

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1947.

Andra kammaren.

Nr 34.

Onsdagen den 9 juli.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 235, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 18 april 1947, för riksdagen framlagt förslag till åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

I berörda proposition hade Kungl. Maj:t jämväl framlagt förslag beträffande anslag till statens byggnadslånebyrå, vilka förslag riksdagen redan bifallit.

Vidare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 285 angående prisutjämningsavgifter m. m., under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 9 maj 1947, med ändring därutinnan av i propositionen nr 235 gjord hemställan, föreslagit riksdagen att anvisa investeringsanslaget till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet med ett belopp av 40 300 000 kronor.

Sistnämnda proposition hade hänvisats till statsutskottet allenast i vad den avsåg tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. I övrigt hade propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

I anledning av propositionerna hade väckts ett flertal motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Kempe m. fl.* väckt motion (II: 156) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring av kungörelsen om tertiär- och tilläggsånen att fastigheter, vilka uppförts med stöd av statliga lån före den 1 juli 1946, skulle erhålla en räntesänkning till 3 procent på det av staten investerade kapitalet, att amorteringstiden förlängdes samt att dessa åtgärder användes för att sänka hyrorna i de berörda fastigheterna.

Vidare hade herr *Kempe m. fl.* i motionen II: 450 hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta att avstyrka Kungl. Maj:ts förslag om ändring av bestämmelserna för lån och bidrag till enskilda företagare för uppförandet av flerfamiljshus, att de nya bestämmelser för lån och bidrag till enfamiljshus som föreslagits i propositionen skulle träda i kraft 1 juli 1947, att enfamiljshus (egnahem), vilka uppförts med stöd av statliga lån före den tid de nya bestämmelserna trädde i kraft, även skulle komma i åtnjutande av den räntesänkning till 3 procent, som i propositionen föreslagits skola komma de nya egnahemslånen till del, att den övre lånegränsen för egnahem skulle bestämmas efter samma normer som beträffande flerfamiljshus uppförda i allmännyttigt regi, d. v. s. till 100 procent till 3 procent ränta, att familjebostadsbidrag skulle utgå även till familjer med

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

ett barn, då lägenheten fyllde de villkor som stipulerats, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning angående statliga stödåtgärder för att i allmännyttig regi öka produktionen av kollektivhus.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. beträffande bostadspolitikens organisation,

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till dels de förslag i motionerna I: 251 och II: 379, I: 257 och II: 389, I: 306 och II: 451, I: 312 och II: 456 samt II: 386, som avsåge jordbrukets bostäder, dels ock motionen II: 384 godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 18 april 1947 anförts rörande organisationen av den allmänna bostadspolitik, dock med den jämkningen, att handläggningen i länen av ärenden om lån och bidrag till jordbrukets bostäder borde ankomma på lantbruksnämnderna,

b) i anledning av dels de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, som berörde bostadspolitikens organisation, dels ock motionen II: 386, i vad nämnda förslag och sistnämnda motion ej behandlats under a), i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført angående handläggningen i länen av ärenden om lån och bidrag till andra bostäder på landsbygden än jordbrukets bostäder;

II. beträffande egnahemslånets övre gräns, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på de förslag i motionerna I: 310, I: 312 och II: 456 samt II: 450, som berörde detta ämne, godkänna vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats rörande den övre lånegränsen för lån till enfamiljshus;

III. beträffande sådana lån till enfamiljshus, för vilka inteckningssäkerhet icke ställdes, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på dels förslaget i motionen I: 310, såvitt denna fråga berördes därav, dels ock motionen II: 454 godkänna i samma statsrådsprotokoll förordade lånevillkor;

IV. beträffande ränta på äldre lån till enfamiljshus, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, avslå yrkandena om räntenedsättning i motionerna I: 306 och II: 451 samt II: 450 men i anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført i ämnet;

V. beträffande egnahemslånets nedre gräns och frågan om räntegaranti för underliggande kredit, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till det yrkande i motionen II: 435, som berörde detta ämne, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført;

VI. beträffande begränsning av egnahemslångivningen, avslå förslaget i motionerna I: 312 och II: 456, att sådana lån skulle tills vidare beviljas endast familjer med minst ett barn;

VII. beträffande kapitalsubvention i samband med lån till enfamiljshus, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde detta ämne, godkänna i statsrådsprotokollet angivna belopp;

VIII. beträffande förbättringsbidrag till vissa arbetarsmåbrukslåntagare, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført i anledning av motionen II: 155;

IX. vidkommande tidpunkten för ikraftträdandet av de nya bestämmelserna om lån och bidrag till enfamiljshus, med bifall till Kungl. Maj:ts för-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

slag och med avslag på de förslag i motionerna I: 310 samt II: 450, som berörde denna fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts i fråga om bestämmelsernas tillämpning från och med den 1 juli 1948;

X. vidkommande lån och bidrag till enfamiljshus i övrigt, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på förslaget i motionen I: 310, såvitt dessa frågor berördes därav, godkänna i statsrådsprotokollet förordade grunder för omläggning av ifrågavarande verksamhet;

XI. vidkommande de i bostadsrabatterna ingående familjebidragen,

a) såvitt anginge villkor om visst barnantal, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på dels de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310, I: 312 och II: 456 samt II: 450, som berörde detta ämne, dels ock motionen II: 449, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om bidragens utsträckning jämväl till familjer med två barn,

b) såvitt anginge villkor om viss inkomstprövning, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på förslaget i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 310, i den mån denna fråga berördes därav, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts i ämnet,

c) såvitt anginge bidragens storlek, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde detta ämne, godkänna de grunder för bestämmande av bidragens belopp, som förordats i statsrådsprotokollet,

d) såvitt anginge villkor och bestämmelser i övrigt, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på förslaget i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 310, i den mån dessa frågor berördes därav, godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

XII. beträffande familjebostadsbidrag till familjer i redan befintliga lägenheter, med anslutning till Kungl. Maj:ts förslag avslå dels det förslag i motionerna I: 311 och II: 455, som berörde detta ämne, dels ock motionen II: 453;

XIII. vidkommande det s. k. trekronorsbidraget,

a) såvitt anginge dess användningsområde, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på dels de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde denna fråga, dels ock motionerna I: 311 och II: 455, i vad nämnda motioner ej behandlats under XII., godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts,

b) såvitt anginge bestämmelser i övrigt om nämnda bidrag, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde detta bidrag och ej behandlats under a), godkänna de grunder för bidragens utgående under budgetåret 1947/48, vilka förordats i statsrådsprotokollet;

XIV. vidkommande gällande bestämmelser om tertiär- och tillägglån till flerfamiljshus, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen II: 450, i vad densamma behandlade denna fråga, godkänna i statsrådsprotokollet förordade jämkningar av dessa bestämmelser;

XV. vidkommande allmännyttiga bostadsföretag, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anført i anledning av motionerna I: 313 och II: 457;

XVI. vidkommande amorteringsplan för tertiärlån, avslå motionen II: 458;

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

XVII. vidkommande ränte- och amorteringsvillkor, gällande tertiärlån beviljade före den 1 juli 1946, avslå motionen II: 156;

XVIII. vidkommande statliga stödåtgärder för att öka produktionen av kollektivhus, avslå motionen II: 450, i vad densamma avsåge sådana åtgärder;

XIX. vidkommande tillägglångivningens omfattning under budgetåret 1947/48, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på vad i detta ämne anförts i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456, godkänna i statsrådsprotokollet förordade åtgärder;

XX. vidkommande bränslebidrag till barnrika familjer i egna hem under budgetåret 1947/48, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456, i den mån ställning till frågan tagits i nämnda motioner, godkänna i statsrådsprotokollet förordade förslag om ifrågavarande kompensation för bränslekostnadsstegringen;

XXI. vidkommande räntefoten för förbättringslån och lantarbetarbostadslån, vilka kunde komma att beviljas under budgetåret 1947/48, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, medgiva, att densamma bestämdes till 3,25 procent;

XXII. vidkommande de sålunda ej behandlade spörsmål, vilka redovisats i propositionen under rubriken Särskilda frågor, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts;

XXIII. vidkommande anslagsfrågorna,

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å tertiärlån för vissa bostadsbyggnadsföretag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 225 000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 000 000 kronor;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Särskilda bostadsrabatter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor;

d) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor;

e) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa

1) till Bidrag till inrättande av pensionärshem under V huvudtiteln ett reservationsanslag av 12 000 000 kronor,

2) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor;

f) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 15 000 000 kronor;

g) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

1) till Lånefonden för bostadsbyggande under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 100 000 000 kronor,

2) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 64 000 000 kronor,

3) till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 40 300 000 kronor;

h) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under fonden för låneunderstöd anvisa,

1) till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor,

2) till Lån till bostadsförbättringsverksamhet ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor.

Utskottet hade i sin motivering yttrat bland annat följande:

»I fråga om de tre slag av åtgärder, som enligt bostadssociala utredningen böra vidtagas, för att den bostadspolitiska målsättningen skall kunna förverkligas, har departementschefen anfört vissa principiella synpunkter. Vad först angår kommunernas organisatoriska, planläggande och initiativtagande insatser, har förslag rörande dessa framlagts i särskild proposition (nr 259), vilken hänvisats till lagutskott för förberedande behandling. Beträffande statsunderstöd i form av lån ansluter sig utskottet till departementschefens mening, att lån till såväl en- som flerfamiljshus, som tillkomma genom ny- eller ombyggnad, utgöra förutsättning för ett genomförande av den bostadspolitiska målsättningen. Vad slutligen angår statlig bidragsverksamhet, vill utskottet understryka vad departementschefen anfört därom, att bidrag endast böra komma i fråga, därest insatser från det allmännas sida av annat slag icke kunna anses utgöra en tillfredsställande garanti för att eftersträvd standardförbättring kommer till stånd. Då utskottet delar departementschefens uppfattning, att en viss utvidgning av bidragsverksamheten icke kan undvikas, ehuru det nuvarande läget manar till största återhållsamhet, är det enligt utskottets mening särskilt angeläget, att strävandena att begränsa byggnadskostnaderna samtidigt på allt sätt främjas.»

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, André, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka ansett, att ovan återgivna del av utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»I fråga — — — av den bostadspolitiska målsättningen. Vad slutligen angår statlig bidragsverksamhet, hyser utskottet principiellt den uppfattningen, att bostadsfrågan icke bör lösas med hjälp av statliga bidrag i föreslagna omfattning utan genom åtgärder i syfte att dels främja en fortlöpande sänkning av kostnaderna för produktion och drift av bostadsfastigheter, dels öka förståelsen för värdet av bättre bostäder. Utskottet kan därför icke dela departementschefens mening, att den statliga bidragsverksamheten för bostadsändamål bör ytterligare utvidgas, utan anser, att en successiv minskning av verksamheten bör genomföras.»

2) av herrar *Pauli, Gustaf Karlsson, Gustaf Ivar Anderson, Berling, Eriksson* i Stockholm, *Ward, Mårtensson, Lindholm, Åkerström, Petterson*

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

i Degerfors och *Thapper*, vilka ansett, att utskottet bort helt biträda Kungl. Maj:ts förslag i fråga om organisationen av den allmänna bostadspolitiken och att till följd härav utskottets hemställan under punkten I bort lyda:

»I. beträffande bostadspolitikens organisation, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på dels de förslag i motionerna I: 251 och II: 379, I: 257 och II: 389, I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som beröra detta ämne, dels ock motionerna II: 384 och II: 386 godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 18 april 1947 anförts rörande organisationen av den allmänna bostadspolitiken;»

3) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Mannerskantz, Falla* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka det i motionerna I: 312 och II: 456 framlagda förslaget i fråga om övre gräns för egnahemslån och att i enlighet härmed utskottets hemställan under punkten II bort lyda:

»II. beträffande egnahemslånets övre gräns i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och de förslag i motionerna I: 312 och II: 456 samt II: 450, som beröra detta ämne, ävensom med avslag på förslaget i motionen I: 310, såvitt denna fråga beröres därav, godkänna vad utskottet förordat rörande den övre lånegränsen för lån till enfamiljshus;»

4) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka motionen II: 454 och att därför utskottets hemställan under punkten III bort lyda:

»III. beträffande sådana lån till enfamiljshus, för vilka inteckningssäkerhet icke ställes, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 454 samt med avslag på förslaget i motionen I: 310, såvitt denna fråga beröres därav, besluta, att lånevillkoren skola — bortsett från eftergiften i fråga om inteckningssäkerhet — göras fullt jämförliga med de villkor, som komma att gälla andra lån till enfamiljshus;»

5) av herrar *Heiding, Ivar Persson, Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka det i motionerna I: 306 och II: 451 samt II: 450 framförda förslaget om nedsättning av räntan för äldre egnahemslån och att till följd härav utskottets hemställan under punkten IV bort avfattas:

»IV. beträffande ränta på äldre lån till enfamiljshus, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag, bifalla yrkandet om räntenedsättning i motionerna I: 306 och II: 451 samt II: 450;»

6) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att beloppet av kapitalsubventionen i samband med lån till enfamiljshus differentierades och att i enlighet härmed punkten VII av utskottets hemställan skulle lyda:

»VII. beträffande kapitalsubvention i samband med lån till enfamiljshus, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till förslag i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456 ävensom med avslag på förslaget i motionen I: 310, såvitt denna fråga beröres därav, godkänna de belopp som utskottet angivit;»

7) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Mannerskantz, Falla* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå vissa jämkningar i Kungl.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Maj:ts förslag beträffande familjebostadsbidrag och att punkten XI i utskottets hemställan bort erhålla följande lydelse:

»XI. vidkommande de i bostadsrabatterna ingående familjebidragen,

a) såvitt angår villkor om visst barnantal, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456 som beröra detta ämne, ävensom med avslag på dels ett i motionen II: 450 framlagt förslag i ämnet, dels ock motionen II: 449, avslå Kungl. Maj:ts förslag om bidragens utsträckning jämväl till familjer med två barn,

b) såvitt angår villkor om viss inkomstprövning, med bifall till motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 310, i den mån denna fråga beröres därav, avslå Kungl. Maj:ts förslag om ändring i nu gällande normer för inkomstprövningen,

c) såvitt angår bidragens storlek, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till det förslag i motionerna I: 312 och II: 456, som berör denna fråga, ävensom med avslag på förslaget i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 310, såvitt denna fråga beröres därav, godkänna de grunder för bestämmande av bidragens belopp, som utskottet förordat,

d) såvitt angår — — — statsrådsprotokollet föreslagits;»

8) av herrar *Heiding, Ivar Persson, Rubbestad, Pettersson* i Dahl och *Boman* i Kieryd, vilka ansett, att utskottet bort avslå Kungl. Maj:ts förslag om ändrade grunder för familjebostadsbidrag och att alltså punkten XI bort avfattas:

»XI. vidkommande de i bostadsrabatterna ingående familjebidragen, med bifall till förslaget i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 310, såvitt denna fråga beröres därav, avslå såväl Kungl. Maj:ts förslag som dels de förslag i motionerna I: 312 och II: 456 samt II: 450, som avse denna fråga, dels ock motionen II: 449;»

9) av herr *Bergvall*, vilken ansett, att utskottet bort förorda en utsträckning av trekronorsbidraget till redan befintliga fastigheter och fastigheter under enskild förvaltning och att i enlighet härmed utskottets hemställan under punkten XIII bort lyda:

»XIII. vidkommande det s. k. trekronorsbidraget,

a) såvitt angår dess användningsområde, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 311 och II: 455, i vad nämnda motioner ej behandlats under XII., samt med avslag på de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som beröra denna fråga, besluta att bidraget ej skall begränsas endast till bostadshus uppförda efter den 1 juli 1946 och förvaltade av kommun eller allmännyttigt företag,

b) såvitt — — — i statsrådsprotokollet;»

10) av herrar *Johan Bernhard Johansson, André, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort avslå förslaget om s. k. trekronorsbidraget och att alltså dess hemställan härutinnan bort lyda:

»XIII. vidkommande det s. k. trekronorsbidraget, med bifall till de förslag, som beträffande detta bidrag framställts i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456 avslå såväl Kungl. Maj:ts förslag i ämnet som motionerna I: 311 och II: 455 i vad nämnda motioner ej behandlats under XII;»

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

11) av herrar *Gustaf Karlsson, Berling, Eriksson* i Stockholm, *Ward, Mårtensson, Lindholm, Åkerström, Pettersson* i Degerfors och *Thapper*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om utredning av vad som bör förstås med allmännyttigt företag och att alltså under punkten XV bort hemställas:

»XV. vidkommande allmännyttiga bostadsföretag, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag i frågan, vilka företag som bära hänföras till denna kategori;»

12) av herr *Bergvall* beträffande motiveringen i fråga om tilläggslåneverksamhetens omfattning;

13) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort uttala sig för en begränsning av tilläggslångivningen och att till följd härav utskottets hemställan under punkten XIX bort lyda:

»XIX. vidkommande tilläggslångivningens omfattning under budgetåret 1947/48, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456 godkänna vad utskottet anfört om nedskärning av denna verksamhet;»

14) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka särskilt bränslebidrag till barnrika familjer i egnahem och att utskottet i enlighet härmed bort under punkten XX hemställa:

»XX. vidkommande bränslebidrag till barnrika familjer i egnahem under budgetåret 1947/48, i anslutning till motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456, i den mån ställning till frågan tagits i nämnda motioner, avslå Kungl. Maj:ts förslag i ämnet;»

15) av herr *Bergvall*, som ansett, att utskottet beträffande vissa anslag bort förorda nedsättning av de av Kungl. Maj:t äskade beloppen och att därför utskottet bort under punkten XXIII hemställa:

»XXIII. vidkommande anslagsfrågorna,

e) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

1) till — — — 12 000 000 kronor,

2) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 65 000 000 kronor;

g) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

1) till Lånefonden för bostadsbyggande under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 60 000 000 kronor,

2) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor,

3) till Tilläggslån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 25 000 000 kronor;

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

16) av herrar *Johan Bernhard Johansson, André, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka likaledes ansett, att utskottet beträffande vissa anslag bort förorda nedsättning av de av Kungl. Maj:t äskade beloppen och att därför utskottets hemställan under punkten XXIII bort lyda:

»XXIII. vidkommande anslagsfrågorna,

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 500 000 kronor;

c) avslå Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning till Särskilda bostadsrabatter;

e) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

1) till Bidrag till inrättande av pensionärshem under V huvudtiteln ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor,

2) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 65 000 000 kronor;

g) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

1) till Lånefonden för bostadsbyggande under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 60 000 000 kronor,

2) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor,

3) till Tilläggsloan till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 25 000 000 kronor;

Till en början föredrogs *punkten I*.

Herr **talmannen** yttrade: Vid den nu föredragna punkten kommer överläggningen att röra sig om utskottets utlåtande i dess helhet, men yrkandena skola framställas vid föredragningen av de olika punkterna.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **Pettersson** i Dahl, som anförde: Herr talman! Detta torde väl vara en av de största frågor som årets riksdag haft att behandla. Den är stor såväl med hänsyn till de utgifter som krävas som ur andra synpunkter. Utgifterna röra sig om i runt tal 350 miljoner kronor. Av utskottets utlåtande framgår också att det är en fråga som är mycket svårbedömlig. I utlåtandet redovisas icke mindre än sexton reservationer och avvikande meningar. Härav framgår också att tredje avdelningen av statsutskottet, som behandlat denna fråga, ägnat den ett mycket omfattande arbete och försökt uppnå bästa möjliga resultat.

Vad alla reservationerna beträffar vill jag här ha sagt att det från början inte låg så trassligt till. Vi som inom utskottets tredje avdelning representerade de tre partier som inte äro representerade i regeringen voro tämligen överens i vårt ståndpunktstagande. Folkpartiets representant, herr Albertsson i första kammaren, och högerns representant, herr Mannerskantz, likaledes

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
i första kammaren, samt jag hade ganska lika uppfattning. Nu var det emellertid så att herr Albertsson i egenskap av suppleant inte fick sitta med i utskottet in pleno utan där inträdde den ordinarie ledamoten herr Bergvall. Det är därför som det blivit på detta sätt. Jag tror att folkpartiet i andra kammaren är överens med oss, men att folkpartiet i första kammaren är det endast delvis.

Statsrådet redovisar i propositionen först själva målsättningen för bostadspolitikerna i allmänhet. Jag tror man kan sammanfatta statsrådets uppfattning så att det måste gå litet snabbare än tidigare med själva utbyggnadsprogrammet. Statsutskottet gjorde förra året ett uttalande om målsättningen. Utskottet förklarade sig icke vara berett att taga ställning till frågan, då frågan snart skulle komma inför riksdagen igen. Inte heller statsrådet var då beredd att taga definitiv ställning, eftersom bostadssociala utredningen inte då var färdig med sitt arbete. Men jag tror inte att jag begår något större fel, om jag säger att utskottet förra året var en smula restriktivt i sin skrivning, i det utskottet ansåg att man borde gå en smula försiktigt fram. Utskottet gjorde vidare ett uttalande som jag inte kan underlåta att citera i detta sammanhang. Statsrådet hade lagt fram vissa förslag beträffande utbyggnadsprogrammet för tätorterna som riksdagen skulle taga ställning till, men beträffande bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden skulle det bli uppskov med prövningen. Utskottet sade emellertid klart och tydligt ifrån »att detta uppskov icke fick innebära att landsbygdens bostadsfrågor eftersattes», och utskottet förutsatte att följande riksdag skulle få förslag i frågan.

Innan jag nu går in på de särskilda frågorna, vill jag helt allmänt säga att statsrådet söker så mycket som möjligt påskynda bostadsbyggandet i tätorterna. Jag kan inte underlåta att erinra om tidigare debatter i kamrarna, där vi haft denna fråga till behandling. Även tidigare har det varit så att man i första hand tänkt på tätorterna, medan landsbygden fått stå i efterhand. Statsrådet motiverar sin ståndpunkt med att det pågår en ständig inflyttning till städerna och tätorterna, varför statsmakterna måste se till att det finns bostäder där. Statsrådet nämnde en gång i en debatt här i kammaren att beträffande utbyggnadsprogrammet för landsbygden är det sociala och hygieniska skäl som äro avgörande, medan det däremot inte såsom fallet är för tätorterna är fråga om att avhjälpa bostadsbrist.

Jag har tidigare sagt och jag upprepar det nu, att jag inte anser detta vara riktigt och rättvist. Genom detta program försvåras möjligheterna för människorna att stanna kvar på landsbygden i deras naturliga miljö, medan samhället öppnar stora famnen för dem i städerna och tätorterna. Ett sådant program för också med sig många och svåra problem som statsmakterna få försöka alla tänkbara utvägar för att lösa. Jag tror att denna inställning till frågan har varit olycklig. Det hade varit mycket lyckligare för samhället i dess helhet om utbyggnadsprogrammet för städerna och tätorterna fått hålla jämna steg med programmet för landsbygden och alltså inte rusat i väg som det nu har gjort. Man får nog också säga att det är samma tendens i det nu framlagda bostadsprogrammet. Statsrådet säger på s. 167 i propositionen, att en omedelbar mera påtaglig ökning av ny- och omyggnadsverksamheten på den egentliga landsbygden med hänsyn till knappheten på olika slag av byggnadsmaterial icke torde kunna åvägabringas. Nu har emellertid läget i viss mån förändrats sedan departementschefen lade fram sin propo-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

sition. I propositionen talas om att det är brist på material och arbetskraft. Om så var fallet när propositionen framlades, så är väl detta ännu mera markant i dag. Jag behöver inte påminna om de debatter som nyligen hållits i kammaren om dessa problem. Vi hade för endast några dagar sedan en debatt om inflationsfaran, där även detta byggnadsprogram var på tal. Nu har från regeringens sida, i första hand från statsministern, gjorts uttalanden av innebörd att man anser sig nödsakad att minska byggnadsprogrammet, inte bara beträffande industrianläggningar, anläggningar för allmänt behov o. d. utan också när det gäller bostäder. Statsministern har talat om en nedskärning med i runt tal 25 procent. Vi ha också sett i tidningarna att statsrådet Ericsson i offentliga anföranden om bostadsbyggandet gjort uttalanden beträffande tilldelningen av byggnadstillstånd, vilka såvitt jag förstår innebära att det blir en stark begränsning av byggnadsverksamheten i såväl tätorterna som på landsbygden.

Med anledning av denna knapphet på arbetskraft och material ha vi som företrädna minoriteten i utskottet yrkat att en hel del av anslagsposterna skola nedsättas avsevärt. Jag skulle tro att vi med våra yrkanden komma ganska nära i överensstämmelse med statsministerns uttalanden. På en post vilja vi skära ned ända till 60 procent, på andra poster mindre. Sammanlagt rör det sig nog om en nedskärning med ca 25 procent, vilket alltså överensstämmer med de nedskärningar som statsministern signalerat.

Det program som nu är framlagt avser emellertid inte bara att påskynda själva utbyggnadsprogrammet, utan man skall också subventionera ganska mycket. Man avser att utsträcka subventionerna för att på det sättet eliminera de höga byggnadskostnaderna och hålla hyresnivån konstant. Man kan nu fråga sig om det finns anledning härtill i det nuvarande läget. Vi ha ju haft åtskilliga lönedebatter i kammaren, och jag behöver inte upprepa vad som sagts där, men det är väl så att ingen bestrider att inkomstläget ganska avsevärt förbättrats. Inkomsterna ha stigit, och människorna ha då också möjlighet att betala en något högre hyra, som givetvis blir en följd av dessa ökade byggnadskostnader. Det finns därför fullgoda skäl att anse att staten inte behöver subventionera ytterligare på sätt som här föreslås.

Efter dessa allmänna reflexioner skall jag något beröra vad de olika reservationerna innebära. Med den ståndpunkt som vi intagit beträffande subventionerna önska vi att de nuvarande stödåtgärderna i detta hänseende skola bibehållas, alltså det nuvarande stödet åt barnrika familjer, tilläggs-lånen o. s. v. Detta är i stort sett innebörden av reservation nr 1). På denna punkt ha vi gått tillsammans med folkpartiet i andra kammaren. Med undantag av folkpartisten Bergvall i första kammaren anse vi att man bör vänta till nästa år med att taga ställning till dessa frågor, ty man har då större möjlighet att överblicka vilka ekonomiska möjligheter vi ha och hur det ställer sig med material och arbetskraft.

Jag kommer så till en annan fråga, där det föreligger en ganska stark reservation, nr 2), av socialdemokrater. Den gäller själva organisationen. Enligt förslaget skall det bli nya organ som få hand om bostadsverksamheten ute på landsbygden, s. k. länsbostadsnämnder. Dessa nämnder skola övertaga verksamheten från egnahemsnämnderna och byggnadslänebyrån. Det kan inte hjälpas att detta måste anses såsom ett mycket egendomligt system. Det skall ju bli så att de nya lantbruksnämnderna få hand om den yttre rationaliseringen av jordbruket, men när det gäller bostadsförbättringar vill man

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

nu att andra myndigheter skola ha hand om verksamheten. Vi anse detta vara ett irrationellt system. Det vore bättre och bleve mera enhetligt om dessa frågor finge handläggas av ett och samma organ. Utskottets förslag innebär alltså detta.

Det är nu meningen att det skall öppnas möjligheter till lån för s. k. kronatorpare och arrendatorer med egna hus. Utskottet anser att ehuru lånesökanden icke innehar fastigheten med äganderätt, skall han inte vara utestängd från lånemöjligheten. Jag har ingenting att erinra mot detta som jag anser vara fullt riktigt. Men nu är det så att särskilt de mindre jordbrukarna komma i en sämre ställning än de här nämnda, som inte kan anses motiverad. De ha inte samma möjligheter att få lån som egnahemsbyggare, vilka enbart bygga bostadsfastigheter. En egnahemsbyggare kan få lån till praktiskt taget hela värdet. En jordbrukare däremot har inte samma möjligheter, eftersom även taxeringsvärdet å jorden skall inräknas. Kammarens ledamöter veta ju väl att när det gäller en jordbruksfastighet ökas inte taxeringsvärdet så särskilt mycket när man bygger om bostadshuset. En jordbrukares möjligheter att få lån bli sålunda avsevärt sämre än för den som bara har en egnahemsfastighet. Dessa synpunkter ha vi framlagt i reservation nr 4), som alltså innebär att jordbrukare böra ha samma möjligheter som andra att få dessa förmånliga lån.

Vad räntesättningen beträffar är det enligt Kungl. Maj:ts förslag meningen att egnahemslåneräntan skall bestämmas till 3 procent, vilket utskottet tillstyrker. Utskottet säger sig däremot icke vara berett att tillstyrka motionsvis framförda förslag om räntenedsättning för äldre lån. Utskottet erinrar dock om det uttalande, som riksdagen gjorde förra året, då riksdagen ifrågasatte, »huruvida icke en viss räntenedsättning borde kunna ifrågakomma i avseende på sådana äldre tertiärlån till enfamiljshus, som löpa med högre ränta än 3,6 procent», och tillägger att »Kungl. Maj:t torde böra undersöka, huruvida förutsättningar för en dylik eftergift kunna anses föreligga». På denna punkt ha bondeförbundsrepresentanterna i utskottet ensamma reserverat sig. Vi anse nämligen, att det är oriktigt att de gamla egnahemslånen skola löpa med högre ränta än de nya lånen. Det är klart, att det i debatten kommer att anföras att detta för med sig den ekonomiska konsekvensen att staten inte får in så mycket pengar i ränta som när räntan utgår med 3,6 procent. Men även om detta är riktigt, ändrar det ingenting i själva saksfrågan. När ränteläget i gemen har undergått så pass stora förändringar som varit fallet, kan det inte vara rättvist att dessa egnahemslånetagare faktiskt skola betala ränta efter en högre räntefot än andra låntagare, som kanske ha möjligheter att inbetala eller omplacera sina lån. På denna punkt kommer jag att framställa yrkande om att samma räntesats skall gälla för äldre egnahemslån som för de nya lånen.

Jag skall sedan beröra en annan fråga. På grund av att inkomstnivån i allmänhet är lägre på landsbygden än i städer och tätorter och på grund av att byggnadskostnaderna torde ha ökat mera på landsbygden än i städer och tätorter har bostadssociala utredningen såsom framgår av dess betänkande ansett, att bidragen till egnahem på landsbygden skulle vara högre än i städer och stadsliknande samhällen, och har därför förordat ett bidrag på 2 000 kronor i städer och stadsliknande samhällen och 4 000 kronor på landsbygden. Detta gäller för enfamiljshus. I andra fall skulle bidragen höjas till 4 000 respektive 6 000 kronor. Innebörden av reservationen nr 6 är

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

att vi yrka bifall till bostadssociala utredningens förslag. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skola bidragen vara lika stora i städer och tätorter som på landsbygden. Detta förslag har även utskottet anslutit sig till. Jag anser att samma skäl som jag tidigare anfört tala för reservanternas förslag, nämligen att inkomstnivån är lägre på landsbygden än i städer och tätorter. Därtill kommer det starka skälet, att byggnadskostnaderna faktiskt ha stigit mera ute på landsbygden än i städerna. Detta är helt naturligt, ty på landsbygden tillkomma en hel massa kostnader, som inte behöva uppstå i städerna, såsom resekostnader för specialarbetare, fraktkostnader o. s. v. Jag anser alltså att fullgoda skäl föreligger för den högre subventioneringen på landsbygden, som reservanterna föreslå.

Som jag inledningsvis nämnde är det ett utmärkande drag i det föreliggande förslaget att man utbygger de gamla subventionerna med en hel del nya sådana. Vi veta att de barnrika familjerna beredas redan nu ganska stora förmåner genom ett särskilt familjebostadsbidrag. Familjer med minst tre barn få sålunda avdrag på bostadskostnaden. I detta avseende har Kungl. Maj:t förordat en ganska stor utvidgning. Som läget nu är ha vi inte ansett att det föreligger något skäl att gå in för en sådan utvidgning. I varje fall bör man enligt vår mening inte vid denna riksdag taga ställning till denna fråga utan vänta därmed till nästa år för att se om läget då har ljusnat, vilket vi väl kanske kunna hoppas. Men om detta inte har skett, kan det vara anledning att bibehålla de gamla subventions- och bidragsformerna.

I propositionen och utskottsutlåtandet föreslås sålunda en ytterligare utvidgning av bostadssubventioneringen genom en särskild bostadsrabatt. Man förordar att det s. k. trekronorsbidraget skall utgå till familjer med begränsade ekonomiska resurser oavsett antalet barn. Detta bidrag anses motiverat, därför att man på så sätt kan hålla hyreskostnaderna nere. Jag har sagt det tidigare men jag upprepar det en gång till, att när inkomsterna ha stegrats så avsevärt som skett kan det inte vara anledning till att gå in för en ytterligare subventionering.

Jag ber vidare att få fästa uppmärksamheten på att förmånerna av detta bidrag praktiskt taget bli förbehållna städerna. De kunna åtminstone icke i någon nämnvärd grad komma landsbygden till godo. Dylika bidrag komma att påskynda inflyttningen till städer och tätorter. Vi kunna därför inte finna någon rimlig anledning till att riksdagen bifaller detta förslag utan anse att riksdagen bör avslå detsamma. Utformningen av detta är heller inte klart utan man skall ju pröva sig fram.

I detta samband skall jag också beröra den s. k. utvidgningen av tilläggs-låneverksamheten som föreslås i propositionen och av utskottet. I detta avseende gjorde riksdagen föregående år ett uttalande som innebar att riksdagen inte var så förskräckligt pigg på en utökning av denna verksamhet utan ansåg att man skulle gå fram litet mera restriktivt. I reservationen nr 13 yrkas att denna tilläggs-låneverksamhet skall bedrivas enligt de bestämmelser, som för närvarande gälla. Jag hoppas att riksdagen skall bifalla även denna reservation.

Man har vidare byggt på de nya bestämmelserna med s. k. särskilda bränsletillägg för barnrika familjer. Syftemålet är ju även här att subventionera. Av samma skäl som jag tidigare anfört kan jag inte finna att det föreligger någon anledning att bifalla detta förslag, utan riksdagen bör enligt min mening avvisa detsamma nu och eventuellt ta ställning ett annat år.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Jag skall därefter säga några ord om själva anslagsbeloppen. Utskottet har även i detta fall inte varit så förskräckligt säkert på saken utan säger att många omständigheter kunna göra att man måhända inte kan förverkliga hela detta byggnadsprogram utan måste vara beredd på att avsevärt minska detsamma. Man kan då fråga sig, vad det kan vara för mening med att anvisa alla dessa stora belopp, vilket utskottet och Kungl. Maj:t vilja göra.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang bringa i erinran en debatt som vi hade tidigare i år här i kammaren, närmare bestämt den 23 april. Det gällde då beviljande av bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp. Från regeringens sida hade för detta ändamål föreslagits ett belopp av 5 miljoner kronor, vilket belopp man från vissa håll ville höja med 5 miljoner kronor till 10 000 000. Det såg ut som om riksdagen skulle fatta beslut i enlighet med detta senare yrkande, då finansminister Wigforss ingrep i debatten. Jag skall tillåta mig att citera vad statsrådet Wigforss då anförde. Han sade på följande sätt: »Jag är ledsen, om det är många av kammarens ledamöter som fått det intrycket av den framlagda statsverkspropositionen, att vårt budgetläge skulle vara mycket gynnsamt. Jag behöver väl inte erinra om att det är en ren tillfällighet att den nuvarande budgeten visar ett överskott. Hade vi kunnat litet hastigare genomföra de sociala reformer, som äro beslutade eller som komma att beslutas vid denna riksdag, så skulle redan i statsverkspropositionen detta överskott ha försvunnit och de ytterligare ökningar av utgifterna för nästa budgetår, som jag nu förutser såsom nödvändiga, hade måst medföra nedskärningar på andra punkter eller ett anskaffande av nya inkomster, eftersom jag vidhåller vad jag hade tillfälle att säga i går, att det icke är försvarligt av riksdagen att i detta läge besluta en underbalansering av budgeten.

Då det förhåller sig på det sättet kan det inte vara riktigt att riksdagen, helt enkelt därför att man tycker att 5 miljoner kronor får plats i det tillfälliga överskottet, fördenskull säger att det kunna vi gärna gå med på. Man kan säga, att de bekymmer, som vi komma att ha de närmaste åren, behöva vi inte taga på oss i dag. Jag undrar emellertid, om inte detta ändå vore klokt för den som vet, att från och med nästa år måste alla krafter spännas för att hålla nere alla icke absolut nödvändiga utgifter och att man säkerligen måste skrida till nedskärningar av utgifter till ändamål, som många här i kammaren komma att anse för mycket nödvändigare än det som nu här föreligger. När det, om det skall vara möjligt att hålla den skattesänkning, som regeringen tänker föreslå, inte bara blir nödvändigt att skära ned utgifter utan t. o. m. att begära höjda skatter på vissa punkter, är det inte under sådana förhållanden lättsinnigt att säga: 5 miljoner kunna vi väl alltid kosta på oss.»

När finansministern hade den uppfattningen då det gällde detta väl behövlige anslag till vattenförsörjning och avlopp den 23 april i år, måste man väl också säga att samma synpunkt gäller väl den dag som är. Jag tycker därför att man bör vila litet på hanen och spara litet grand på dessa stora utgifter.

Jag vill vidare i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på ett annat förhållande. Vi hade ju nyligen ganska långa debatter i kamrarna när det gällde ett med 44 miljoner höjt anslag till prisförbättring på jordbrukets produkter och höjning av löneinkomsterna inom jordbruket. Då framhölls det med all kraft ifrån regeringshåll, att ett sådant ökat anslag skulle komma

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

att verka starkt inflationsdrivande och man varnade för att bevilja det-samma. Här gäller det i alla fall ett meranslag på dubbla detta belopp. Det är inte mindre än 80 miljoner kronor som man här mycket väl skulle kunna spara utan att någon skulle taga skada därav. Även om riksdagen nu beslutar de anslag som Kungl. Maj:t och utskottet här förorda, är det kanske möjligt att man inte kommer att använda mera därav än vad vi reseranter anse oss ha kunnat vara med om. Under sådana förhållanden anser jag ännu större skäl tala för att bifalla reservationerna.

Jag kommer sedan, herr talman, att på de olika punkterna yrka bifall till i utskottsutlåtandet redovisade reservationer.

I detta anförande instämde herr *Rubbestad*.

Vidare yttrade:

Herr **Kempe**: Herr talman! Det börjar bli tradition att diskutera bostadspolitiken i riksdagens elfte timme. Utskottets behandling av frågan kan därför självfallet icke bli så grundlig, då ytterst litet tid står till utskottets förfogande. Utgången blir därför givetvis, att Kungl. Maj:ts förslag accepteras, varefter följer masslakt på motioner. Utskottets ärade ledamöter ha ju knappast möjlighet att sakligt pröva de motioner som avgivits.

Statsutskottets föreliggande utlåtande utgör i många avseenden ett praktstycke. Jag är inte så förskräckt över de 16 reservationerna, men nog avspeglar de en splittring som visar att ännu många hårda duster måste utkämpas innan vi kunna komma fram till en förnuftig statlig bostadspolitik.

Den bostadspolitiska målsättning, som bostadssociala utredningen uppställt och som i huvudsak accepterats av regeringen, äro vi överens om. Det gäller inte bara att likvidera bostadsbristen utan också att höja bostadsstandarden. Nu signaleras emellertid i regeringens antiinflationsprogram en nedskärning av bostadsproduktionen med 30 procent. Byggnadsarbetarkåren skall minska med cirka 50 000 arbetare. De borgerliga reseranterna i utskottet äro livliga anhängare av en begränsning av bostadsproduktionen såsom ett som man säger »ofrånkomligt medel i penningpolitiken». Såsom ett led i dessa strävanden föreslå de en reducering av anslaget till bostadsbyggande. En begränsning av bostadsbyggandet kan väl ändå inte vara en förnuftig linje för att återställa penningvärdet.

Läget på bostadsmarknaden är som många gånger tidigare omvitnats från denna talarstol allvarligt, ja, på sina ställen rent katastrofalt. Jag behöver endast nämna de 2 000 katastroffallen i Stockholm, där man för övrigt tvingats till att bygga s. k. genomgångsbostäder. Detta borde väl göra klart för alla, att man under inga förhållanden kan begränsa bostadsproduktionen. I stället för att följa en dylik linje är det enligt vår uppfattning nödvändigt att likvidera vad jag vill kalla det sabotage av byggnadsmaterialproduktionen, som av allt att döma vissa kapitalistiska kretsar operera med.

Hur skall man för övrigt kunna öka produktionen av nyttigheter, om man minskar bostadsbyggandet? De tre järnbruk i vårt land, som producera rör och rördelar för bostadsproduktionen, arbeta enligt uppgift med cirka 30 procent för liten arbetsstyrka. Och varför? Därför att det saknas bostäder men också därför att lönerna vid järnbruken äro alltför låga. Jag har i annat sammanhang sagt, att det på landsbygden, till och med omkring dessa järnbruk, finnes platser med en dold arbetskraftsreserv, som kunde

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
tagas vara på, därest man vid järnbruken kunde få bättre tillgång på bostäder och framför allt bättre löner.

Nu skall man också importera arbetskraft. Visserligen har det ännu inte kommit så mycket utländsk arbetskraft in i landet, men man planerar ändå att införskaffa så mycken sådan arbetskraft som möjligt. Dessa människor skola då också konkurrera om det fåtal bostäder som finnes. Det existerar väl ändå en växelverkan mellan bostadsproduktionen och övrig nyttigproduktion. En omskolning av 50 000 byggnadsarbetare är säkerligen ingen enkel sak. Jag vill instämma i den förmodan, som herr Hagberg i Luleå gav uttryck åt i förra veckan under debatten om penningpolitiken, då han sade, att de flesta byggnadsarbetare komma att avvakta nya arbetstillfällen inom byggnadsfacket innan de gå över till annat arbete, varför man kan utgå ifrån att endast ett ytterst ringa fåtal komma att övergå till annan verksamhet. I Stockholm gingo 12 500 arbetsveckor till spillo för murarna i fjol — vilket betyder omkring 3 000 lägenheter — därför att man av olika anledningar icke kunde ta vara på den tillgängliga arbetskraften.

Vi behöva enligt min uppfattning icke begränsa bostadsproduktionen utan böra fullfölja byggnadsprogrammet. En mera planmässig översyn över byggnadsmaterialproduktionen bör emellertid komma till stånd. Det finns säkerligen flera bolag än Stenmans i Eskilstuna som bedriva obstruktion. I övrigt skulle vi inte behövt ha det så bekymmersamt på byggnadsmaterialmarknaden, om ett samhälleligt ingripande inom denna produktionsgren hade skett på ett tidigare stadium. Nu har emellertid en utredning igångsatts, och vi få väl hoppas att den inte skall dröja alltför länge med att rekommendera åtgärder som kunna vara ägnade att avlägsna missförhållandena på detta område.

Regeringen har föreslagit en viss uppmjukning av bestämmelserna om lån till enskilda bostadsföretag. Utskottet har oreserverat accepterat detta förslag. Byggnadslånebyrån skulle enligt förslaget få fullmakt att bevilja lån upp till 90 procent av belåningsvärdet och begränsa amorteringarna till 1 procent av tertiärlånets ursprungliga belopp under de sex första åren. Vi ha i vår motion yrkat avslag på detta förslag. Vi anse nämligen att det inte finns någon anledning att rucka på det beslut som riksdagen fattade i fjol. Det anföres visserligen till stöd för denna uppmjukning, att en fastighetsägare får vidkännas extra utgifter, om t. ex. värmepannan i fastigheten av någon anledning måste utbytas eller att fasaderna måste putsas, samt att det under senare år skett en både absolut och relativ nedgång i låneefterfrågan från de enskilda byggnadsföretagens sida. Jag skall be att få citera vad byggnadslånebyrån i detta sammanhang anför. Byggnadslånebyrån säger: »Det ligger i sakens natur, att den övergång till en spekulationsfri produktionsordning inom bostadsbyggandet, vilken är ett av ändamålen med det bostadspolitiska programmet, icke utan vidare accepteras av alla enskilda producenter. — — — Emellertid är det, såsom tidigare antytts, angeläget att denna byggnadsföretagarnas förväntade anpassning till den nya produktionsordningen påskyndas.» Den väg man här beträder står i en viss motsättning till strävandena att åstadkomma en spekulationsfri produktionsordning inom bostadsbyggandet. Visserligen är det här icke fråga om något större avsteg, men just därför tycker jag faktiskt att det är omotiverat att man gör ett sådant avsteg. Det måste nämligen självklart

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

vara av stort intresse att finna framkomliga vägar för att bringa de enskilda byggnadsföretagarna att övergå till allmännyttiga företagsformer. Stockholms stad har börjat praktisera vissa metoder, som inlemma en del av de enskilda företagarna i av staden kontrollerade och behärskade företag. Samhället har enligt vår mening inte råd att undvara duktiga byggmästare, ingenjörer och arkitekter, som mot en tillfredsställande ersättning ställa sin kunskap till förfogande, utan man bör genom olika metoder draga in dessa i spekulationsfri bostadsproduktion.

Vi äro med på den förändring av låne- och bidragsverksamheten för egna hem, som föreslås i propositionen och som utskottet anslutit sig till. Även hälsa vi sänkningen av räntan till 3 procent på det nya egnahemslånet med tillfredsställelse, särskilt som vi tidigare motionsledes framfört ett dylikt krav. Vi beklaga dock att denna sänkning av räntan begränsas till de nya lånen. Vi ha av den anledningen i vår motion föreslagit, att även de äldre egnahemslånen skola komma i åtnjutande av en räntesänkning till 3 procent. Utskottet har avstyrkt och uttalar, att Kungl. Maj:t bör upptaga detta spörsmål till prövning. I utskottet har emellertid några ledamöter reserverat sig till förmån för detta krav, varför jag, herr talman, i detta sammanhang skall be att få yrka bifall till reservationen nr 5 på denna punkt i utskottets utlåtande.

Vi ha också föreslagit att de nya bestämmelserna för lån och bidrag till enfamiljshus skulle träda i kraft den 1 juli i år i stället för den 1 juli 1948. Det hade varit önskvärt att riksdagen bifallit ett sådant krav.

I en speciell motion ha vi föreslagit, att räntan på tertiärlån, som beviljats före den 1 juli 1946, skulle komma i åtnjutande av den räntesänkning till 3 procent, som nu utgår på tertiärlån, beviljade efter den 1 juli 1946, samt att denna räntesänkning skulle användas för en motsvarande sänkning av hyresnivån i de berörda fastigheterna. Utskottet anser, att ett avgörande i denna riktning icke är möjligt utan en mer ingående undersökning av de ekonomiska förutsättningarna för och konsekvenserna av ett dylikt beslut. Byggnadslånebyrån bör, säger utskottet, ägna denna fråga vederbörlig uppmärksamhet och framlägga de förslag omständigheterna må kunna föranleda.

De räntesänkningar som under senare år genomförts ha hittills, såvitt jag vet, inte medfört någon sänkning av hyresnivån utan troligen ätits upp av såväl fördyrade byggnadskostnader som fördyrade administrationskostnader. HSB har också riktat statsmakternas uppmärksamhet på den risk som de äldre fastigheterna löpa för en hyreshöjning, om inte gynnammare kreditvillkor genom exempelvis räntesänkning på de statliga lånen fullt komma de nya fastigheterna till del. Ävenså bör man överväga en förlängning av amorteringstiden. Jag ber att i detta sammanhang få yrka bifall till motion II:156, som yrkar på en sänkning av räntan på de äldre tertiärlånen.

Hyrorna i de moderna lägenheterna stå i en orimlig proportion till folkmajoritetens inkomster. Den saken är odiskutabel. Departementschefen har utgått från detta faktum, då han nu vidarebefordrar bostadssociala utredningens förslag om bostadsrabatter. Med bostadsrabatter konserverar man självfallet den höga hyresnivån. Vi ha tidigare framhållit, att problemet om de höga hyrorna måste angripas från en annan sida. Det kan icke vara rätt att privatmonopol profitera på bostadsförsörjningen. Hela fastighets-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

marknaden företer på grund av den privatkapitalistiska spekulationen onormalt uppskruvade värden på fastigheterna. Förr eller senare måste det bli en brytning med denna politik, även om den skulle utlösa en kris på fastighetsmarknaden. Denna kris blir, såvitt jag förstår, endast hälsosam för hyresgästerna. För dagen kan man inte komma ifrån det faktum, att hyrorna i de moderna fastigheterna äro för höga för folk i allmänhet. Därför tvingas man att acceptera förslaget om bostadsrabatter, även om det är synnerligen osmakligt. Vi vilja dock framhålla, att vi kunna godkänna denna form av subvention endast under en övergångsperiod. Vi förutsätta att det inom den allra närmaste tiden måste bli ett radikalt ingripande mot byggnadsmonopolen, så att byggnadskostnaderna kunna sänkas och hyror och inkomster bättre skola kunna balansera med varandra.

Om man nu tvingas godtaga bostadsrabattsystemet, så bjuda konsekvenserna att detta utsträckes till familjer med även ett barn. Departementschefen har föreslagit att familjebostadsbidraget skall begränsas till familjer med två eller flera barn. Han motiverar detta med att tillgången på goda bostäder under relativt lång tid kommer att vara otillräcklig. Ja, det kan vara sant, men familjerna med ett barn liksom de nygifta barnlösa familjerna måste i dag konkurrera om bostäder med hög standard, om de skola få tak över huvudet. Vad komma alla tvåbarnsfamiljer att säga, när de äro nödsakade att bo kvar i rucklen på grund av bristen på moderna lägenheter? Man måste befara, att den splittring som kommer att uppstå bland befolkningen på grund av att familjebidraget begränsas till två- eller flerbarnsfamiljerna kommer att utlösa ett starkt missnöje bland stora delar av befolkningen. Befolkningssynpunkter men också rättvisesynpunkter tala mycket för att åtminstone även enbarnsfamiljerna böra komma i åtnjutande av dessa bostadsrabatter.

Jag måste i detta sammanhang uttala de starkaste betänkligheter mot det otal av olika former för understöd, som föreslås, vilka i sin mån bidraga till att motivera uttrycket Krängel-Sverige. Här ser man följderna av att man inte tidigare gripit in mot spekulanterna på bostadsmarknaden. Den statliga bostadspolitikerna är så invecklad och tillkrånglad, att inte ens specialister kunna komma till rätta i labyrinten av förordningar och understödsformer. Ingen annan part än byråkratien kan ha fördel av detta tillstånd.

Vi ha i vår motion även föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning angående statliga stödåtgärder för att i allmän regi öka produktionen av kollektivhus. Utskottet avvisar förslaget med den konstifika motiveringen, att det inte finner skäl att i nuvarande läge biträda förslaget.

Jag kan inte förstå utskottets motivering för avslag. Dagens läge, icke minst på arbetsmarknaden, motiverar väl om något att man tar vara på den stora arbetskraftsreserv, som kvinnorna dock utgöra. Den nuvarande bostadstypen binder kvinnorna vid hemarbetet, vilket ur samhällsekonomisk synpunkt måste vara orationellt. Frågan om hur man skall kunna frigöra denna arbetskraft men också lätta hemarbetet för kvinnorna bör ägnas största möjliga uppmärksamhet.

I pressen har under de senaste dagarna meddelats, att 1½ miljon arbetstimmar per dag gå åt enbart för diskning i de svenska hushållen. För matuppköp, matlagning och diskning beräknas sammanlagt en arbetstid av 2.34 miljarder timmar per år. Enligt uppgift var hela den svenska indu-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

striens prestation under år 1944 1,29 miljarder arbetstimmar. Dessa siffror tala ett ganska tydligt språk, tycker jag.

Kollektivhus bör väl vara den form av bostad, som är mest lämplig för att befria de gifta kvinnorna från den dubbla arbetsbördan. Denna bostadstyp användes numera endast i ringa omfattning. Orsaken till detta är väl, att dessa lägenheter ställa sig alltför dyra. Då det måste vara ett samhällsintresse att frigöra tillgänglig arbetskraft, bör enligt vår mening frågan om statliga åtgärder för att öka produktionen av kollektivhus bli föremål för en skyndsam specialutredning. En dylik utredning måste syfta till att stimulera kommuner och övriga allmännyttiga företag att i egen regi mot rimliga hyror producera kollektivhus med modern utrustning, som lättar arbetsbördan för de gifta kvinnorna samt ensamstående mödrar med barn.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 450 i denna kammare.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Den förste ärade talaren i denna debatt sade, att det nu föredragna ärendet borde kunna betraktas såsom en av de största frågorna vid innevarande års riksdag. Jag har inte någon som helst anledning att bestrida riktigheten av detta omdöme. Bostadsfrågan och bostadsförsörjningen måste betecknas såsom en av våra största sociala frågor.

Det förslag som nu ligger på riksdagen bord gäller ju inte bara denna frågas lösning för det budgetår, som vi just nu ha påbörjat, utan man kan säga, att förslaget är ett fullföljande av det bostadsprogram, som under en lång följd av år bedrivits av statsmakterna och som bär den nuvarande socialministerns signatur.

Man kan vidare säga, att detta utskottsutlåtande, som ju följer Kungl. Maj:ts förslag i dess väsentligaste delar, är så att säga slutstenen i den byggnad, som under åren har uppförts. Utskottsutlåtandet slutför på samma sätt det program för lösning av bostadsfrågorna, som statsmakterna vilja tillämpa för framtiden.

Detta statsutskottets förslag kompletteras i väsentlig mån av det på dagens föredragningslista närmast därefter stående ärendet från andra lagutskottet, där nämnda utskott tillstyrker ett förslag av Kungl. Maj:t att kommunerna skola åläggas att på ett helt annat sätt än hittills varit fallet svara för bostadsförsörjningen, var och en inom sitt område. Det är ganska självfallet, att det förslag som vi nu behandla också aktger på det lagförslag, varom jag nyss erinrade. Det är således ganska viktigt att man, när man behandlar anslagsfrågorna och programmet under den nu föredragna punkten, också tänker på kommunernas andel i hela det uppbyggnadsprogram, som här föreligger.

Den förste ärade talaren erinrade också om att utskottsutlåtandet föreföll vara ganska oenhetligt, därigenom att vid detsamma voro fogade icke mindre än 16 reservationer. Nu måste man emellertid uppmärksamma, att det är så att säga två åskådningar, som mötas. Kungl. Maj:ts förslag är ju, som jag nyss erinrade om, ett stort principprogram, som stakar ut samhällets medverkan för bostadsförsörjningen. Detta regeringens program, sådant det är skisserat i proposition 235, har följts och antagits av de socialdemokratiska ledamöterna i statsutskottet. Det är allenast på en punkt som de socialdemokratiska ledamöterna stannat i minoritet och sålunda fått avge

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

en reservation. En av reservationerna innebär ett yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag i den delen. Men i övrigt ha ju de socialdemokratiska ledamöterna i det stora hela följt Kungl. Maj:ts förslag, medan övriga ledamöter av utskottet på en rad punkter gjort invändningar mot detta regeringens program och anfört reservationer.

Man kan således säga, att flertalet av dessa reservationer är ett alternativ till regeringens förslag. Reservationernas antal betyder således inte att man har lika många olika meningar inom utskottet. Reservationerna åskådliggöra, som jag nyss sade, skiljaktigheter i åskådning och uppfattning beträffande själva programmet.

När så är förhållandet förefaller det mig att det ur mina synpunkter inte kan vara skäligt att uppta kammarens tid med ett utförligt principresonemang i själva sakfrågan. Säkerligen finns det andra, som äro bättre skickade än jag att i detta avseende utveckla regeringsprogrammets betydelse och innebörd. Jag tänker därför endast uppta ett par av de punkter, som de två föregående talarna här berörde, och dessutom motivera de två reservationer, på vilka jag står antecknad; detta för att mitt anförande skall kunna utgöra grundvalen för de yrkanden, som jag kommer att framställa beträffande olika punkter i utskottets hemställan.

De båda föregående ärade talarna voro samstämmiga på en punkt. fastän de berörde olika avsnitt av regeringsprogrammet, och det gällde räntesättningen för de s. k. äldre lånen. Herr Pettersson i Dahl ansåg, att det var konsekvent, att när man här garanterar en låg ränta beträffande statslånen för egnahemslån, borde man låta denna låga ränta få tillbakaverkande kraft även för tidigare beviljade lån. Herr Kempe förde samma resonemang, närmast då med hänsyn till flerfamiljshusen.

Jag vill bara erinra om att denna fråga ju behandlades även vid föregående års riksdag, då yrkanden i samma syfte framställdes. Utskottet avböjde ett bifall till de då framställda yrkandena och resonerade därvid på så sätt, att vid den tidpunkt, då de lån, varom man talade, utlämnades, var den av staten tillämpade räntan för statslånen förmånligare än den som lån från andra håll kunde betinga. Det var således icke i och för sig motiverat att man, med hänsyn till en sedermera inträdd allmän räntesänkning, skulle låta den numera tillämpade räntan på statslånen få tillbakaverkande kraft. Det är dessutom att uppmärksamma, att i den mån man för vid denna tidigare tidpunkt uppförda eller belånade fastigheter sökt lån utanför statens låneverksamhet, kan ju ett bifall till yrkandet om att sänka räntan på statslånen icke få tillämpning på dessa från enskilda håll upptagna lån. såvida man inte samtidigt avser att utsträcka den s. k. räntegarantien att få tillbakaverkande kraft även på sådana förhållanden. Men hela denna fråga har säkerligen mycket vittgående ekonomiska konsekvenser.

Det var närmast sådana synpunkter som föranledde statsutskottet i fjol liksom i år att avböja frågan om bifall till yrkandet i detta avseende. Jag tror också att det är i överensstämmelse med vanlig riksdagspraxis att icke utan vidare utredning fatta beslut i principfrågor av denna stora ekonomiska räckvidd, varom det här gäller. — Jag har således i allra största korthet anfört dessa skäl såsom motiv för den av statsutskottet intagna ståndpunkten i förevarande avseende.

Det är självfallet att man i en fråga av denna stora räckvidd kan föra ingående resonemang på praktiskt taget varje punkt, där gentemot utskottets

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

förslag avvikande meningar framträtt. Men, som jag förut sade, så tror jag inte att det tjänar så mycket till om jag här skulle försöka uppta en debatt på de olika punkterna. Såväl i den kungl. propositionen som i utskottsutlåtandet ha ju framlagts motiveringar för de ståndpunktstaganden, som gjorts dels av Kungl. Maj:t och dels sedermera av utskottets majoritet. Jag tror således, att de, som äro intresserade av att få del av motiveringen, ha tillräckligt material i det avseendet att stödja sig på, bara man vill söka i källorna. Jag avser således att söka förkorta denna debatt genom att icke uppta något detaljresonemang i anslutning till de olika reservationerna i utskottsutlåtandet.

Jag övergår därför att beröra de två reservationer, till vilka jag inom utskottet har anslutit mig. Den första av dessa reservationer är den som är betecknad med nr 2) bland reservationerna. Reservationen återfinnes på s. 26 i utskottsutlåtandet. Reservationen gäller hur man skall ordna med bostadsförsörjningens organisation ute på det lokala fältet. Kungl. Maj:t har i det hänseendet ansett det vara nödvändigt att få till stånd lokala organisationer, dels i de olika länen och dels i de olika kommunerna. Man har tänkt sig att dessa organisationer skola benämnas bostadsnämnder. I anslutning till detta Kungl. Maj:ts förslag ha väckts en rad motioner, i vilka det yrkats att bostadsfrågorna då det gäller den egentliga landsbygdens bostadsförsörjning skola handhas av de lantbruksnämnder, vilka skola inrättas i anslutning till ett tidigare av riksdagen fattat beslut.

När vi således fingo dessa motioner remitterade till oss i statsutskottet från det särskilda utskott, som behandlade jordbruksfrågorna, hade vi att ansluta oss antingen till Kungl. Maj:ts förslag eller till de motionsledes framställda yrkandena. Det gick då till på det sättet här som på en hel rad andra punkter — vilket närmare exemplifierades av herr Pettersson i Dahl — att man inom utskottsavdelningen stannade vid två meningar. Tre ledamöter anslöto sig till en mening och tre stannade för en annan. Den hälft inom avdelningen, som jag tillhörde, anslöt sig till Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende, medan den andra hälften anammade de motionsledes framställda yrkandena.

Vid behandlingen inom utskottet visade det sig att den del av utskottet, som ville stödja Kungl. Maj:ts förslag i denna del, stannade i minoritet. Jag lämnar här helt å sido att försöka ge någon förklaring varför så blev förhållandet. Jag bara konstaterar faktum. Utskottets majoritet stannade således vid bifall till motionerna av den innebörden, att de av mig förut omnämnda lantbruksnämnderna skulle handha frågor rörande bostadsförsörjningen på den egentliga landsbygden. Övriga ledamöter biträdde Kungl. Maj:ts förslag och ha i det hänseendet dels en annan hemställan än utskottet under punkten I) i utskottets hemställan och dels en motivering, som återfinns på s. 26 i utlåtandet, nämligen reservationen nr 2) av herr Pauli m. fl.

Denna fråga upptages i den nu föredragna punkten I) i utskottets hemställan, och jag ber, herr talman, att beträffande denna punkt få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna med 2) betecknade reservationen.

Den andra reservation, som jag anslutit mig till, är den reservation, som betecknats med nr 11). Den reservationen avviker i viss utsträckning från Kungl. Maj:ts förslag. Reservationen stöder sig närmast på en motion, som väckts i båda kamrarna, och i vilken det yrkas att det skall ges en defini-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

tion beträffande vad som avses med begreppet allmännyttiga bostadsföretag. Denna definition yrkas konstruerad på det sättet, att samtliga lägenheter i de hus, som ett allmännyttigt bostadsföretag förvaltar, skola vara hyreslägenheter, d. v. s. det skall icke gälla lägenheter där förhyrandet är förbundet med direkt insats av kapital av de boende. Därjämte skall det uppställas det villkoret att samtliga styrelseledamöter i företaget skola väljas av kommunen.

Då jag för min del har biträtt förevarande reservation innebär detta i viss utsträckning ett avsteg från motionärernas yrkande i så måtto att det i reservationen allenast yrkas på en skrivelse till Kungl. Maj:t, i vilken det skall begäras att denna fråga om vad som skall avses med allmännyttiga bostadsföretag skall utredas och att förslag i det avseendet skall föreläggas nästkommande års riksdag.

Även utskottets majoritet har i sin skrivning ansett att denna fråga behöver utredas, men majoritetens hemställan är icke fullt så klart utformad. Det är av den anledningen som vi reserverar ansett det vara nödvändigt att på denna punkt anföra en reservation. För egen del har jag den uppfattningen, att det är av största vikt att man på ett betydligt klarare sätt än vad som hittills varit fallet får en definition i författningsväg på vad som skall menas med allmännyttigt bostadsföretag.

När det gäller de statliga belåningarna ha vi tre olika kategorier. Först och främst finnas de s. k. egna företagen, vilkas belåningsmöjligheter av statsmedel ju äro mindre förmånliga. Sedan ha vi dessutom de bostadskooperativa företagen, d. v. s. sådana företag som bygga sin kapitalanskaffning och på grund därav också sin administration på principen att de boende själva skola bidra med någon del av kapitalanskaffningen. Det är här således fråga om s. k. insatslägenheter. Beträffande båda dessa kategorier föreligger det naturligtvis inte någon som helst tvekan, då det gäller att få en definition på vad som menas med det ena eller det andra. Men beträffande de allmännyttiga företagen äro bestämmelserna i den gällande författningen ganska vaga.

Det sägs att kommunerna skola ha ett väsentligt inflytande på förvaltningen och att kommunerna också ha skyldighet att kontrollera förvaltningen samt tillsammans med staten bära förluster under vissa i författningen angivna förutsättningar. Denna tankegång är ju i och för sig mycket god, framför allt därigenom att allmännyttiga bostadsföretag likaväl som de direkt kommunägda kunna av statsmedel erhålla lån upp till 100 procent av den godtagbara anskaffningskostnaden. Som så mycket annat gott har emellertid denna förmånliga kapitalanskaffning gjorts till föremål för, om jag får begagna ordet, industri. Man har nämligen bildat stiftelser, som egentligen inte haft något som helst eget kapital och där styrelseledamöterna till övervägande del valts av andra än den kommun, som skulle vara den som i sista hand fick svara för att förvaltningen sköttes fullgott och för de eventuella ekonomiska förlusterna därav. Det var därför nödvändigt för det statsorgan, som handhade denna verksamhet, att utfärda vissa bestämmelser, varigenom det, för att en stiftelse skulle kunna godtas som allmännyttigt företag, fordrades ett visst minimum av eget kapital och dessutom ett visst minimum av kommunvalda representanter i styrelsen.

När det således vid innevarande års riksdag väcktes en motion av den innebörd, som jag förut beskrivit, var det ganska naturligt att jag med mina

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

utgångspunkter gärna anslöt mig till den i motionen framförda tankegången. Jag var således på ett tidigt stadium vid behandlingen inom utskottet böjd för att helt bifalla motionen. Emellertid visade det sig i sista omgången att det inte fanns möjlighet att få majoritet för denna ståndpunkt, och då nöjde jag mig med att instämma i det yrkande som gjorts i reservationen nr 11) och den motivering som anförts för denna reservation.

Jag har således den uppfattningen, att det är nödvändigt att denna fråga får en klar lösning i den blivande författningen. Jag kan emellertid mycket väl finna mig i att man utreder detta spörsmål och framlägger förslag till nästa års riksdag. Det har nämligen framhållits, att man på sina håll inom kommunerna redan fört förhandlingar rörande bildande av allmännyttiga bostadsstiftelser och att ett bifall till motionen, varigenom dessa nya regler skulle träda i kraft redan fr. o. m. den 1 juli detta år, kanske skulle kunna verka störande både på bostadsproduktionen och på de förhandlingar, som förts på grundval av nu gällande mera vaga bestämmelser i ärendet. Jag kan mycket väl förstå dessa synpunkter, och jag har givetvis inte alls velat på något sätt bidra till åtgärder, som skulle kunna verka störande på den verksamhet, som bedrivs på detta område. Jag kommer således att sedermera framställa yrkande även i detta avseende.

Herr talman! I övriga punkter kommer jag givetvis att, i den mån som yrkanden om ändringar i utskottets hemställan på vederbörande punkter framställas, då ställa yrkande om bifall till utskottets hemställan. Jag begagnar emellertid tillfället att redan nu säga att i de punkter, som jag icke berört, kommer jag att yrka bifall till utskottets hemställan. Undantaget gäller således de två av mig biträdda reservationerna, vilkas innebörd jag nu sökt förklara.

Herr Hansson i Skegrie: Herr talman! Jag skall inte här taga upp hela denna fråga till belysning utan endast hålla mig till ett relativt litet, men enligt min mening ganska viktigt avsnitt.

Jag kan inte underlåta att uttala min förvåning över det sätt, på vilket man under senare tid behandlat jordbrukets bostadsfrågor, eller rättare sagt bollat dessa frågor mellan olika instanser. När jag nu talar om jordbrukets bostadsproblem, så menar jag endast det mindre jordbrukets, ty skall man lägga denna sociala aspekt på bostadsfrågan, vilket man bör göra, så måste man hålla sig till de minsta jordbruken.

När bostadssociala utredningen på sin tid lade fram sin första del av slutbetänkandet, avvisade man där dessa bostadsfrågor beträffande jordbruket. Man sade att dessa frågor ha ett så intimt sammanhang med de jordbruks-ekonomiska spörsmålen, att dessa byggnadsfrågor böra behandlas av 1942 års jordbrukskommitté. Denna 27-mannakommitté tog emellertid inte emot denna anvisning från bostadssociala utredningen och behandlade inte jordbrukets bostadsfråga i sak, utan man kastade tillbaka frågorna till bostadssociala utredningen och sade, att dessa frågor borde handläggas inom de allmänna bostadspolitiska organen. Man uttalade dock en förhoppning om att jordbruksbostäderna skulle få samma förmåner som övriga bostäder. När emellertid för några veckor sedan bostadssociala utredningen på nytt lade fram ett betänkande, den sista delen av sitt slutbetänkande, kastade man återigen ifrån sig jordbrukets bostadsfrågor. Man förmenade att dessa frågor böra handläggas av de nyinrättade lantbruksnämnderna. När depar-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

tementschefen sedan skrev sin proposition kan man säga att han på nytt återförvisade dessa bostadsfrågor och sade, att de skola ligga hos de allmänpolitiska organen.

Nu vill jag efter allt detta bollande mellan de olika utredningarna säga, att jag är tacksam för att utskottets majoritet gått in för den linje jag för min del anser vara den riktiga och som bostadssociala utredningen också förordat. Den innebär att det mindre jordbrukets bostadsfrågor böra ligga hos lantbruksnämnderna. Jag tror att detta kommer att medföra den rättvisa för denna bebyggelse, som man vill hoppas att den skall få. Jag kan emellertid inte undgå att säga, att detta bollande med jordbrukets bostadsfrågor inte ger anledning till något större förtroende för att man på allvar vill jämställa jordbrukets bostadsfråga med andra grupper, som kunna vara socialt likställda. Jag vill gärna erkänna att det många gånger kan vara svårt att helt jämställa dessa frågor. För många jordbrukare saknas nämligen in-teckningssäkerhet för ett nytt bostadshus. Detta beror ju därpå att bostadshuset på en sådan liten egendom många gånger utgör en så stor del av hela fastighetens samlade värde, att det inte — om det finns tidigare in-teckningar — lämnas utrymme för en ny in-teckning, som skulle täcka det belopp bostadshuset kräver. Att man skulle kunna rubba tidigare in-teckningar för att få bättre plats åt in-teckningarna för ett bostadshus är väl knappast tänk-bart. Allt detta beror därpå, som här tidigare sagts, att man vid dessa mindre egendomar samtaxerar bostadshuset — man gör så överallt — med den övriga fastigheten.

I den proposition som i dag behandlas föreslås den övre länegränsen för dessa egnahemslån till 90 procent av byggnadens värde. Detta är ju i och för sig en klar och tillräckligt preciserad formulering. Men då det gäller egnahemslånen till bostäder vid jordbruket så är propositionen inte lika klar i formuleringen. Det säges visserligen där, att dylika bostäder böra erhålla samma lånemöjligheter som andra. Samtidigt heter det emellertid, att de jämknings i lånevillkoren i fråga om in-teckningssäkerhetens placering få företagas, som betingas av att bostadshuset på jordbruksfastigheten endast ingår som en del, och regelmässigt som en mindre del, av kreditobjektet. På ett annat ställe i propositionen framhåller departementschefen, att han kan instämma i utredningens förslag att kronotorpare och arrendatorer, som äga eller vilja bygga hus på annans mark, skola ha vissa möjligheter att erhålla lån till ny- eller ombyggnad, dock under villkor att deras arrendavtal är säkerställt 10 år eller mera samt att familjebidrag till bostad kan antagas komma att utgå under samma tid. Dessa villkor innebära ju visserligen en förbättring för dessa bostadsinnehavare, men de äro betydligt sämre än de villkor, som en person, som inte har jordbruksfastighet vid sidan om, kan komma i åtnjutande av. Det är klart att bestämmelserna måste vara något restriktivare då det gäller bygge på annans mark, men jag vill ifrågasätta om man inte här i alla fall har varit onödigt sträng.

Det finns emellertid även en hel del andra bostadsbehövande personer på landsbygden, som kunna likställas med dem jag nu talat om, nämligen alla de självägande jordbrukarna på mindre egendomar. Departementschefen vill ju, som jag tidigare har sagt, att dessa skola få möjlighet att erhålla egnahemslån, dock med vissa jämknings i lånevillkoren. Om emellertid för dessa låntagare samma föreskrifter skola gälla beträffande möjligheten att erhålla lån som för arrendatorer, så måste jag säga att dessa jordbru-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

kare inte, som man skulle önska, bli likställda med andra egnahemslåntagare.

Det var i syfte att få klarlagt vad som menas med de jämkningar, om vilka det talas i propositionen, som jag vid denna punkt väckte en motion, där jag begärde att jordbrukare, som icke kunna ställa in-teckningssäkerhet för egnahemslån, skulle bli i alla avseenden likställda med andra bostadsegnahemslåntagare. Nu har utskottet emellertid avstyrkt, att de skulle få samma möjligheter att erhålla bostadsegnahemslån som andra. Det skulle därför för mig endast återstå att ställa en fråga till departementschefen. Såvitt jag kan se finns han inte här nu, men jag skulle till honom vilja ha ställt den frågan: vad menas med dessa jämkningar i lånevillkoren, och hur långt skola sådana jämkningar göras för att såvitt möjligt bereda de mindre jordbrukare och arrendatorer, som det här gäller, samma möjligheter till lån som andra?

Jag kan för min del inte inse det riktiga i att en person, som kanske ena dagen är lantarbetare och då har möjlighet att erhålla egnahemslån för byggande av ett bostadshus, skall berövas denna möjlighet, om han därefter inköper en mindre egendom. Det kan inte vara riktigt, alldeles särskilt då jag tror att många av dessa mindre jordbrukare både ekonomiskt och socialt ha en ställning, som inte kan jämföras med många lantarbetares och andras, som nu få möjlighet att skaffa sig bättre bostäder.

Det är klart att det kan förefalla absurt, att man begär att lån skola beviljas utan in-teckningssäkerhet, men jag är av den personliga uppfattningen, att om man överhuvud taget skall bevilja lån utan in-teckningssäkerhet, så har man här låntagare, som komma att göra allt vad de kunna för att staten skall ha full trygghet för sitt lån. På andra områden är man ju dessutom på väg att bevilja statslån utan att det finns betryggande säkerhet.

Jag hoppas, som jag sade, att kammaren i dag går med på utskottets förslag att dessa bostadsfrågor skola handläggas av lantbruksnämnderna, ty jag skulle då ha en liten förhoppning om att de jordbrukare, som jag nu har talat om, skulle kunna beredas möjligheter att få egnahemslån till villkor, som åtminstone någorlunda motsvara andra låntagares. Det är i den förhoppningen, herr talman, som jag här ber att få yrka bifall till reservationen nr 4 av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att få göra ett par små påpekanden.. Statsutskottets utlåtande ser ju fruktansvärt ut med alla de många reservationerna, men om man tittar litet närmare efter är det kanske inte så märkvärdigt. Vi gå nu att fatta ett beslut, som skall lägga grunden för en fortsättning av den bostadspolitik, som har förts de senare åren, och det är kanske alldeles naturligt att de brytningar mellan olika uppfattningar, som på detta område förelågo redan före kriget, nu återkomma.

Innan jag går in på de punkter, om vilka jag ursprungligen tänkt säga några ord, skall jag i anledning av vad den siste ärade talaren framhöll be att få säga, att det fanns en tid, då det i riksdagen år efter år väcktes motioner och diskuterades om allmänhetens svårigheter att veta vart den skulle vända sig för att få lån från staten för bostäder. Statsrevisorerna gjorde ett år en större framstöt och sade ifrån att man inte kunde fortsätta på det sätt, som dittills hade praktiserats, utan måste sammanföra de olika lånefor-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

merna, så att folk inte behövde irra från det ena stället till det andra för att få ett bostadslån. Riksdagen har i skrivelser till Kungl. Maj:t vid olika tillfällen begärt förslag på denna punkt. Nu ligger förslaget här i den kungliga propositionen, som avser att sammanföra hela bostadspolitiken under ett organ. Då slår samma riksdag, som själv har begärt detta, bakut och vill att man i fråga om bostadsbyggande i samband med lantbruket skall bibehålla praktiskt taget samma uppdelning som man nu har mellan byggnadslånebyrån och egnahemstyrelsen. Jag tror att den ståndpunkten är orimlig, om man inte vill åstadkomma ännu rationellare klyvningar i det avseendet, vilket jag inte tror att någon vågar sig på.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, när man här började diskutera målsättningen liksom man har gjort i reservationerna. Med avseende på målsättningen resa reservanterna ett yrkande om begränsning av den statliga bidragsverksamheten. I en annan reservation, som har ett visst samband med den förra, reser man krav på en begränsning av tillägglåneverksamheten. Jag skall inte nu diskutera målsättningen. Det är möjligt att det där icke kommer att nås någon enighet mellan dem, som anse att staten i olika avseenden bör stödja denna verksamhet, och dem, som anse att staten bör hålla sig borta. Om målet till vilket man skall komma är det således inte lönt att diskutera. Men när reservanterna dra konsekvensen av sin ståndpunkt och säga, att av deras uppfattning måste följa ett krav på begränsning av tillägglåneverksamheten i dagens läge, måste jag fråga mig om de som ha skrivit detta överhuvud taget känna till det läge, i vilket vi befinna oss.

Riksdagen diskuterade frågan om tillägglånen mycket ingående i samband med räntesänkningen. Man kunde i samband därmed konstatera, att räntesänkningen medförde en sänkning av tillägglånebehovet, och man drömde kanske litet till mans om att den tiden så småningom skulle komma, då man skulle kunna överge denna låneform. Man kom ju också ifrån det gamla systemet, som faktiskt premierade den som byggde minst ekonomiskt. Men det har inträffat någonting, sedan riksdagen sist tog ställning i denna sak, nämligen en materialfördyring, som har nödvändiggjort en utsträckning av tillägglåneverksamheten till allt flera orter. I Stockholm anser man sig visserligen fortfarande kunna undvara tillägglån, men alla småstäder, alla tätorter, ha måst flytta upp en eller två ortsgrupper när det gäller tillägglån, för att det överhuvud taget skall kunna produceras några bostäder till överkomliga hyror.

Det är i det läget vi befinna oss i dag, och med hänsyn därtill finner jag det fullkomligt orimligt, åtminstone av dem som representera landsbygden och småstäderna, att kräva en inskränkning och avveckling av tillägglåneverksamheten. Om tillägglåneverksamheten i detta nu avvecklades, tror jag, att det — utom möjligen i Stockholm och Göteborg — också skulle betyda en avveckling av byggnadsverksamheten. Ty det är väl ingen som menar att man skulle kunna begära av människorna, att de skulle betala de hyror som bleve erforderliga, därest tillägglåneverksamheten avvecklades. Jag tycker inte om att man gör kringgående rörelser och inte talar om vad det gäller. Alla måste ha klart för sig, att en avveckling av tillägglåneverksamheten i överensstämmelse med reservanternas förslag betyder en väsentlig höjning av hyresnivån. Är man beredd på detta, är det detta som reservanterna syfta till, då tycker jag man skall säga ut det klart och tydligt.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Sedan skall jag be att få säga ett par ord om reservanternas synpunkter på subventionerna till egna hem i stad och på landsbygd. Den som har sysslat med denna verksamhet ända sedan den tillkom, måste ju anse sig ha fått en viss erfarenhet av den, och då jag ser på det föreliggande förslaget kommer jag närmast till den uppfattningen, att det inte är landsbygdens egnahemsbyggare, som få det sämre genom omläggningen, utan städernas. I våra städer har ju hittills staden varit skyldig att under den tid det bor en barnrik familj i egnahemmet gratis ställa tomten till förfogande. Men den dag, då familjebidrag icke längre utgår, får egnahemsbyggaren betala tomtkostnaden till staden. Det finns vissa städer som inte resa några krav i det avseendet, det skall villigt erkännas, men en stor del av dem göra det. Denna egnahemsbyggare i staden får 10 procent av anskaffnings- eller byggnads-kostnaden som tilläggs lån — det gör i regel något över 2 000 kronor — och så skall han så småningom betala tomten. Den som bor på landsbygden får under nuvarande förhållanden de 10 procenten i tilläggs lån — han får räkna in tomten, som således också subventioneras av staten — och han får så småningom avskryta två niondelar av lånet. Redan nu har han det alltså avsevärt bättre än den som bygger ett eget hem i staden. Jag skulle tro, att om man försöker räkna ut vad ett bifall till den kungl. propositionen skulle innebära, så skall det visa sig, att de barnrika familjerna i städerna komma i ett sämre läge. Enligt detta förslag avvecklas nämligen den gamla bestämmelsen om att staden skall hålla tomt. Egnahemsbyggaren i staden måste alltså redan vid utgångspunkten räkna med tomtkostnaden — som dessutom är avsevärt högre i staden än på landsbygden. Jag tror således inte att det finns någon anledning för landsbygdens representanter att på denna punkt ställa sig avvisande.

Sedan vill jag säga ett par ord om trekronorsbidraget. Det är klart att jag inte skulle ha så mycket att invända om man kunde undvika detta. Men varför har detta trekronorsbidrag kommit till? Det finns ju mängder av människor i våra städer, framför allt i de större men även i de små, som inte under några förhållanden kunna betala de hyror, som de nyproducerade lägenheterna betinga. Om kommunen vill hjälpa dessa människor till en bättre bostad, finns det inte någon annan möjlighet än att kommunen lämnar ett särskilt bidrag eller också att fattigvården griper in. Genom att knyta detta trekronorsbidrag till bostäderna har man velat bereda de kommunala myndigheterna en möjlighet att vid anskaffande av bostäder också tänka på dem, som ha det sämst ställt i ekonomiskt avseende.

Efter att ha studerat reservanternas förslag till ny beräkning av medelsbehovet måste jag säga, att jag tycker de ha bortsett från verkligheten i åtskilliga avseenden. Det är bara herr Bergvall, som har försökt att se på saken sådan den faktiskt förhåller sig. Han har kommit till ett resultat, som naturligtvis kan ställas emot utskottets, om man nu går på den linjen att anslagsäskandena böra nedsättas.

Ja, herr talman, jag tror inte det tjänar någonting till att dra ut en lång debatt i detta ämne. Jag skulle emellertid i detta sammanhang vilja uttala en önskan om att vi till nästa riksdag finge se resultatet av den inventering av det äldre bostadsbeståndet, som är avsedd att ske, och att vi samtidigt finge ett förslag ifrån Kungl. Maj:t, som öppnade möjligheter för dem — inte minst de barnrika familjerna — som bo i det redan befintliga bostadsbeståndet att erhålla stöd så långt våra resurser sträcka sig. Jag är på det klara

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
med att det inte i det fallet går att lämna full och hel hjälp, men jag skulle önska att man kunde sträcka sig så långt, att dessa människor inte finge det intrycket, att samhället helt och hållet övergivit dem, fastän de ha en stor och tung försörjningsbörd att bära.

Herr **Pettersson** i Dahl erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! När herr Olsson i Gävle på tal om målsättningen för bostadspolitiken och de s. k. tillägglånen säger, att det är fullkomligt orimligt att, såsom reservanterna vilja, avveckla tillägglånen, så förstår jag inte var herr Olsson har läst att vi skulle vilja göra detta. I vår reservation säga vi endast, att vi, i anslutning till de motioner som vi åberopa, inte vilja utvidga tillägglåneverksamheten, utan att vi tvärtom anse att en ytterligare nedskärning av denna verksamhet bör företagas under budgetåret. Vi förordade ju också ett kapitalbelopp på 25 milj. kr. och tror herr Olsson i Gävle verkligen, att det under nästa budgetår går att bygga så mycket, att man kan lämna ut tillägglån till större belopp än detta? Jag för min del tror inte att det kommer att vara möjligt.

Herr Olsson i Gävle säger vidare, att på grund av materialfördyringen o. s. v. är det fullständigt otänkbart att nu avveckla tillägglånegivningen; detta ha vi ju inte heller förordat. Men man får inte glömma, herr Olsson i Gävle, att det också har skett en inkomstförbättring, som gjort det möjligt för en hel del familjer att betala högre hyror.

När herr Olsson i Gävle talade om att man i städerna nog kommer i ett sämre läge än på landsbygden, så nämnde han också tomtpriserna. Menar herr Olsson i Gävle verkligen, att staten genom subventioner skulle hjälpa till att betala de höga tomtpriser, som eventuella tomtjobbare haft med att göra?

På tal om trekronorsbidraget säger herr Olsson i Gävle, att det finns mängder av människor, som inte kunna få dessa nya bostäder och som bo dåligt. Jag vill inte bestrida, att det beträffande mängder av människor vore önskvärt, att de kunde få nya bostäder, men anser, att de inte ha möjlighet att erhålla sådana och att detta särskilt är förhållandet när det gäller städerna. Men tror herr Olsson i Gävle, att jordbrukarna ha så stora utsikter att kunna förbättra sitt bostadsbestånd efter det riksdagsbeslut, där vi fingo bakläxa på de 44 miljoner kronor som vi slogos för?

Slutligen vill herr Olsson i Gävle göra gällande, att de medelsberäkningar, som vi reservanter gjort, äro fullkomligt misslyckade. Såsom jag sade i mitt förra anförande, begära vi en nedskärning av anslagsbeloppet med i runt tal 80 milj. kr. och jämför man detta med den nedskärning med 25 % som regeringen med statsministern i spetsen uttalat sig för, tror jag att regeringen därvidlag går längre än vi.

Jag tror inte, herr Olsson, att vår nedskärning är så farlig utan att den säkert står sig lika bra som herr Bergvalls. Herr Bergvall har ju, när det gäller pensionärshemmen, yrkat att anslaget skall utgå med 12 milj. kr., medan vi stannat för 10 milj. Jag tror emellertid inte att man kommer att kunna bygga pensionärshem för mer än 10 milj. kr.

Herr **Olsson** i Gävle erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall inte ingå på någon diskussion med herr Pettersson i Dahl om medelsbehovet. Det märkvärdiga är emellertid, att

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

när det gäller pensionärshemmen — herr Pettersson i Dahl anförde ju själv denna punkt som ett exempel på att herr Bergvall varit en smula generösare — har herr Bergvall faktiskt visat sig vara en större vän av landsbygden än de övriga reservanterna, ty pensionärshem byggas just nu huvudsakligen på landsbygden och i de mindre städerna.

Vidare vill jag säga herr Pettersson i Dahl, att jag kan inte läsa reservation nr 13 på annat sätt än jag har gjort. Vill man åstadkomma en nedskärning av tilläggslånegivningen, bör väl detta inte bara ta sig uttryck i själva anslagssumman utan även i formerna för den tilläggslånegivning, som knytes till de olika bostadsföretagen.

Jag skall inte heller diskutera med herr Pettersson i Dahl om betydelsen av den inkomstförbättring, som kan ha skett.

Jag erkänner att det är lika svårt, kanske många gånger svårare, att bygga på landsbygden än i städerna. Men jag skulle också vilja säga herr Pettersson i Dahl, att redan med nuvarande bestämmelser för tilläggslånegivningen till barnrika familjer, har man, om man känt något ansvar, mer än en gång frågat sig, om vi inte inleda dessa människor i väsentligt större svårigheter än de någonsin tidigare haft.

Herr **Pettersson** i Dahl, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr taiman! Jag vill endast rekommendera herr Olsson i Gävle att läsa vad statsutskottet skrev i fjol i sitt utlåtande nr 238 — jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp det här. Statsutskottet ger inte i detta utlåtande uttryck å samma uppfattning om tilläggslåneverksamheten som herr Olsson i Gävle har i dag.

Jämväl herr **Hansson** i Skegrie erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall be att få replikera herr Olsson i Gävle, när han i sitt första anförande säger, att man inte kan dela upp handhavandet av de bostadspolitiska åtgärderna på ett sådant sätt som jag ifrågasatt. Jag anser emellertid, att det finns så många speciella problem, när det gäller jordbrukets bostadsfrågor, att det är mycket väl motiverat att dessa handläggas av lantbruksnämnderna. Länsbostadsnämnden kan ju i alla fall inte göra något åt en ansökan från innehavaren av ett jordbruk utan att först höra lanbruksnämnden om huruvida vederbörande jordbruk faller under rationaliseringsåtgärderna.

Vidare vill jag kasta fram den lilla enkla frågan: var skall man förvara handlingarna när det gäller de olika inteckningssäkerheterna? Skola de förvaras hos lantbruksnämnden eller hos länsbostadsnämnden? Skall man vid revision hos dessa nämnder springa från den ena till den andra för att se efter om vederbörliga säkerhetshandlingar finnas?

Det måste vara mer rimligt, att all byggnadsverksamhet på jordbrukets område handhaves av samma organ, inte minst med hänsyn till den lilla, men i alla fall praktiskt ganska betydelsefulla detalj, som jag här berört.

Herr **Olsson** i Gävle erhöll härefter på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Inte är väl, herr Pettersson i Dahl, vad statsutskottet skrev i fjol utslagsgivande nu, då hela läget är förändrat!

Vidare vill jag erinra herr Pettersson i Dahl om att det var en liten passus i reservationen, som ströks. Där talades det om avveckling av till-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
läggslåneverksamheten, och det är detta som nu gör mig en smula miss-
tänksam.

Vidare yttrade:

Herr Ohlin: Herr talman! Att säga att bostadsfrågan är en viktig social fråga är ju en banalitet. Inte alldeles lika självklart är det väl, om jag säger att bostadspolitiken enligt min mening är en mycket viktig del av socialpolitiken.

I nuvarande läge, där man av hänsyn till de otillräckliga resurserna är tvungen att begränsa byggnads- och anläggningsverksamheten och där även regeringen deklarerat att det är nödvändigt att begränsa bostadsbyggandet, inställer sig emellertid den frågan: bör i denna situation också den sociala bostadspolitiken bedrivas med mindre energi än som annars skulle ha varit fallet? Det finns de som svara ja på denna fråga och säga, att det inte kan vara rationellt, att man genom allehanda bidrag och sådant ökar efterfrågan på bostäder under en tid, då det redan förut råder stor bostadsbrist.

För min del kan jag inte ansluta mig till den åskådning, som framträder i sådana yttranden. Då man i nuvarande läge beklagligtvis måste begränsa även bostadsbyggandet, bör detta enligt min mening ske genom tillståndsgivningen och icke genom den sociala bostadspolitiken. Det är ju inflationens bekämpande som nödvändiggör den begränsning, som det här är fråga om, men jag har svårt att se, att denna skulle motivera återhållsamhet i fråga om den sociala bostadspolitiken. För det första är den sociala bostadspolitiken uppenbarligen en politik *på lång sikt*, där vissa principiella riktlinjer måste vara fastslagna. För det andra — och det är kanske i dagens läge ännu viktigare — böra inte de familjer, som ha särskilt starkt behov av en tillfredsställande eller bättre bostad, få vänta till sist, till dess bostadsbristen är mer eller mindre fullständigt hävd! När man gör gällande att nuvarande läge motiverar återhållsamhet i fråga om bostadsbyggandet och att samhället därför inte bör stimulera efterfrågan på bostäder, innebär det egentligen inte något annat än att man säger att barnfamiljer och andra, som ha särskilt behov av bättre bostäder, få lov att vänta till sist. Det förefaller mig som om det hade varit mer naturligt, att man sagt alldeles tvärtom, d. v. s. att under en tid, när det råder allvarlig bostadsbrist och en utveckling utan några som helst samhällsingripanden av den art, som här föreslås, skulle leda till att barnfamiljer och andra med särskilt behov skulle ha små möjligheter att stå sig i konkurrensen om bostäderna, då är det ännu mer behövt än vanligt, att en icke oväsentlig del av bostadsproduktionen inriktas på att tillhandahålla bostäder åt dessa grupper, som bäst behöva dem. Det verkar också som om det är denna synpunkt, som i stort sett ligger till grund för departementschefens förslag, och jag vill för min del deklarerera min anslutning till huvuddragen i den av honom föreslagna bostadspolitiken.

Denna bostadspolitik kan sägas ha två sidor. För det första vill man hålla nere kostnaderna för produktionen av nya bostäder och för det andra vill man ge vissa rabatter och bidrag till en del grupper av konsumenterna, det må nu vara hyresgäster eller egnahemsägare. Vad själva nedhållandet av produktionskostnaderna beträffar, torde det numera råda ganska allmän enighet om lämpligheten av billiga krediter. När det gäller tilläggslåneverksamheten och bostadsrabatterna är frågan mindre klar.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

I fjol voro ju både departementschefen och riksdagen av den uppfattningen, att tillägsslånen skulle kunna i en rätt nära framtid avvecklas. I år har departementschefen inför den kostnadsstegring, som ägt rum, ansett sig föranlåten ändra mening. Jag måste också ansluta mig till den ståndpunkten, att det inte torde vara möjligt att avveckla tillägsslånen i den takt som man i fjol hoppades. Men det förefaller mig som om utskottet ginge väl långt, när utskottet formulerar sitt instämmande med departementschefen på det sättet, att man säger: »Utskottet delar alltså departementschefens uppfattning, att en mot den inträdda byggnadskostnadsstegringen svarande utvidgning av tillägsslåneverksamheten bör komma till stånd.» Det är ju ett mycket starkt yttrande. Vi befinna oss nu i en period, där byggnadskostnaderna stiga och där ingen riktigt vet var de skola stanna. Att då ge en fullmakt av denna art, som skulle, om den tolkades bokstavigt, kunna få mycket långtgående konsekvenser och som kanske i viss mån skulle minska de byggnadsproducerande företagarnas intresse av att hålla nere byggnadskostnaderna, kan väl inte vara klokt. En något försiktigare formulering, så som den som har föreslagits av herr Bergvall, skulle säkerligen vara klokare. Jag understryker att detta är en något annan inställning än den som reservanterna i övrigt givit uttryck åt. Den uppfattning jag har är, att avvecklingen av tillägsslånen skall ske först när man fått en stabilisering av byggnadskostnaderna på en rimlig nivå. Det torde vara svårt att uttala sig om när denna situation kommer att föreligga.

Jag vill emellertid inte förbigå en omständighet. Orsaken till den starka stegring av materialpriserna, som bl. a. herr Olsson i Gävle talat om och som väl torde vara huvudanledningen till att frågan om tillägsslånen kommit i ett annat läge, är till icke ringa del att söka däri, att tillståndsgivningen under det senaste året har skötts på ett alltför liberalt sätt. Man har försökt att åstadkomma mer än resurserna möjliggjort och därigenom har man skapat den sorgliga knapphet på en del byggnadsmaterial med därav följande tendenser till svartabörspriser, som i dag tyvärr föreligga. Det hade varit klokare — jag har sagt det i annat sammanhang — om man här hade mer inställt sig på att hushålla med befintliga resurser och icke sökt hålla produktionen litet grand över vad resurserna medgivit.

Vad trekronorsbidraget beträffar, anser jag det motiverat att kommunerna, när särskilda skäl tala för ett sådant bidrag, ha möjlighet att lämna dylikt. Såsom herr Olsson i Gävle nyss sade, är detta en metod att höja bostadsstandarden för den grupp, som har det särskilt svårt ställt. Det måste ju vara önskvärt att man skaffar dessa människor en bättre bostad och därigenom underlättar för dem att så att säga helt allmänt komma upp på en högre social nivå — jag hoppas att jag inte blir missförstådd, när jag säger detta. Jag menar att den omständigheten, att de få en bättre bostad, kan ha ett gynnsamt inflytande på hela deras placering i samhället, deras anseende, arbetslust och annat. Att man i många fall får räkna med att sådana verkningar utebli, hindrar inte att de i åtskilliga fall kunna uppkomma, och detta är ett starkt skäl till att man försöker ge dessa människor ett handtag just i form av möjlighet till en hygglig bostad.

Jag har emellertid svårt att förstå departementschefen och utskottet, när man gör gällande att denna grupp av människor endast bör beredas bostäder i sådana fastigheter, som förvaltas av kommuner eller s. k. allmännyttiga företag. I överensstämmelse med den motion, som har väckts av herr Lars-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
son i Stockholm m. fl., förefaller det mig vara naturligt, att kommunerna skulle kunna använda trekronorsbidraget även när det gäller i andra fastigheter belägna bostäder, som eventuellt kunna vara lediga och befinnas lämpliga. Jag efterlyser helt enkelt den tillräckliga motiveringen för att detta sociala handtag skulle ges endast när det gäller bostäder i hus av den förstnämnda typen.

På tal om byggnadskostnaderna vill jag inte underlåta att i förbigående erinra om att en omständighet, som under de senare åren bidragit till att hålla dessa kostnader nere jämfört med vad de annars skulle ha utgjort, är säsongutjämnningen. Enligt min mening är det en av den hittills förda bostadspolitikens bästa prestationer, att en sådan säsongutjämnning kunnat åstadkommas, och jag är för min del mycket angelägen om att man på lång sikt, ja, permanent, skall kunna bibehålla denna vinst och bevara säsongutjämnningen, som starkt bidragit till att sänka arbetskostnaderna under vad de annars skulle ha varit.

Hittills har ju emellertid — det är det väl ingen som nekar till — denna säsongutjämnning åstadkommits genom ett regleringssystem, som till sin konstruktion varit betingat av kristidens speciella förhållanden. Men då alla torde vara överens om att detta speciella reglerings- och restriktions-system icke bör i längden vidmakthållas — statsrådet Ericsson bl. a. har ju flera gånger förklarat detta — är det en fråga av största betydelse att få fram sådana former för bostadspolitiken, som åstadkomma en utjämnning av byggnadssäsongen utan att därför innebära en onödigt ingående reglering av byggnadsindustrien.

Statsrådet Ericsson sade vid något föregående tillfälle, att han inte för dagen har någon lösning av detta problem att föreslå, och jag skall inte heller nu på något sätt ta ställning därtill. Jag vill bara erinra om att det under årens lopp har utarbetats åtskilliga förslag och att det vore angeläget, om man inom regeringen ville ta upp denna fråga till utredning, om det behövs. eller annars till direkt behandling, så att vi i god tid kunde få en ordentligt offentlig diskussion till stånd, innan vi här ha att behandla det mycket viktiga spørsmålet om hur man skall kunna åstadkomma en säsongutjämnning utan att därför behöva behålla ett kristidsbetonat regleringssystem.

Jag kan inte heller i detta sammanhang underlåta att påpeka — från mina utgångspunkter är det en angelägenhet av största betydelse — att inte den statliga bostadspolitiken hemfaller åt det, som man ibland har förefallit ha sympati för, nämligen att steg för steg driva ut den enskilda företagsamheten från bostadsproduktionens område. Det finns enligt min mening intet som tyder på att man genom en mer eller mindre fullständig monopolisering av produktionen för de hel- eller halvoffentliga företagens räkning skulle kunna förbilliga bostadsbyggandet. Jag tror tvärtom, att den säkraste metoden att förbilliga bostadsbyggandet är att låta olika företagsformer konkurrera under så vitt möjligt lika förhållanden, när det icke finns alldeles speciella skäl som motivera en differentiering. En sådan politik överensstämmer också med andan i näringsfrihetsförordningen, och den är ju ändå icke — lyckligtvis — avskaffad här i landet. Från denna utgångspunkt finner jag det mycket välkommet att departementschefen låtit erfarenheten tala och gjort vissa förändringar i fjolårets beslut. Han vill nu höja belåningsgränsen från tidigare fixerade 85 procent till 90 pro-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

cent för enskilda byggnadsföretagare. Vidare minskar han amorteringen av tertiärlånet från 1½ procent under 10 år till 1 procent under 6 år, allt i överensstämmelse med tendensen i en motion som i fjol avlämnades från folkpartihåll. Erfarenheten har tydligen visat, att det finns risker för att man ej skulle få tillräcklig medverkan från enskilda byggnadsföretagare, om man bibehölle fjolårets alltför långt gående differentiering av villkoren.

Jag vill, herr talman, endast förklara, att jag i övriga punkter, som jag i detta sammanhang icke skall vidröra, ansluter mig till den uppfattning, som i utskottet framförts av reservanten herr Bergvall.

När det gäller själva anslagsberäkningen, har det varit en god praxis i riksdagen att den så nära som möjligt ansluter sig till det faktiska behovet av medel. Enligt uppgift, som lämnats i utskottet, skulle de belopp, som angivits i herr Bergvalls reservation, vara tillräckliga. Jag är för min del glad över att herr Olsson i Gävle icke ansåg sig behöva taga avstånd från herr Bergvalls reservation på denna punkt. Han har säkert riktigt uppfattat, att den allmänna inställningen bakom denna reservation är en positiv inställning till den ifrågakvarande bostadspolitiken och att nedjusteringen av vissa anslagsbelopp alltså under inga omständigheter får tolkas som njuget mot den verksamhet, varom här är fråga. Jag är för min del liksom säkert herr Bergvall och ett stort antal ledamöter av kammaren inom alla partier lika angelägen som departementschefen om att även i nuvarande ur produktionsynpunkt besvärliga läge en energisk social bostadspolitik skall bedrivas, så att icke bördan av otillräckliga bostäder mer än som ofrånkomligen är nödvändigt skall koncentreras på den, som har det största bostadsbehovet men relativt små resurser.

Jag ber, herr talman, att senare få återkomma med yrkanden.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Det finnes självfallet en bakgrund till den proposition, som nu behandlas av riksdagen. Denna bakgrund kan jag visserligen inte vid detta tillfälle skildra på något ingående sätt; jag vill bara att kammarens ledamöter skola söka hålla i minnet vissa obestridliga fakta.

Jag vågar icke säga något alldeles bestämt om dagens situation på bostadsområdet. Vi ha ingen tillfredsställande utredning om trångboddhet och sådant för de allra sista åren, men vi ha en utredning från år 1939. Sedan dess har ju faktiskt skett en utveckling till det bättre, såtillvida att trångboddheten är mindre i dag än då. Men vi ha dock icke haft möjlighet att under kriget och efterkrigsåren förbättra läget på bostadsmarknaden så mycket, att de siffror, som sannolikt skulle komma fram, om vi gjorde en undersökning i dag, skulle förete alltför stora avvikelser från de siffror jag nu skall nämna.

Bostadssociala utredningen har konstaterat, att av 330 000 lägenheter om *högst* ett rum och kök i våra städer voro 171 000 lägenheter av den beskaffenheten, att de inrymde mer än två personer per rum. Nu sätter man upp som ett första mål att söka åstadkomma bostäder, där man ej behöver räkna med mer än två personer per rum. Eftersom det största bostadsbeståndet alltjämt består av gamla bostäder, är detta självfallet ett mål som endast kan nås på lång sikt.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Samma år, alltså 1939, utgjordes 54 procent av lägenheterna i Stockholm av lägenheter om *högst* 1 rum och kök, däri inräknade lägenheter med kokvrå, lägenheter utan kök och lägenheter utan kokvrå. När jag säger *högst* ett rum och kök, så innebär det alltså, att lägenheter på 1 rum och kök ligga överst vid standardgränsen för de 54 procenten. För Göteborgs del var motsvarande siffra ej mindre än 58 procent. För Malmö var siffran något lägre eller 48 procent. Vad övriga städer med minst 30 000 invånare beträffar, utgjorde lägenheterna om *högst* ett rum och kök sammanlagt 55 procent av hela lägenhetsbeståndet. När jag återupplivar minnet av bostadsutredningens betänkande, kan jag ej undgå att återigen förvåna mig över det konstaterande som där göres, att år 1939 160 000 lägenheter i de svenska tätorterna saknade vatten och avlopp.

Detta är alltså bara några siffror beträffande det faktiska tillståndet i fråga om lägenheter omedelbart före kriget. Jag skulle tro, att en ansvarsmedveten socialpolitiker icke kan tillåta att en oreglerad utveckling på detta område skall få fortsätta med det möjliga eller t. o. m. sannolika resultatet, att trångboddheten skulle komma att fortsätta i ungefär samma storleksklass som tidigare, detta på grund av att byggnadskostnaderna, spekulationer i fastigheter och andra omständigheter drivit upp hyresnivån så högt, att trots ökade inkomster många människor helt enkelt icke ha råd att hyra en större lägenhet än ett rum och kök.

Jag vill erinra om att bostadsociala utredningen satt upp som en slags riktpunkt för åtgärder på det bostadspolitiska området, att hyran icke bör taga i anspråk mer än 20 procent av inkomsten. Jag vill nämna, att för min del anser jag att också 20 procent av inkomsten till hyran är för högt tilltaget för små inkomsttagare. För de stora inkomsttagarna gå ingalunda 20 procent av inkomsterna till bostadskostnader. Jag anser därför, att man bör differentiera denna riktpunkt. Den behöver ej vara precis lika för alla inkomstkategorier. För de små inkomsttagarna måste man nog gå något lägre än 20 procent, när samhället skall söka bedriva en planmässig verksamhet med viss bestämd målsättning.

Jag sade nyss, att man icke i längden kan finna sig i att utvecklingen får driva ungefär som den vill, eftersom resultatet åtminstone hittills visat sig vara allvarligt socialt skadebringande för en mycket stor del av landets befolkning. Detta är i själva verket bakgrunden till detta bostadspolitiska program. Det som man i dag diskuterar i riksdagen är med andra ord ett principprogram beträffande den utveckling, som man vill att stat och kommun skola ena sig om att driva fram på bostadsområdet överhuvud taget. Alla veta vi att förslaget innebär, att de nya bestämmelserna i stort sett — där finns ett enda undantag — skola träda i kraft först nästa år den 1 juli 1948, och att det kommer att taga åtskilliga år, innan man överhuvud taget kommer fram till några mera påtagliga, effektiva verkningar av programmet. Byråchefen Johansson har vid något tillfälle angivit, att med den bostadsproduktion som man tänkt sig — det gäller nu närmast tätorter, de s. k. kvotorterna — skulle bostadsbristen kunna hävas på fem år. Detta förutsätter, att man i kvotorterna skulle bygga 45 000 lägenheter per år. Jag har för närvarande räknat med, att det kommer att röra sig om 40 000 lägenheter, men det kan också bli 39 000 eller kanske 42 000.

Nu är det visserligen sant, att vi måste skära ned den allmänna investeringsverksamheten. Men jag kommer att hävda att det, som skall stå sist

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

i kön vid nedskärningsprocessen, skall vara bostadsbyggandet. Det är icke där man skall sätta in operationskniven. I den mån material och arbetskraft finnas skall bostadsbyggandet ha prioritet. Det är klart, att vi icke kunna få allt som vi behöva, såsom skolor och sådant. Vi behöva öka ut på en del områden. Det är klart att anspråken få vägas mot varandra, men i stort sett bör det bli som jag sagt. Men även med den slutsatsen riskerar man nog att önskeprogrammet om 45 000 à 50 000 lägenheter per år ej kommer att uppfyllas. Om jag ej misstar mig, hade vi en eftersläpning på de föregående två årens program på ej mindre än 9 000 lägenheter, och det tyder på att vi faktiskt inte orka med detta stora program. Men det betyder å andra sidan, att prognosen att kunna häva bostadsbristen under loppet av fem år icke håller. Det är icke byråchef Johanssons fel, utan det är de faktiska omständigheternas fel; det är bristen på material och svårigheterna i fråga om arbetskraft, som äro orsakerna härtill.

Innan vi kunna beräkna, att den bostadspolitik som skall inledas enligt detta program skall få mera allmänna verkningar på hyresnivån och på lägenhetstillståndet, måste vi för det första ha bostadsbristen täckt. Vi måste bygga så att tillgången på bostäder blir tillräcklig. Det blir ju först därefter, som vi på allvar kunna taga uti med saneringsproblemet; i nästan varje svensk stad finns ju det i verkligheten mycket aktuella saneringsproblem. Vi kunna ej sanera det gamla bostadsbeståndet med resultat att vi minska tillgången på lägenheter, innan vi ha bostadsbristen hävd. Hur lång tid det skall taga, vill jag ej uttala någon bestämd mening om. Att det blir längre tid än fem år tror jag dock, att man bör utgå ifrån.

Vad innebär nu detta program? Jag kan självfallet ej redogöra för den serie av detaljer, som är inbyggd i detta program, men jag vill nämna det viktigaste. Vi ha det s. k. trekronorsbidraget. Vi ha en räntepolitik, enligt vilken räntan skall bli 3 procent. Vidare ha vi utbyggnaden av bostadsrabattsystemet och omläggningen av amorteringstiderna, något som ingår i programmet att förbilliga de årliga kostnaderna för vederbörande egna-hemsinnehavare, och så ha vi de direkta subventionerna till egna-hemsbyggarna. De begränsningar, som äro gjorda, ha icke mött någon opposition, så vitt jag kunnat märka. Bostadssociala utredningen hade så gott som avstått från all inkomstprövning och endast maximerat antalet rum för egna-hemsbyggaren. Det förslaget har jag ej vågat gå på för närvarande. Principiellt är jag sympatiskt inställd i fråga om bostadssociala utredningen i denna sak, men så länge vi veta, att många tusen familjer icke kunna skaffa sig bostäder som berättiga dem till bostadsrabatt enligt det system som skall införas, kunna vi icke avstå från inkomstprövningen. Därför har man också föreslagit detta, som — enligt vad som framgått av dagens debatt och utskottets utlåtande — icke väckt någon opposition.

Ja, herr talman, jag beklagar, att jag måste avbryta mitt anförande för att votera i första kammaren. Jag ber om ursäkt därför. Jag återkommer och ber nu, att herr talmannen lämnar ordet till nästa man.

Herr Eriesson i Sörsjön: Herr talman! Jag tänker icke ingå på alla de detaljer, som finnas i det förslag, som nu föreligger till behandling, utan skall inskränka mig till att beröra två saker. Om ni äro vänliga att hålla er litet tystare, vore jag ganska tacksam.

Jag vill redan från början förutskicka, att jag ansluter mig till det för-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

slag, som framlagts från utskottets sida, utom beträffande den del av förslaget, som innefattar reservation nr 11 av herr Gustaf Karlsson m. fl., till vilken jag ansluter mig.

Den motion, som jag har väckt, har icke upptagit till behandling någon synnerligen stor fråga. Men det kan ju i alla fall vara så att vissa saker, även om de icke röra något så förfärligt stort antal människor, i alla fall kunna vara viktiga för just de medborgare som saken gäller.

Det var ju så, att riksdagen för åtskilliga år sedan medgav, att arbetarsmåbrukslåntagare, som tillhörde någon av kategorierna 1933 och 1934, erhöilo rätt att få bidrag av bostadsförbättringsmedel. Jag har för min del ansett det i hög grad otillfredsställande, att man inte skulle sträcka sig något längre, utan att endast två av dessa årskategorier, som erhållit lån under dessa år, skola få bidrag av bostadsförbättringsmedel för att, i den mån det behövdcs, kunna förbättra sina bostäder, arbeten som i många fall inte kunnat slutföras helt och hållet på grund av att man inte fått låna tillräckligt med pengar.

Jag har alltså menat att man skulle utsträcka denna möjlighet att gälla även arbetarsmåbrukslåntagare, som tillkommit under åren efter 1933—1934. Såvitt jag kan finna är det meningen att fortsätta med bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden. Om den kommer att fortsätta i samma former och med samma bidragsmöjligheter som förut undandrar sig mitt bedömande, men bidrag och lån skola i alla fall lämnas till företag av sådan storleksordning, som icke kunna jämföras med nybyggnad.

Det finns många av dessa småbrukslåntagare som jag här talat om, som inte ha vare sig vatten eller avlopp ännu, och de behöva också bidrag till utförande av elektriska installationer. Det skulle enligt min mening vara i hög grad lämpligt och önskvärt, om man framdeles ville vidta den ändringen, att de människor det här är fråga om kunde få bidrag av bostadsförbättringsmedel till dylika mindre förbättringsarbeten.

Utskottet har behandlat den av mig väckta motionen synnerligen välvilligt, den har inte avslagits utan man har förutsatt, att de synpunkter som där framhållits skola bli föremål för övervägande. Tills vidare skall jag på den punkten nöja mig med vad utskottet där uttalat.

Jag övergår så till att säga ett par ord i den andra frågan, där utskottet inte har varit enigt utan har delat sig på två ungefär lika stora hälfter. Det gäller huruvida de blivande lantbruksnämnderna eller de bostadssociala nämnder, som komma att tillsättas, skola ha hand om och besluta om bostadsförbättringsåtgärder på jordbruksfastigheter. För min del hyser jag den uppfattningen att det är ur alla synpunkter lämpligast, om de blivande lantbruksnämnderna kunde anförtros den uppgift, som jag nu ämnar vidröra. Jag vet inte om den omständigheten att jag varit knuten till egnahemsverksamheten i mitt län under ganska lång tid, först såsom ledamot av nämnden och på senare tid såsom ordförande, kan ha influerat mitt ställningstagande härvidlag. Jag vill emellertid nämna att det remitterats ett ganska digert betänkande till egnahemsnämnderna, som skulle avgiva yttrande över detsamma. Jag avser bostadssociala utredningens betänkande del 1. Egnahemsnämnden i mitt län uttalade sig enhälligt för att bostadsförbättringsåtgärder på jordbruksfastighet borde anförtros åt de blivande lantbruksnämnderna. Enligt förslaget skola dessa lantbruksnämnder fr. o. m. 1 juli 1948 ha hand om låne- och bidragsgivningen till utförande av ekono-

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

mibyggnader på jordbruksfastigheter, och enligt min mening är en sådan anordning ganska nödvändig.

Med tanke på den förestående rationaliseringen på jordbrukets område här i landet måste man dock starkt ifrågasätta, om det kan vara riktigt att skilja förbättringsåtgärder i fråga om bostäder och ekonomibyggnader på jordbruksfastigheter ifrån varandra och fördela dessa på olika organ. Jag ifrågasätter lämpligheten av en dylik rationaliseringsåtgärd. Herr Olsson i Gävle har visserligen påpekat, att riksdagen tidigare vid något tillfälle uttalat den meningen, att en samordning borde genomföras beträffande de olika här förefintliga bidragsformerna. Men jag vill erinra om att då detta uttalande gjordes, hade detta förslag om jordbrukets rationalisering icke framlagts. Det är ju de blivande lantbruksnämnderna inom de olika länen, som skola ta hand om uppgifterna i samband med jordbruksrationaliseringen, enligt det förslag som riksdagen antog för inte så länge sedan.

Jag delar jordbrukskommitténs uppfattning att lämpligheten av att vidta bostadsförbättringsåtgärder på en jordbruksfastighet ganska ofta icke kan avgöras annat än i samband med uppgörandet av planer för rationalisering av brukningsdelen. Huruvida det allmänna bör tillskjuta betydande belopp för uppförande av ny bostad eller förbättring av en redan befintlig sådan, torde nog i allmänhet komma att bli beroende av om fastigheten kan anses äga förutsättningar att bestå i framtiden såsom ett självständigt jordbruk eller icke.

Med tanke på dessa förhållanden anser jag för min del att det är riktigtast, om de blivande lantbruksnämnderna få anförtros uppgiften att besluta om förbättringsåtgärder beträffande bostadsbyggnader på jordbruksfastigheter. Jag ser visserligen att man förmenar, att de här påtalade olägenheterna skola kunna neutraliseras eller bortfalla därigenom att det åstadkommes ett intimt samarbete mellan lantbruksnämnderna och de blivande sociala bostadsnämnderna. Men jag tror i alla fall att det är bättre, om man ordnar det så som jag tycker det borde vara och som jag redan uttryckt min mening om. I varje fall anser jag att det finns risk för byråkratisering, om man skulle genomföra en sådan uppdelning, som jag här har tillåtit mig att i viss mån kritisera.

Detta är vad jag har att anföra i denna fråga, herr talman.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skulle säga några ord om det särskilda trekronorsbidraget, som skall lämnas till kommuner om de bygga hyreshus. Det är ett faktum att en sådan specialsubvention har visat sig behövlig, om inte de fattigaste familjerna — och då ofta de som förena fattigdom med barnrikedom — skola nödgas anlita de sämsta bostäder som finnas i bostadsorten. Det är klart som dagen att begränsningen härvidlag, som herr Ohlin påtalade, att subventionen endast skall avse fastigheter uppförda efter den 1 juli 1946, kan vålla betänkligheter, ty åtminstone somliga kommuner äga redan fastigheter, som skulle kunna anses fylla villkoren för sådant trekronorsbidrag. Men det är försiktigheten som har bjudit att i varje fall icke för närvarande gå längre. Här har man haft en ständig avvägning emellan det man ville och det man ansåg sig för närvarande kunna komma fram till.

I fråga om bostadsrabatterna vill jag fästa uppmärksamheten på att där

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

har man icke för närvarande vågat uppta bostadssociala utredningens förslag, att bostadsrabatter skulle beviljas även för äldre fastigheter, om lägenheterna hade en viss kvalitet. Det är också rena försiktighetsskäl, som gjort att vi åtminstone för närvarande inte ha vågat följa bostadssociala utredningens förslag, vilket i och för sig uppenbarligen vore det riktigaste och rättvisaste, eftersom det otvivelaktigt bor en hel mängd familjer — två-, tre- och fyrbarnsfamiljer — i lägenheter, som kunna godkännas som i och för sig berättigande till bostadsrabatt. Men meningen är ju att efter en mer ingående utredning undersöka, om man inte kan återkomma till en lösning av det problemet vid 1948 års riksdag.

Det finns en reservation, där man går emot utvidgningen av bostadsrabatterna från trebarnsfamiljer till tvåbarnsfamiljer och som vidare föreslår, att man skall avslå Kungl. Maj:ts förslag om ett särskilt bränslebidrag till egnahemmen. Jag skall med anledning därav be att få nämna några siffror, som visa vilka bostadskostnader två- och trebarnsfamiljer faktiskt komma att få erlägga, även sedan de blivit berättigade till såväl bränslebidrag som bostadsrabatt.

Om jag tar ett egnahem kommer en tvåbarnsfamilj, om den lyckas bygga för en kostnad av 22 000 kronor — vilket nog numera med de ökade kostnaderna får anses vara ganska besvärligt — att om den har erhållit både bostadsrabatt och bränslebidrag få en egen bostadskostnad på 844 kronor. En trebarnsfamilj får en egen bostadskostnad på 714 kronor. Om jag tar hänsyn till 20-procentsregeln, som bostadssociala utredningen föreslagit, skulle det betyda att denna tvåbarnsfamilj måste ha en inkomst överstigande 4 000 kronor för att alltså få bostadskostnaden begränsad till 20 procent. Det kommer alltså att finnas massor med familjer i vårt land, som gärna vilja ha ett eget hem och som ha flera barn men lägre inkomster än 4 000 à 4 500 kronor om året och som följaktligen få en för hög hyra, om man skulle följa bostadsutredningens riktlinje. De få en högre hyra än 20 procent av inkomsten. Skulle egnahemmets byggnadskostnader gå på 25 000 kronor, kommer en tvåbarnsfamilj att få en egen kostnad på 981 kronor om året, alltså närmare 140 kronor mera än om man lyckats bygga för 22 000 kronor.

Om jag tar ett hyreshus i stället för ett egnahem kommer en tvåbarnsfamilj med bostadsrabatt och bränslebidrag att få en egen bostadskostnad på 940 kronor, vilket betyder att den måste ha en inkomst, som ligger mycket nära 5 000 kronor, för att inte 20-procentskostnaden skall överskridas.

Jag vill bara ha nämnt detta som ett exempel på att det ingalunda är några nyheter på området, som göra att människorna slippa alltför billigt undan med sina bostadskostnader; dessa komma fortfarande för de små familjerna — två- och trebarnsfamiljerna — att bli ganska höga. Det är först när familjerna ha fyra, fem och ännu flera barn, som bostadskostnaderna komma att sjunka mycket avsevärt. Det är klart att det ändå innebär en sänkning av de bostadskostnader som de skulle haft utan rabatter.

Jag medger att jag är litet förvånad över att bondeförbundet anslutit sig till yrkandet, att bränslebidrag inte skall utgå till egnahem. Jag har föreslagit detta — det finns inte med i bostadssociala utredningens förslag i den form det fått — i likställighetens intresse beträffande landsbygd och stad. Det är nämligen många år sedan riksdagen fattade det beslutet, att *hela* den ökade bränslekostnaden i s. k. barnrikehus skall bäras av staten. För

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

närvarande häres hela den sedan 1939 ökade bränslekostnaden för dessa hus utav staten, under det att endast en liten del av den ökade kostnaden för egnahemmen bäres av staten. Nu blir det full likställighet mellan stad och land enligt det förslag som här föreligger, så jag hade verkligen trott att denna tanke skulle vara tilltalande för de speciella landsbygdsrepresentanterna.

Jag skall i övrigt inte förlänga debatten. Jag vill bara till herr Petterssons i Dahl anförande anmärka, att reservanternas förslag innehåller ett stort sparsamhetsprogram, men jag vill fästa uppmärksamheten på att i huvudsak är det frågan om sparsamhet på investeringsanslagen. Däremot är skillnaden mellan utskottets majoritet å ena sidan och reservanterna å den andra, då det gäller den del av bostadspolitiken som finansieras via skattebudgeten, begränsad till 3,5 miljoner kronor, avseende en nedskärning i fråga om pensionärshemmen med 2 miljoner och en nedskärning på hyresrabatterna med 1,5 miljoner kronor. Därtill begränsar sig skillnaden i kostnader på skattebudgeten mellan å ena sidan reservanterna och å andra sidan utskottsmajoriteten och Kungl. Maj:t. Jag kan sålunda inte tycka att de djupa sparsamhetsbrösttonerna äro särskilt berättigade i den mån man tar hänsyn till skattebudgeten.

I fråga om investeringsanslaget tror jag icke att någon människa i dag kan med full bestämdhet säga, hur mycket staten kommer att behöva satsa för att denna bostadspolitik skall kunna genomföras. Om man gör en alltför våldsam begränsning, så är ju avsikten därmed att tvinga regeringen och dem som närmast ha ansvaret för byggnadsregleringen att vägra tillstånd till bostadsbyggen i massor av sådana fall, då måhända både arbetskraft- och materialtillgången skulle väl möjliggöra byggandet av bostäderna. Så jag må säga att jag tycker, att reservanterna på den punkten ha yxat till några siffror, om vilka de icke veta huruvida de äro riktiga.

Skall detta uppfattas — men man vill inte ha det uppfattat så, efter vad jag förstår — som en verklig attack emot att bostadsbyggandet skall fortsätta i den takt det är möjligt med målet att bostadsbristen så snart som möjligt skall hävas, ja, då är motiveringen för reservanternas förslag icke fullt korrekt genomförd med hänsyn till det syfte som skall tillgodoses. Jag hoppas emellertid man skall slippa uppfatta saken på det sättet, utan att det i själva verket bara är så att säga ett försök att anpassa vad man möjligen tror ligger närmare den verklighet vi komma att stå inför under budgetåret — men detta har jag som sagt inte någon bestämd mening om. Vad jag vet är, att om man godkänner utskottets förslag i fråga om de beräknade anslagsbehoven befinner man sig åtminstone på den säkra sidan. Det tror jag mig lugnt våga säga.

Herr talman! Jag skall icke ingå ytterligare i någon redogörelse eller någon argumentation för eller mot de förslag som här föreligga. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det i detta bostadspolitiska program kommer att bli luckor, som kommande riksdagar få fylla igen för att det skall bli en verkligt god ordning. Men mitt hopp är, att trots alla de brister detta program har det ändå skall bli inledningen till en ny epok i vårt bostadsbyggande här i landet. Jag tror att det är berättigat att säga, att om riksdagen i stort sett följer Kungl. Maj:t, så är detta det måhända allvarligaste försöket till en något så när rationell planhushållning på ett av de ur både närings- synpunkt och social synpunkt viktigaste områdena i vårt samhällsliv.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag begärde ordet för att replikera mot herr Olsson i Gävle, när han sade, att vi skola observera att läget är förändrat. Det är detta som gör att man har skyldighet att vara ytterligt restriktiv här.

Så sade herr Olsson, när det gällde vårt yrkande om tilläggs lånens avveckling, att i vår reservation var det en rad, som ströks. Ja, det var så. Men, herr Olsson, det var kanske min skuld, att denna rad ströks. Vad vi skola ta hänsyn till är icke hurudan reservationen var till en början, utan hurudan den är för närvarande.

När det gäller herr Bergvalls yrkande i fråga om anslagen säger herr Olsson, att han tror att det är riktigt i förhållande till vad som är möjligt att genomföra. Herr Ohlin var särskilt tacksam för detta yttrande. Jag sade i utskottet och kan upprepa det här, att jag är lika stor vän av pensionärshemmens utbyggnad som herr Bergvall och herr Olsson i Gävle, men jag tror icke, att det är möjligt att under nästa budgetår konsumera mer än tio miljoner kronor till detta ändamål.

Herr talman! Om jag får fortsätta, skulle jag vilja säga något med anledning av statsrådets yttrande i fråga om målsättningen, när det gällde att åstadkomma många bostäder. Det är väl ingen som polemiserar mot detta utan vi äro väl tvärtom införstådda med att bygga så många som det finnes möjligheter till. När det sedan är fråga om nedskärningar av detta program, förstå vi mycket väl, att det är med sorg i hjärtat som statsrådet får vara med om sådant. Han konstaterar, att den målsättning han tänkt sig, alltså 50 000 lägenheter, betyder att man får i första hand taga de tio tusen och kanske ändå mera. Då erkänner han ju i alla fall, att det måste vara en nedskärning på denna målsättning. I detta sammanhang får man också påminna om att vad det gäller är egentligen bristen på arbetskraft och material. Arbetskraften åtgår i lika hög grad för bostadsbyggande som för annan byggnadsverksamhet. Vare sig vi vilja eller ej måste därför denna bostadsbyggnadsverksamhet nedskäras.

När det sedan gäller landsbygd och stad hoppas jag, att statsrådet har samma uppfattning, att han vill icke annat än i tvingande nödfall vara med om en nedskärning. Ty hans yttrande i propositionen gick ju på en helt annan väg. Där säger han, att när det gäller landsbygden torde en påtaglig ökning icke kunna ske tack vare materialbrist etc. Statsrådet kommer alltså till den uppfattningen, att här gäller det nu att fatta ett principbeslut. Men så säger han omedelbart därefter, att det icke alls är säkert, att detta kan träda i kraft så tidigt som den 1 juli 1948, utan det kanske får dröja någon längre tid.

När statsrådet polemiserade mot våra reservationer tyckte jag mig kunna förstå att han erkände att det inte var säkert att detta kan börja 1 juli 1948. Då är det ju god tid för bedömning av detta till nästa riksdag, och då förstår jag icke, varför han egentligen har något att invända mot vår reservation.

Det ligger annorlunda till när det gäller det s. k. trekronorsbidraget. Där tycker jag att det föreligger så starka skäl för avslag att man omedelbart kan taga ställning till det.

Statsrådet anmärkte mot reservationen, att när det gällde budgetbehandlingen var det bara 3,5 miljoner kronor, alltså anslagen till pensionärshemmen och de särskilda bränsletilläggen, som skulle gå på skattebudgeten. I detta fall måste man ändå säga, att där har inkomstläget inverkat så pass,

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

att ersättning till dessa barnrikelån, när det gäller bränslekostnaden, bör också nästa år kunna utgå på samma sätt som tidigare.

Statsrådet förmenade således beträffande budgeten, att det icke skulle vara mer än detta som rörde skattebudgeten; det övriga gällde investeringsanslag. Men det är ju så, att tillägglån, tertiärlån och dylika lån äro förenade med så stora förmåner, att de innebära så gott som anslag. Man måste väl också räkna med detta här.

Sedan är det en sak till, herr talman, som jag ber att få beröra. Det gäller reservationen nr 11), som polemiserar mot utskottet. Den har tillkommit på grund av motioner, vari påyrkas att förutsättningen för att ett bostadsföretag skall kunna godkännas såsom allmännyttigt skall vara, att lägenheterna i företagens hus endast upplåtas såsom hyreslägenheter och att samtliga ledamöter i företagens styrelse utses av kommunen. I fråga om detta yrkande har utskottet sagt, att det möjligen kan vara riktigt men att utskottet ej är berett att nu taga ställning därtill, utan menar, att detta spörsmål bör bliva föremål för omprövning och alltså komma igen till en annan riksdag. Det är skillnaden mellan utskottet och dessa reservanter.

När det gäller denna sak torde de flesta av kammarens ledamöter ha reda på att då det varit fråga om att öppna sådan verksamhet i kommunerna har man åtminstone från landskommunernas sida länge varit mycket försiktig, därför att det är förenat med vissa risker. Om denna verksamhet blir ytterligare utökad, tror jag, att man kommer att bli ännu mera försiktig. Detta gör, att jag anser, att innan man tar ställning till denna fråga bör den omprövas, så att man vet vad man egentligen tar ställning till. Beträffande denna del på sidan 18 yrkar jag alltså bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Gentemot herr Pettersson i Dahl vill jag replikera, att anslaget till pensionärshemmen är icke den enda skillnaden mellan hans ståndpunkt och herr Bergvalls reservation. Det skiljer sig också beträffande bränslebidragen och hyresrabatterna, som herr Pettersson i Dahl vill sätta ner med 1,5 miljoner kronor. Det är visserligen förslagsanslag, men då staten redan i dag är bunden vid 13 miljoner kronor, innebär det ingenting annat än att det blir ett slag i luften. Ty de 13 miljonerna komma att utgå av herr Petterssons 11,5-miljonersanslag. Herr Pettersson säger, att det gör ingenting i fråga om pensionärshemmen. Visserligen är det så, att Halland och Gotland äro de enda län, där det ej finnes pensionärshem på landsbygden byggda med statens stöd, men i övrigt är man på landsbygden mycket intresserad för denna sak.

Vidare anförde:

Herr Birke: Herr talman! Jag skall endast helt kort yttra mig över två punkter i utskottets utlåtande. Det är de som röra bostadsbidraget på tre kronor och själva anslagsäskandet.

Det är då först fråga om det s. k. trekronorsbidraget. Detta förutsattes skola utgå endast för sådana fastigheter, som äro förvaltade av kommun eller s. k. allmännyttigt bostadsföretag. Det vill med andra ord säga, att fastigheter, som ligga under enskild förvaltning, äro undantagna. Man kan säga, att det blir vissa företagsformer, som komma att gynnas på bekostnad av andra därigenom att den enskilda företagsamheten ställes på sidan.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Detta kan jag icke finna rättvist. Det är därför vi reserverar icke kunnat ansluta oss till utskottets ståndpunkt.

Vad sedan beträffar anslagsbeloppet har det ju hänt en hel del sedan Kungl. Maj:ts proposition lämnades fram. Statsministern har ju deklarerat, att man måste begränsa investeringarna och även bostadsbyggandet i ganska stor utsträckning. Visserligen sade statsrådet Möller nu, att det sista, som skulle begränsas, vore bostadsbyggandet; han skulle nämligen driva en sådan ståndpunkt.

Vi äro alla överens om att man skall söka få fram bostadsfastigheter och bostadslägenheter. Men jag tror, att den karga verkligheten kommer att medföra, att bostadsbyggandet måste begränsas avsevärt. Då borde man i varje fall kunnat följa reserverna beträffande anslagsbeloppet. Statsrådet Möller sade, att det vore icke så mycket att orda om att vi på skattebudgeten endast kunnat spara 3,5 miljoner kronor. Men det är en aktningvärd siffra även detta.

Men har på den avdelning inom utskottet, som handlagt detta ärende, haft överläggningar med representanter från byggnadslånebyrån och diskuterat en nedskärning av anslagsbeloppet med hänsyn till reduktionen av bostadsbyggandet. Man har från detta håll sagt, att man kunde tänka sig en nedsättning med 25 procent, men reserverna ha stannat vid 20 procent. Det är därför jag anser, att man har starka skäl, när man reserverat sig för de anslagsminskningar som denna reservation innebär.

Jag skall, herr talman, be att få återkomma med yrkanden på de särskilda punkterna.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag tror jag vågar säga, att jag i går yttrade mig i en fråga, som jag kunde, men i dag har begärt ordet i en fråga, där jag kan bli kuggad i tentamen av herrar Olsson i Gävle, Pettersson i Dahl och Eriksson i Stockholm eller av vem som helst, som arbetat med betänkandet. Dock må det vara mig förlåtet att jag säger några ord i själva sakfrågan.

Min verksamhet inom det sociala livet har sagt mig en sak, nämligen den att bostadsfrågan är nyckelfrågan i all vår sociala verksamhet. Kunna vi icke få den frågan tillfredsställande löst, så tror jag icke, att vi kunna lösa den sociala frågan. Under den tid jag var kommunalman — det är nu tio år sedan jag slutade denna verksamhet — hyllade vi i min hemstad den principen, att för att någon skulle få hjälp till uppförande av ett eget hem skulle han själv ha något att sätta in. Detta höllo vi hårt på såsom ett så att säga ordentlighetskrav, och än i dag finner jag en sådan regel önskvärd. Men livet har lärt mig något under de senare åren, nämligen att även om en familj icke ens har ett så pass litet kapital som ett eller ett par tusen kronor utan behöver hjälp till alltsammans — således ända upp till 95, 98 eller låt mig säga 100 procent — för att få ett litet eget hem, så är den hjälp familjen på detta sätt får — för att nu ta en bild — ungefär som när man på landet håller vatten i en pump som inte fungerar och som man därför kanske kan tycka är bortkastat. Men det ihållda vattnet hjälper pumpen att suga upp mer vatten. Vi sätta på samma sätt människor, som ingenling ha, i tillfälle att skaffa sig ett eget litet hem. De sköta hemmet och

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

trädgården och klara räntorna och amorteringarna och få på det sättet efter hand något, som kanske eljest icke skulle ha funnits.

Det är sådana omständigheter, herr talman, som göra att jag är glad åt allt som samhället gör i syfte att främja det som jag betraktar som något av det viktigaste vi ha att syssla med. Förty kan jag icke i detta fall följa min ärade vän herr Boman i Kieryd utan kommer att följa en annan partikamrat Bergvall, som deltagit i utskottsbehandlingen av ärendet.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag skall endast helt kortfattat uppehålla mig vid vad statsrådet Möller i sitt anförande hade att säga. Han frågade, om reservanterna, när de nu vilja sätta ned vissa belopp, därmed avsågo att tvinga regeringen att begränsa tillståndsgivningen för bostadsbyggandet. Herr statsrådet deklarerade, att i vad på honom ankomme kommer bostadsbyggandet att nedskäras sist av allt. Min invändning härvidlag är den, att i en tid sådan som den närvarande och med det tillstånd, som nu råder på det penningpolitiska området, skulle det vara önskvärt att ha en regering, vars ledamöter konfererade inbördes i dylika frågor. Såvitt jag kan se står socialministerns uttalande mycket litet i överensstämmelse med statsministerns och statsrådet Ericssons tidigare uttalanden här i riksdagen under den penningpolitiska debatten. Jag tror icke, att det behövs någon deklARATION om det intresse, som de olika partierna hysa för bostadsbyggandet, men i dagens läge är nog bostadsbyggandet det mest konjunkturdrivande av nästan alla anläggningsarbeten. Kunna vi icke i detta alldeles särskilda läge räkna med att dämpa ned denna byggnadsverksamhet åtskilligt befarar jag, att verkningarna på längden komma att bli ofördelaktiga även för dem som söka skaffa sig egna bostäder. Jag vill därför betona nödvändigheten av att regeringen blir bättre samsjungen på detta område än den för ögonblicket är.

Här har talats om olika former av subvention för bostadsbyggande. Jag skall för ögonblicket icke ge mig närmare in på denna fråga. I många fall är det naturligtvis nödvändigt att man hjälper de grupper, som icke ha det så särskilt väl ordnat i ekonomiskt avseende, men vi böra dock komma ihåg, att för långt driven subventionspolitik också kan leda till minskad vilja att rationalisera och att spara på byggnadsområdet. Så vitt jag förstår har subventionspolitiken för närvarande i stort sett till uppgift att hålla undan den kostnadsstegring, som sker genom de lönerörelser, som äga rum på byggnadsmarknaden. Ingen vågar tydligen tala om de kostnader, som följa med de ökade arbetskostnaderna på detta område. Subventionerna kunna i det långa loppet betyda att dessa lönekostnader kunna stiga oavbrutet. Jag tror att vi ha all anledning att rikta uppmärksamheten på denna utveckling.

Beträffande nedskärningen av byggenskapen skulle jag i övrigt vilja säga, att bostadsbyggandet är nödvändigt men att det också finns andra saker, som äro nödvändiga. Vi skära sålunda ned byggnationen för rent produktiva ändamål till två tredjedelar av 1939 års anläggningskostnader, men i fråga om bostadsbyggandet minska vi väsentligt försiktigare. Vi böra nog hålla proportionerna härvidlag klara.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottet hemställen i punkten I dels ock på bifall till den med 2) betecknade reservation, som beträffande punkten avgivits av herr Pauli m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställen i punkten I i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Pauli m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 95 ja och 116 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den med 2) betecknade reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Pauli m. fl.

Härefter föredrogs *punkten II*; och anförde därvid:

Herr **Birke**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Kempe**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II:450, i vad densamma angår denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets i punkten gjorda hemställen; 2:o) bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen, och 3:o) bifall i motsvarande del till den av herr Kempe m. fl. väckta motionen II: 450; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

Punkten III föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 4) av herr Johan Bernhard Johansson m. fl., vilken innebär, att mindre jordbrukare skola äga samma belåningsmöjligheter som andra.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den med 4) betecknande reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande proposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten III i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Pettersson i Dahl, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 97 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten III.

Sedan *punkten IV* föredragits, yttrade:

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 5) av herr Heiding m. fl.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den med 5) betecknade reservation, som beträffande punkten avgivits av herr Heiding m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten IV i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Heiding m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet av kammarens ledamöter röstat

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten IV.

På av herr talmannen därå givna propositioner biföll härefter kammaren vad utskottet i *punkterna V* och *VI* hemställt.

Härefter föredrogs *punkten VII*; och anförde därvid:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag hemställer om bifall till reservationen nr 6) av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den med 6) betecknade reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten VII i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

På av herr talmannen därå given proposition blev härefter utskottets hemställan i *punkten VIII* av kammaren bifallen.

Sedan utskottets hemställan i *punkten IX* föredragits, anförde:

Herr **Kempe**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II:450, i vad den avser denna punkt.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till motionen II: 450 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Härpå biföll kammaren på av herr talmannen därå framställd proposition utskottets hemställan i *punkten X*.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Vid nu skedd föredragning av *punkten XI* anförde:

Herr **Birke**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 7) av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr **Kempe**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 450, i vad den avser den nu föredragna punkten.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag hemställer om bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 8) av herr Heiding m. fl.

Överläggningen var härefter slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan; 2:o) bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. beträffande denna punkt avgivna med 7) betecknade reservationen; 3:o) bifall till den med 8) betecknade reservation, som beträffande punkten avgivits av herr Heiding m. fl.; samt 4:o) bifall till motionen II: 450 i nu förevarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XI i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter uttagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertal röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten XI.

Utskottets hemställan i *punkten XII* blev härefter på av herr talmannen därå given proposition av kammaren bifallen.

Punkten XIII föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Ohlin**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till det yrkande, som framställts i reservationen nr 9) av herr Bergvall.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 10) av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i denna punkt; 2:o) bifall till

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
den av herr Bergvall beträffande punkten avgivna med 9) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till den med 10) betecknade reservation, som i fråga om förevarande punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) avgivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade emellertid herr Pettersson i Dahl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten XIII i statsutskottets utlåtande nr 244 antager den av herr Bergvall beträffande denna punkt avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som i fråga om denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning medelst uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen. I överensstämmelse härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XIII i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 133 ja och 75 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten XIII.

Punkten XIV föredrogs härefter; och anförde därvid:

Herr **Kempe**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr 450 i andra kammaren i vad motionen avser denna punkt.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till motionen II: 450 i motsvarande del; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Vid härefter skedd föredragning av *punkten XV* yttrade:

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Beträffande den nu föredragna punkten nr XV ber jag i anslutning till vad jag yttrade under principdebatten att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Gustaf Karlsson m. fl. avgivna reservationen, som är betecknad med nr 11.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den reservation, som i fråga om punkten avgivits av herr Gustaf Karlsson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XV i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Gustaf Karlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet av kammarens ledamöter röstade för nej-propositionen, vadan kammaren beträffande denna punkt bifallit den av herr Gustaf Karlsson m. fl. avgivna reservationen.

Härefter biföll kammaren på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan i *punkten XVI*.

Efter föredragning av *punkten XVII* anförde:

Herr **Kempe**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till motion nr 156 i andra kammaren.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på
Andra kammarens protokoll 1947. Nr 34.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
bifall till motionen II: 156; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Efter föredragning av *punkten XVIII* yttrade:

Herr **Kempe**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till motion nr 450 i andra kammaren, vari vi begärt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning angående statliga stödåtgärder för att i allmännyttig regi öka produktionen av kollektivhus.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till motionen II: 450 i nu ifrågakvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Kempe begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XVIII i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 450 av herr Kempe m. fl. i nu förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten XVIII.

Sedan *punkten XIX* föredragits, anförde:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationen nr 13 av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Övertvägningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den reservation, som beträffande punkten avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XIX i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten XIX.

Efter föredragning av *punkten XX* yttrade:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationen nr 14 av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den reservation, som beträffande punkten avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Pettersson i Dahi, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XX i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan i punkten XX.

På av herr talmannen därå givna propositioner biföll kammaren härefter vad utskottet i *punkterna XXI* och *XXII* hemställt.

Punkten XXIII föredrogs nu; och anförde därvid:

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 15 av herr Bergvall.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen nr 16, som beträffande anslagsbeloppet ungefär överensstämmer med den sista regeringsdeklarationen, alltså en minskning med 25 procent.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt; 2:o) bifall till den reservation, som i fråga om denna punkt avgivits av herr Bergvall; samt 3:o) bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda voteringspropositionen med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående reservationerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde herr Ohlin votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten XXIII i statsutskottets utlåtande nr 244 antager den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som i fråga om denna punkt avgivits av herr Bergvall.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna reservationen. I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten XXIII i utskottets förevarande utlåtande nr 244, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Pettersson i Dahl, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 74 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten XXIII.

Åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets motivering i de delar, som icke blivit redan av kammaren behandlade, yttrade:

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets motivering med de ändringar däri, som kunna föränledas av redan fattade beslut.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 1 av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering i nu förevarande delar dels ock på godkännande av utskottets motivering i angivna delar med den ändring, som föreslagits i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i utskottets förevarande utlåtande nr 244 i de delar, varom nu är fråga, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering i angivna delar med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering i förevarande delar.

§ 2.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 april 1947 dagtecknad proposition, nr 259, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

För 2 och 3 §§ i lagen hade Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

2 §.

Kommun är skyldig att genom lämpligt kommunalt organ förmedla lån och bidrag, som utgå av statsmedel i syfte att främja bostadsförsörjningen inom riket, ävensom i övrigt, i den omfattning Kungl. Maj:t närmare bestäm-

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.)
mer, biträda vid handhavandet av den statliga låne- och bidragsverksamheten för bostadsförsörjningsändamål.

Från skyldighet som nu sagts vare mindre kommun befriad i den utsträckning Kungl. Maj:t föreskriver.

3 §.

Utöver vad i 2 § sagts åligger det kommun att till främjande av bostadsförsörjningen inom kommunen vidtaga alla de åtgärder i fråga om planläggning av byggnadsproduktionen, initiativtagande till bildandet av allmännyttiga bostadsföretag och ledning av bostadsproduktionen, som erfordras för att åstadkomma en tillfredsställande tillgång på fullvärdiga bostäder inom kommunen.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 315 av herr *Herlitz m. fl.* och inom andra kammaren nr 469 av herr *Ståhl*, nr 470 av herr *Nolin m. fl.* samt nr 480 av herr *Kempe m. fl.*

I motionerna I: 315 och II: 470, vilka voro likalydande, hemställdes, att riksdagen måtte avslå propositionen. I motionen II: 469 yrkade motionären, att riksdagen icke måtte bifalla 3 § i lagförslaget. Motionärerna i motionen II: 480 hade föreslagit, att riksdagen med bifall till propositionen i övrigt måtte för sin del föreslå, att 2 § i lagen skulle erhålla i motionen angiven lydelse.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med avslag å motionerna I: 315, II: 470 och II: 480 samt med förklaring, att det genom propositionen framlagda lagförslaget icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande;

B. att motionen II: 469, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet i sin motivering anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt utskottets förslag skulle den föreslagna 3 § utgå.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Hage*, utan angivet yrkande; samt
2) av herrar *Holmbäck*, *Wistrand*, *Löfvander*, *Björkman*, *Ryberg*, *Håstad* och *Jacobsson* i Igelsbo, vilka ansett, att utskottet bort hemställa.

A. att förevarande proposition ävensom motionen II: 480 måtte avslås; samt

B. att motionerna I: 315, II: 469 samt II: 470 måtte anses besvarade genom vad reservanterna i sin motivering anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Håstad**: Herr talman! Efter den 4-timmarsdebatt i bostadsfrågan, som kammaren redan har haft, och efter dessa långa voteringar antar jag, att kammarens intresse för bostadsfrågan i dag i stort sett redan är absorberat. Icke förty föreligger här en principiellt mycket viktig lag, nämligen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, och såsom en av reservanterna anser jag mig böra något motivera vår ståndpunkt.

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.)

Jag vill först mera allmänt framhålla, att motsättningarna i detta spörsmål icke äro så mycket principiella som desto mera aktuella och kanske också något ligga på det formalrättsliga planet. I praxis ha ju redan kommunerna ansetts äga befogenhet att driva en viss bostadspolitik, och i de yttranden, som avgivits med anledning av bostadssociala kommitténs första betänkande, har ju också denna praxis erkänts och själva den princip, som kommittén föreslog, också allmänt godtagits. Vi reservanter ha inte heller vänt oss emot detta. Men däremot ha vi starkt satt i fråga lämpligheten av att lägga förevarande lagförslag till grund för en lagstiftning. I det skick som lagen nu av andra lagutskottet presenteras riksdagen är den i alla fall ganska stympad i jämförelse med det ursprungliga regeringsförslaget. Såsom de närvarande finna är 3 § borttagen, och denna paragraf utgjorde dock själva kärnpunkten i den lagstiftning, som socialministern ville ha fram. Men det visade sig under behandlingens gång, att så väsentliga principiella anmärkningar kunde framställas emot denna paragraf, att även majoriteten helt enkelt ansåg det nu icke vara möjligt att upptaga den i den av majoriteten här förordade lagstiftningen.

I övrigt har lagen nu till innebörd, att den ger rättighet åt kommunerna att främja bostadsförsörjningen genom att nedbringa kostnaderna för anskaffande eller innehav av fullvärdiga bostäder åt inom kommunen bosatta personer. Vidare stadgar lagen skyldigheter i två hänseenden, dels för flertalet kommuner att medverka vid bostadsförmedling och dels för kommuner med mer än 10 000 invånare att upprätta s. k. bostadsförsörjningsplaner.

Lagstiftningen i förevarande skick innehåller ungefär det som man skulle kunna anse vara gällande praxis utan någon lagstiftning, utan någon modifikation på detta område. Men om man närmare tar del av den i och för sig inte särdeles utförliga propositionen, så gör socialministern där åtskilliga utfästelser om vad denna lagstiftning bör användas till. Han anför där bland annat, att den skall kunna lämna rum för kommunala bostadssubventioner även utan statligt tillskott för att underlätta bostadsproblemets lösning. Han anser att tillskott skall kunna utgå till pensionärer, han tänker sig subventioner till personer som äro uteslutna från statliga bostadsrabatter, och han tänker sig att tomtmark skall ställas till förfogande för bostadsändamål även i de fall, då statlig subvention icke utgår. Jag nämner endast detta såsom några exempel. Som allmän sammanfattning av hans mål kan man säga, att han vill nedbringa kostnaderna för anskaffande eller behållande av fullvärdiga bostäder.

Uppmärksamheten bör här riktas på att det lagförslag, mot vilket vi av huvudsakligen formella skäl vända oss, aldrig någonsin har varit föremål för remiss till myndigheterna annat än till lagrådet, såvitt jag har kunnat se av handlingarna. Det förslag, som på sin tid remitterades till kommunerna, var bostadssociala kommitténs betänkande utan att detta ens i denna del hade satts i paragrafer. Om därför lagstiftningen inte synes ha blivit föremål för någon mera vittomfattande kritik i remisserna, sammanhänger naturligtvis detta i hög grad just med det förhållandet, att vederbörande sakkunniga instanser aldrig ha haft ett konkret lagförslag till påseende.

I övrigt är här det intressanta att ställa frågan, vad en lagstiftning av denna omfattning, även sedan 3 § utgått, kan tänkas komma att leda till. Här fastslås vissa befogenheter för kommunerna, som praktiskt taget äro obegränsade. Det finns väl all sannolikhet för att tro, att med det intresse,

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.) som bostadspolitiken allmänt samlar bland de politiska partierna, bostadspolitiken under sådana förhållanden kan bli föremål för stridigheter, som inte skulle behöva bli lika intensiva eller omfattande, om denna sociallagstiftning hade något närmare normerat de rättigheter, som kommunerna ha, eller angivit den ram, inom vilken den kommunala självbestämmanderätten hade att verka.

Om man jämför denna lagstiftning med sociallagstiftningen överhuvud, så är det verkligen svårt att finna någon motsvarighet till den vida fullmakt, som här ges. Vi ha t. ex. hälsovårdsstadgan, familjebidragslagstiftningen, lagstiftningen om kommunala pensionstillskott och om civilförsvar, för att inte tala om barnvårdslagen o. s. v. Alla dessa lagar äro ju mycket utförliga, mycket specificerade; därför kan det inte behöva uppstå några enligt min mening onödiga stridigheter inom kommunerna om den lämpliga omfattningen av de kommunala befogenheterna på dessa områden. Vi ställde den frågan direkt i utskottet, om man överhuvud taget kände till någon annan lagstiftning av denna lätta konstruktion på det sociala fältet, och vi fingo av vederbörande experter till svar, att det enda som möjligen skulle kunna jämföras vore fattigvårdslagens 2 §. Men hur är nu reaktionen emot fattigvårdslagens 2 §? Jo, man kan säga, att hela det arbete, som socialvårdskommittén utfört under tio år, har varit ett enda försök att bryta ut sten på sten ifrån denna 2 § och genomföra olika lagstiftningsregleringar, som i ett eller annat avseende inneburit en normering av de kommunala vårdbefogenheterna. Utan att på något sätt misstro kommunerna, föreställer jag mig, att vi rörande bostadspolitiken nu kunna i de 2 500 primärkommunerna och städerna få strider, som eljest icke skulle behöva få samma omfattning. Man skulle framför allt — och det är kanske själva kärnpunkten i vår uppfattning — genom en mera preciserad lag också vinna större garantier för att kommunerna härvid icke ginge längre än som rättsligt låge inom kommunens uttryckliga kompetens. Men vilken garanti bjudes nu i detta hänseende, när lagen inte innehåller några som helst riktlinjer och när alltså överordnade myndigheter, till vilka besvär skola kunna riktas, inte ha någon ledning att hämta därifrån? Dessa synpunkter skulle ju i och för sig inte behöva tillmätas så stor vikt, om man inte här rörde sig på ett, såvitt jag förstår, utomordentligt känsligt område. Det gäller ju att vissa människor skola beviljas en hjälp som inte tillkommer andra, och själva urvalet av dessa människor genom behovsprövningen måste bli mycket grannlaga och kan komma att göras till föremål för kritik.

Utöver detta skulle jag bara vilja framföra, att det synes mig litet besynnerligt, att man nu, efter att i så många år har tillämpats en praxis som såvitt jag vet knappast har rubbats genom några undanröjanden av beslut efter besvär hos högre myndigheter, skall iakta en sådan skyndsamhet, att man inte ens kan avvakta de utredningar som pågå i ämnet och till vilka departementschefen själv har hänvisat. För det första ha vi ju 1946 års kommunallagskommitté, vars uppgift just berör den centrala frågan om förhållandet mellan staten och kommunerna. Vidare har ju bostadssociala utredningen avlämnat andra delen av sitt slutbetänkande, som särskilt behandlar vissa organisationsproblem men som ännu alls inte har blivit föremål för dryftande vare sig av regeringen eller av riksdagen. Det har ju tryckts först sedan propositionen avlämnats. I föreliggande utskottsbetänkande kan man också inhämta att ytterligare en kommitté är under tillsättning, näm-

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.)
ligen för att behandla vissa organisatoriska problem inom bostadspolitiken. Allt detta borde ha gjort det naturligt, synes det mig, att man åtminstone hade väntat med den nya lagens ikraftträdande till den 1 juli 1948. Om Kungl. Maj:t dröjt med att framlägga detta lagförslag till nästa år, hade Kungl. Maj:t kunnat ta hänsyn till dessa utredningars resultat och beakta de önskemål, som på annat sätt kunnat framkomma, liksom de erfarenheter man till dess hade kunnat vinna.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att jag sällan under min relativt korta riksdagsmannabana i andra lagutskottet har varit med om ett ärende, där även utskottsmajoriteten har stått så frågande till många av de problem, som diskuterats. Bl. a. har frågan om rätten för högre myndigheter att ålägga kommuner vissa förpliktelser i bostadsfrågan blivit föremål för mycket olika bedömanden. Departementschefen och bostadssociala utredningen tyckas ha den uppfattningen, att några förelägganden egentligen inte skulle behöva ske; det var emellertid under förutsättning att den tredje paragrafen kvarstode. Inom utskottet har man på experthåll närmast haft en annan uppfattning och med hänsyn till exempelvis prejudikat från polislagen hävdad, att ett avslag på en framställning i kommunalfullmäktige om en åtgärd till bostadsförsörjningens främjande skulle kunna leda till att länsstyrelse eller högre myndighet vid besvär ålade kommunen den skyldighet, som kommunen inte ansett sig behöva åtaga sig.

Jag skall inte närmare gå in på frågan om expropriation, vilken ju är berörd i utskottsutlåtandet, men i stället framhålla att ingen motivering har anförts varför begreppet »inom kommunen bosatta personer» har använts. Om det har skett godtyckligt eller inte är svårt att säga. I varje fall har man här berikat vår socialpolitik med ytterligare ett uttryck, vars tolkande i och för sig kan leda till svårigheter och just nu måste vara särskilt vanskligt med hänsyn till den konkurrens som råder på arbetsmarknaden och kanske också till den konkurrens om företagen, som råder mellan kommunerna. Jag tror att hela utskottet är enigt om att denna formulering av lagens första paragraf kan komma att föranleda stora svårigheter, inte minst interkommunala.

Under sådana förhållanden, herr talman, synes det mig att det riktigaste hade varit — inte minst efter den stymning av lagen som skett genom utskottsmajoritetens eget beslut — att man hade väntat och låtit företa en ny utredning. Man skulle så mycket lättare ha kunnat göra detta som man därigenom hade kunnat fortsätta på det hittillsvarande planet. Några större olägenheter skulle såvitt jag förstår inte därigenom ha uppstått, men däremot skulle man genom denna varsamhet ha vunnit att lagen inte som nu hade direkt inbjudit till stridigheter och mer eller mindre överlagda experiment ute i våra kommuner. Ett annat år skulle vi ju också ha haft andra erfarenheter liksom flera utredningsbetänkanden att bygga på.

I detta sammanhang kan man ju inte heller alldeles bortse ifrån — det är tvärtom nödvändigt att understryka det — att den föreliggande bristen på material o. d. på byggnadsmarknaden gör att de åtgärder, som kommunerna under detta år och kanske under ett par år framåt skulle kunna vidtaga med ledning av denna lag, i stort sett torde vara lika med noll. Byggnadssektorn är ju oerhört trång, och kontrollen uppifrån när det gäller byggnadsmaterial är och kommer under ett eller annat år framåt att vara mycket sträng.

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.)

Ja, herr talman, detta är det huvudsakliga av den motivering jag velat anföra till stöd för den reservation, som har avgivits av utskottets sju borgerliga ledamöter, och jag ber att med dessa ord få yrka bifall till denna reservation.

I detta yttrande instämde herrar *Ryberg, Gezelius, Jacobsson* i Igelsbo och *Stjärne*.

Herr **Kempe**: Herr talman! Jag förmodar, att pricipiella uppfattningar här bryta sig och att det icke torde vara möjligt för oss att övertyga varandra. Därför skulle vi kanske kunna koncentrera oss på de förslag, som här föreligga och de yrkanden, som ställts i bland annat en motion ifrån vår grupp. Jag vill bara konstatera, att det föreliggande förslaget kommer såsom en konsekvens av den bostadspolitik, som statsmakterna ha inriktat sig på att föra. Bostadssociala utredningen har, som också herr Håstad omnämnde, bland annat i sitt betänkande framhållit följande: »Under åberopande av det anförda vill utredningen föreslå, att en lagstiftning kommer till stånd av innebörd, att kommun är skyldig att, i händelse bostadsförsörjningen inom kommunen inte är tillfredsställande, vidtaga åtgärder för dess förbättring. En sådan bestämmelse skulle definitivt fastslå, att bostadsförsörjningen hör till kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter, vilket hittills varit en skäligen svävande fråga, och giva en grund för den mera omfattande och permanenta verksamhet för bostadsförhållandenas förbättring inom kommunen, som är en ofrånkomlig förutsättning för genomförande av ett bostadspolitiskt program, som syftar till en allmän höjning av bostadsstandarden.»

De, som äro principiella anhängare av att samhället skall svara för bostadsförsörjningen i större omfattning, kunna ju inte vara motståndare till att en sådan här lag kommer till, och därför anser jag, att de borgerliga i allmänhet och särskilt de borgerliga, som själva äro hyresgäster, skulle ha intresse av att en sådan här lagstiftning kommer till stånd. Vi äro överens med regeringen i denna fråga, och vi hava endast med vår motion sökt att komplettera regeringens förslag med ett enligt vår mening viktigt tillägg, som skulle infogas i 2 § och få följande lydelse: »Byggnadsföretagare, som åtnjuta lån och bidrag av statsmedel för uppförande av hyreshus, äro skyldiga att, om kommun så beslutar, uthyra lägenheterna genom kommunal bostadsförmedling.» Utskottet säger i sitt utlåtande till svar på denna motion bland annat följande: »Sedan det blivit en kommunal skyldighet att förmedla statliga lån och bidrag, förlora givetvis kommunerna möjligheten att vid sin förmedling fästa särskilda villkor, exempelvis skyldighet för låntagare att vid uthyrning av fastigheten anlita kommunal bostadsförmedling.» Stockholms stad har fattat ett sådant beslut, och om utskottets förslag godtages oförändrat, blir faktiskt följden, att man upphäver stadens beslut i detta hänseende. Det är därför vi äro intresserade av att man gör ett tillägg i 2 § av den lydelse jag ovan angivit. Det kan hända, att det kan finnas ett visst berättigande i det som utskottet säger i det följande nämligen: »De berättigade kommunala önskemål, som kunna finnas, att med tillhjälp av den kommunala bostadsförmedlingen skaffa möjligheter att dirigera hyresmarknaden låta sig emellertid icke tillgodoses inom ramen av den förevarande lagstiftningen. I stället torde, om ett dylikt villkor för den statliga

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.)
långivningen på området bör införas, det redan i de allmänna grunder för lånens erhållande, vilka fastställas av Kungl. Maj:t och riksdag, inryckas en bestämmelse, som möjliggör för kommun att knyta detta villkor till sin medverkan.» Detta uttalande kan i och för sig vara riktigt, och jag skulle gärna sett, att man haft möjlighet att tillfoga en sådan bestämmelse, när det gäller lånen, men då det inte ges möjlighet därtill, tycker jag, att man mycket väl kunde vågat sig på det av oss föreslagna tillägget till 2 § i den föreslagna lagen.

Vidare har utskottet enligt min mening åstadkommit en försämring i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag genom att helt enkelt bifalla en motion från borgerligt håll och stryka 3 § i förslaget. Räcker man hin ett finger, vill han ha hela handen. Det märks i varje fall på herr Håstad, som försvaret en reservation med yrkande om avslag på lagförslaget. Jag tycker, att det inte funnits någon anledning för utskottets majoritet att ge efter här, även om majoriteten varit förvissad om att förslaget kommer att kompletteras nästa år. De, som äro anhängare av denna principiella inriktning av bostadspolitiken, skulle enligt min mening mycket väl kunnat ena sig om att gå med på Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka dels bifall till motionen II: 480, i vad den avser detta tillägg till 2 §, dels att 3 § i Kungl. Maj:ts förslag bibehålles.

Herr Ståhl: Herr talman! Herr Kempe sade, att de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet räckt hin ett finger, och eftersom jag, herr talman, i detta fall råkar förkroppsliga hans föreställning om hin — det är nämligen jag, som har väckt den motion, vari yrkas borttagande av 3 § och vilken blivit tillstyrkt av utskottet — måste jag uttrycka min tillfredsställelse över att utskottsmajoriteten har gått mig till mötes på den punkten. Jag tror inte det behövs någon polemik mot det yrkande, som här framställts av herr Kempe. Enligt min mening måste var och en, som läser 3 § och bedömer dess innehåll mot bakgrunden av dagens läge på bostadsmarknaden, om han har något sinne för verkligheten, konstatera, att en sådan bestämmelse som den i 3 § är omöjlig att tillämpa. Jag vill också, herr talman, här konstatera, att både stadsförbundet och landskommunernas förbund ansett, att en lagstiftning i överensstämmelse med 3 § skulle, i varje fall i nuvarande läge, helt enkelt vara otänkbar.

Om jag alltså ansluter mig till utskottets förslag, ber jag, herr talman, att få säga ett ord till min ärade vän herr Håstad, som här talade som representant för reservanterna. Jag kan inte förstå, hur man kunnat känna behov av att yrka avslag på de övriga paragraferna i den föreslagna lagstiftningen. Den som deltar i kommunal bostadsförvaltning ser ju dagligen och stundligen, hur nödvändigt det är, att något verkligen göres på detta område, och jag är övertygad om att ifall herr Håstad deltagit i sådan förvaltning, så skulle han gjort samma erfarenhet. För närvarande tvingas kommunerna, i varje fall i rätt stor utsträckning, att bilda kommunala företag som ett slags skenföretag för att via dem kunna kommunalt dirigera bostadsmarknaden och lämna bidrag till bostadsbyggande. Jag tror, att ett sådant tillstånd inte är någonting, som bör bibehållas, herr Håstad. Tvärtom! Genom avfattningen av 1 § få kommunerna klarhet om vad de kunna göra på detta område. Herr Håstad gör gällande, att kommunernas

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.) rätt därvidlag i varje fall borde ha begränsats genom lagtexten, och jag har ju hört nämnas ifrån utskottet, att det är en sådan formulering man varit på jakt efter. Jag förstår inte varför vi, som i allmänhet hålla på den kommunala självbestämmningsrätten, skola försöka göra inskränkningar i denna på detta område. Jag tror, att vi med ganska lugnt samvete, herr talman, kunna överlåta åt kommunerna att sköta den saken. Känner jag svenska kommunalmännen något så när rätt, är jag ganska säker på att de komma att visa samma försiktighet, som de i stort sett gjort hittills.

Vad beträffar 2 § i lagförslaget skulle jag, herr talman, vilja fråga varför man skulle stryka denna paragraf. Därigenom skulle invånare i vissa kommuner till äventyrs kunna gå miste om statligt bidrag till bostadsförsörjningen, för den händelse nämligen de kommunala myndigheterna skulle vara så efter sin tid, att de vägrade tjänstgöra som förmedlare av statligt bidrag för ändamålet. Såvitt jag kan läsa denna paragraf rätt innebär den ett åläggande för kommunerna att förmedla den hjälp staten ställer till förfogande och ingenting vidare. Om man, såsom herr Håstad och jag, har den uppfattningen, att det är kommunerna som äro det primära, bör det väl vara deras skyldighet att gå dessa individuella intressen till handa. Om man skulle följa reservanternas linje skulle invånare i sådana kommuner, som vore villiga tjänstgöra som förmedlingsorgan, få andra förmåner än invånare i sådana kommuner, som vägrade tjänstgöra som förmedlingsorgan. Jag har visserligen inte hört talas om något sådant fall, men det skadar i varje fall inte, att kommunernas principiella skyldighet att förmedla lån och statsbidrag fastslås i lagtexten.

Vad beträffar 3 § finner jag det blott i sin ordning, att i kommuner av den storlek, som där angives, verkligen upprättas bostadsplaner, så att man vet vad man gör från det ena året till det andra. Är det något man i det kommunala livet har haft anledning att ångra är det, att man behandlat bostadsfrågan för kortfristigt. Ju längre sikt man ser den på, desto bättre tror jag det är för den bostadsbehövande allmänheten.

Jag skulle till sist vilja framföra en reflexion av allmän art beträffande reservationen, nämligen att man, när man hörde herr Kempes anförande, fick en känsla av att om reservationen i år skulle bifallas, riskerade vi att följande år få tillbaka detta lagförslag i dess ursprungliga form. Jag anser, att reservanterna även av denna anledning borde ha haft goda skäl att godtaga utskottsmajoritetens förslag.

Jag ber härmed, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Håstad** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det verkar som om herr Ståhl kände sig som segrare i dag, därför att en av honom väckt motion om att 3 § skulle strykas blivit tillstyrkt av utskottet. Utan att på något sätt vilja grumla hans glädje måste jag säga, att det inte var på grund av de motiv han anförde, som utskottsmajoriteten enade sig om att slopa 3 §, utan det var, som framgår av utskottets utlåtande, av helt andra skäl.

Nu vill han dessutom göra gällande, åtminstone indirekt, att vi reservanter, som ju dock omfatta även företrädare för hans eget parti, inte skulle förstå den stora vikt bostadsfrågan just nu har. Vi ha redan sagt — det står i inledningen till vår reservation — att vi finna det oundgängligt att i framtiden kommunernas medverkan på visst sätt ingår som ett led i en

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.)
statlig bostadspolitik, och vad beträffar det parti jag företräder, vill jag framhålla, att vi i vårt nya program angivit vissa konkreta uppgifter för kommunerna härvidlag. Men därmed följer inte att man under alla förhållanden skall vara skyldig att bifalla vilket lagförslag som helst, om man inte anser detta vara i alla hänseenden tillfredsställande. Jag tror, att det inte bara bland reservanterna utan också inom utskottets majoritet fanns mycket starka tvivelsmål om huruvida inte en mera ingående reglering på denna punkt med hänsyn till frågans mycket känsliga natur — subventioner ha lämnats än hit och än dit — varit önskelig.

Herr Ståhl säger, att det är en överdriven fruktan för strid inom kommunerna, som ligger bakom reservanternas ståndpunkt. Herr Ståhl hyser kanske den uppfattningen, men jag kan inte dela den. Jag tror, att det finns många i denna kammare, som anse det onödigt att riva upp alla tänkbara strider i kommunerna. I stället skulle man, på sätt eljest brukar ske i sociallagstiftningen, kunna genom allmänna normer reglera vissa områden och låta den kommunala självbestämmanderätten fritt spela därinom. Inom ett eller två år få vi se, vem som har rätt, herr Ståhl och majoriteten å ena sidan eller reservanterna å den andra. Vi kanske få se det redan valåret 1948, och det kanske kommer att synas också i Karlstad. Vi ha ansett en omarbetning önskelig, och vi ha gjort det av skäl, som jag ursprungligen framhållit, nämligen att det inte är någon större risk att dröja; dels finns det en fast praxis, dels är läget på byggnadsmarknaden sådant, att det inte i år spelar någon större roll om man följer reservanternas eller utskottets förslag i denna del.

Vidare anförde:

Herr **Hellbacken**: Herr talman! Efter herr Ståhls anförande kan jag fatta mig synnerligen kort, då hans inlägg egentligen var en motivering för bifall till vad utskottet har anfört.

Som kammarens ledamöter torde känna till, kommer bostadsfrågans ordnande att bli en av de mest krävande kommunala uppgifterna under de närmaste åren, åtminstone såvitt nu kan bedömas. Detta gäller inte bara städer utan även åttbebyggda samhällen på landsbygden. Följer man Kungl. Maj:ts förslag har man lagfäst förfaringssätt som redan litet varstans tillämpats, jag höll på att säga olagligt. Dessutom har man genom 2 § ålagt kommunerna att medverka till att de bostadsbehövande få hjälp att komma i åtnjutande av de statliga hjälpåtgärderna för bostadsfrågornas ordnande. I 1 § i lagförslaget i propositionen har man, som kammarens ledamöter finna, velat legalisera den kommunala hjälpverksamhet, som redan nu förekommer. Jag kan tillägga, att man i många kommuner redan nu, trots att sådana beslut inte skulle stå sig, därest de bleve överklagade, genom kommunal subvention medverkat till bostadsbyggande. Det kommer, när denna lag nu antages, att bli fullt legalt att lämna dylika subventioner. Såsom herr Ståhl sade, har man i andra kommuner, där man varit mera känslig och inte vågat gå så långt på detta område, begagnat sig av andra möjligheter, som jag skulle vilja beteckna som osunda vägar, för att kringgå gällande bestämmelser och därigenom gardera sig mot ett överklagande. Oavsett olika politiska uppfattningar man har i det läge vi för närvarande befinna oss, har man resonerat som så, att det är en brist i lagen, att kommunerna inte ha självbestämmanderätt i detta hänseende.

Beträffande 3 § i lagförslaget har utskottet ansett, att riksdagen inte bör

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.) gå så långt, som Kungl. Maj:t föreslagit. Anledningen härtill är, såsom herr Håstad här framhållit, att det pågår en utredning. När den utredningen blir färdig, får man ju se, om man bör gå längre än utskottet nu föreslagit. Inom utskottet har ingen röst höjts för motionen nr 480, vilken herr Kempe yrkade bifall till. Vi anse nämligen, att det däri föreslagna tillägget just skulle utgöra inkörsporten till de tvistigheter inom kommunerna, som man vill söka undvika.

Jag skulle, herr talman, vilja säga att det nu föreliggande förslaget säkerligen kommer att i stället för att medverka till tvistigheter, såsom det har hävdats av reservanterna, överbygga meningsskiljaktigheter. Man kommer nu att känna sig säker, när man lämnar kommunalt stöd till bostadsbyggen utöver det stöd som den statliga subventionen innebär. Jag har mycket svårt att tro, att reservanterna, som yrka avslag på propositionen, känna till hur förhållandena te sig litet här och var ute i kommunerna. Där kunna uppkomma tvistigheter, därest överklaganden äga rum i alla de fall, då man från olika partiets sida ansett att man skulle gå vederbörande till mötes med kommunal subvention.

Jag kan icke finna, herr talman, annat än att det förslag som här föreligger bör antagas av riksdagen. Det är ju, som jag tidigare nämnt, endast ett legaliserande av vad som tidigare förekommit i kommunerna.

Herr **Jacobsson** i Igelsbo: Herr talman! Då jag tillhör dem som under-tecknat den reservation, vilken är fogad till utskottets utlåtande, skall jag be att få säga några ord.

Det är icke på grund av bristande positivt intresse för lösande av frågan om kommunernas befattning med bostadsanskaffningen, som vi reserverat oss, utan med hänsyn till att det lagförslag som förelades utskottet var av den beskaffenheten, att vi ansågo oss icke kunna tillstyrka det. Detta framgår ju också bl. a. därav, att en paragraf strukits av majoriteten. I viss mån sammanhänger det väl med att i denna liksom i flera andra stora frågor, som kommit fram mot riksdagens slut, behandlingen måst forceras. Vi ha ansett det vara säkrare att spara på ett beslut till dess man fått se resultatet av de utredningar som pågå på området, bl. a. den utredning kommunallagskommittén håller på med.

Här har talats om kommunala tvistigheter. Ja, herr talman, min uppfattning är den, att även om vi nu i dag besluta antaga denna lag, ha vi ingalunda därmed undanröjt anledningarna till kommunala tvister. Det är med hänsyn därtill vi ha velat ha en ytterligare prövning av detta ärende.

Vad denna verksamhet för anskaffande av bostäder beträffar — jag tänker speciellt nu på landsbygdens förhållanden och beviljandet av tertiärlån, bidrag till barnrikegna hem m. m. — så ha redan de kommuner, där behov förefunnits, skaffat sig kommunala organ, som kunnat fördela de statliga bidragen och lånen till dem som behöva dem. Med hänsyn därtill ha vi ansett att man kan dröja med saken tills ärendet är utrett och i ett annat skick.

Herr **Ståhl** talade om att det råder och skulle komma att råda ovisshet om hur man skall fatta dessa frågor. Jag har den uppfattningen, herr **Ståhl**, att ovissheten står kvar, även om vi i dag besluta i enlighet med utskotts-majoritetens förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.)

Herr **Larsson** i Stockholm: Herr talman! När jag lyssnar till denna debatt och ännu en gång överväger innebörden i den lagstiftning som här är föreslagen, kan jag icke finna annat än att lagen, i den lydelse den enligt utskottsförslaget skulle få, i de punkter som här särskilt varit föremål för skilda meningar innehåller en sannfärdig beskrivning av kommunal praxis.

Kommunerna ha i mycket stor utsträckning långt tidigare och innan den statliga bostadspolitik som vi i dag diskuterat inaugurerats använt sig av den rätt och frihet de ha att »enligt de grunder och i den ordning kommunerna bestämma» vidtagna åtgärder för att hjälpa inom kommunerna bosatta personer att få fullvärdiga bostäder. Lagen ger helt enkelt en beskrivning av kommunal bostadspolitik, sådan den har bedrivits mycket länge här i landet. Denna är på vissa punkter behäftad med en oklarhet i fråga om den rättsliga kompetensen. Den föreslagna lagstiftningen avser att undanröja denna oklarhet. Visserligen vill jag gärna medgiva, att man i betraktande av att vi om ett eller annat år ha att vänta en mera definitiv reglering av den kommunala kompetensen icke får alltför mycket överdriva betydelsen av den föreslagna lagen, men jag kan å andra sidan icke finna annat än att den princip lagen ger uttryck åt är riktig och att det är önskvärt, att den oklarhet i fråga om den kommunala kompetensen som föreligger blir undanröjd. Jag har därför utomordentligt svårt att på de skäl, som reservanterna anfört och som herr Håstad här utvecklat, gå emot den föreslagna lagstiftningen.

I likhet med herr Ståhl finner jag att de bestämmelser som innehållas i 2 och 3 §§ enligt utskottets paragrafering i och för sig äro riktiga och att de icke kunna anses innehålla något för den kommunala självbestämmanderätten betänkligt eller riskabelt. Jag måste för övrigt säga — må det tillåtas mig utan att blanda mig i herr Ståhls och herr Håstads mellanhavanden — att det dock synes, som om utskottet tagit ett ganska starkt intryck av herr Ståhls motion, då utskottet nu upprepar det skäl mot den ursprungliga 3 §, som i herr Ståhls motion anförts, nämligen risken för en obehörig centraldirigering — om jag så får säga — av den kommunala bostadspolitiken. Det tror jag också, herr talman, är ett skäl som är mycket starkt och som står sig, måhända längre än det ytterligare skäl som av utskottet anförts, nämligen sammanhanget med den blivande nya expropriationslagstiftningen.

Då alltså denna lag i det skick den lämnat utskottet icke, så vitt jag förstår, kan ge anledning till de betänkligheter som anförts och då den är ägnad att undanröja en praktiskt hinderlig oklarhet, kan jag för min del, herr talman, icke annat än i likhet med andra, föregående talare här förena mig i utskottets hemställan, detta även i betraktande av att den förevarande lagstiftningen, såsom också utskottet påpekar, får anses vara av provisorisk natur och snart nog kommer att ersättas av en annan och måhända i de större kommunala sammanhangen mera tillfredsställande lagstiftning.

Herr **Håstad**: Herr talman! Vi kanske icke ha tid att taga upp frågan om herr Ståhl och hans insats, men eftersom herr Larsson fortfarande tycks tro, att det är herr Ståhls motion som avgjort saken, vill jag kategoriskt förklara, att det icke alls förhåller sig så. Det var först när expropriationsfrågan kom upp, vilken icke alls berördes i motionen, som utskottet ändrade sitt beslut och frångick sitt tidigare tillstyrkande. Därför tror jag att vi kunna i detta sammanhang avföra herr Ståhl från ämnet och gå tillbaka till det ursprung-

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.) liga diskussionsämnet, nämligen huruvida denna lagstiftning just i år är nödvändig eller ej. Här om yttrar herr Yngve Larsson med sin stora erfarenhet från det kommunala, att vad denna lag innehåller är en »sannfärdig bild» av den praxis, som för närvarande råder på det kommunala området i avseende å bostadspolitiken. Ja, det är just detta vi vilja taga fasta på. Vi säga, att eftersom det är på det sättet att några hinder för kommunala bostadsåtgärder inte resa sig — och det påståendet är väl till största delen riktigt — kan det ifrågasättas, om det nu är nödvändigt att genomföra en provisorisk lagstiftning, om denna för oss ut i ett läge, där det icke finns någon möjlighet att överblicka konsekvenserna. Här få kommunerna fullständigt fria händer genom de rättigheter, som 1 § skänker. Samtidigt har man i propositionen tagit bort den underställningsskyldighet som förut fanns och som skulle ge en viss ledning, för den händelse det ansåges att t. ex. en majoritet överträtt sina befogenheter eller att en viss grupp ensidigt försökt sko sig och tillgodose sina intressen. Genom att man tagit bort denna underställningsskyldighet och detta samarbete mellan den centrala myndigheten och kommunerna finnas inga rättsliga garantier kvar. Kvar står då kommunernas fria rätt att göra vad majoriteten själv behagar. Det är just med hänsyn därtill vi ansett att det kan diskuteras i nuvarande läge, om man icke borde gå till en förnyad utredning och omprövning. Med utgångspunkt från herr Larssons sätt att se saken borde man lika väl ha kommit fram till att följa reservationen som utskottets hemställan, till vilken herr Larsson yrkade bifall.

Herr **Hellbacken** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Håstad säger, att eftersom det man vill uppnå genom lagstiftningen redan finns i praktiken, kan man lika gärna avvakta de fullständiga utredningar, som reservanterna åberopa sig på. Men jag vill säga till herr Håstad och reservanterna, att därest en kommun vägrar, blir det ingen medverkan till att de statliga subventionerna komma dem till del som bygga i kommunen. Det föreligger faktiskt en brist i lagstiftningen. Om en kommun lämnar kommunal subvention för att fylla ut den statliga subventionen, är detta olagligt. Man äger icke rätt att göra det. Om beslutet överklagas, upphäves ett sådant beslut som av den kommunala beslutande myndigheten anses riktigt, och det har, såsom herr Larsson i Stockholm mycket riktigt sade, förekommit i flera år att kommuner lämnat bostadssubventioner. Varför skola vi då, såsom i reservationen sägs, vänta ytterligare på en utredning, som kommer kanske om två eller tre år?

Jag kan icke finna, att reservanterna ha haft något fog för att yrka avslag på detta förslag. Vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Härpå anförde

Herr **Larsson** i Stockholm: Herr talman! Det är alldeles riktigt, såsom herr Håstad säger, att jag betecknade 1 § som en sannfärdig skildring av kommunal praxis. Men jag tillfogade i samma andedrag, att det när det gäller många av de kommunala beslut, som i denna praxis fattas, råder en rättslig osäkerhet. Det är en ofta framträdande osäkerhet inom kommunerna vad man har för befogenhet i fråga om en bostadspolitik, som mycket ofta alla grupper inom kommunen äro eniga om att finna förnuftig och riktig. Att denna orsak till osäkerhet gör en laglig reglering av dessa förhål-

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.)

landen önskvärd har också betygats av båda de kommunala riksorganisationer, som här ha yttrat sig, nämligen Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund.

Jag skall gärna, herr Håstad, lämna herr Ståhl och hans eventuella ambitioner å sido här, men vad jag icke vill lämna å sido är de argument han anfört, nämligen att stadgandet i 3 § är en inkörspört för ytterligare ett centralt, statligt inflytande över kommunerna. Det är, så vitt jag kan finna, detsamma som utskottet något fylligare säger i sista stycket av behandlingen av 3 §. Jag upprepar ännu en gång den önskan, att detta argument mot den föreslagna lagstiftningen måtte stå sig, när det tidigare anförda och av herr Håstad så högt uppskattade argumentet, sambandet med expropriationslagstiftningen, blivit genom en ny expropriationslagstiftning undanröjt.

Herr Håstad framhåller, att genom 1 § få kommunerna fullständig frihet. Man har t. o. m. tagit bort underställningsskyldigheten, som var stadgad i bostadssociala utredningens förslag, säger han. Ja, herr talman, det har man gjort, och det med rätta i den kommunala frihetens namn. Nu kunna kommunerna på detta område göra vad som helst, menar herr Håstad. Ja, ett sådant tal har man hört varje gång det varit fråga om att utvidga den kommunala självstyrelsen ända sedan 1856 års betänkande framlades, som ligger till grund för den nuvarande kommunallagstiftningen. Man skulle rent av, säger väl herr Håstad, kunna på grund av denna lag besluta bostadssubventioner åt borgarråd. Något så förfärligt kan verkligen komma att ske enligt denna lag, men jag tror att den kommunala självstyrelsens princip: »frihet under ansvar» borgar för att sådana förskräckliga misstag förebyggas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Holmbäck m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till det av herr Kempe under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kempe begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen åskade herr Kempe votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 53 antager den av herr Holmbäck m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Kempe under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet av kammarens ledamöter röstat

Lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande. (Forts.) för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringsen antagit bifall till den av herr Holmbäck m. fl. avgivna reservationen. I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 53, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Holmbäck m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Håstad begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 129 ja och 78 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter avstod från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 3.

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

Föredrogos i ett sammanhang konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, ävensom i ämnet väckta motioner; samt andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av en i första kammaren väckt motion, nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, såvitt motionen hänvisats till lagutskott.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 21 maj 1947 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 276, däri Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 9 maj 1947, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att rätt till pension skulle införas för riksdagsman, som tillhört riksdagen minst tolv år före fyllda 65 år, samt att pension skulle utgå fr. o. m. dagen näst efter den då han upphört att vara ledamot av riksdagen. såframt han vid denna tidpunkt uppnått 65 års ålder, och eljest fr. o. m. dagen näst efter den, då han uppnått nämnda ålder. Pension skulle utgöra för den, som tillhört riksdagen under minst tolv år, 2 004 kronor; för varje helt år utöver tolv skulle summan ökas med 204 kronor, till dess efter tjugu riksdagsår full pension av 3 636 kronor uppnåtts. För det fall att vid sidan av riksdagsmannapension lön eller pension av statsmedel eller med bidrag av statsmedel eller från kommun upphures, föreslogs viss reduktion av pensionsförmånen.

I samband härmed hade konstitutionsutskottet till behandling förehäft ett antal i anledning av propositionen inom riksdagen väckta motioner.

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)

I de likalydande motionerna I: 330 av herr *Andersson, Elon, m. fl.* och II: 489 av herr *Ohlin m. fl.* samt i motionerna II: 482 av herrarna *Hansson* i Skegrie och *Johnsson* i Skoglösa, II: 486 av herr *Adolfsson m. fl.*, II: 488 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.* och II: 490 av herrarna *Utbult* och *Svensson* i Ljungskile hade föreslagits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 276.

Konstitutionsutskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej kunnat i oförändrat skick bifallas, i anledning av sagda proposition ävensom motionerna I: 328, I: 331 och II: 483, I: 332 och II: 487, II: 481 samt II: 485 ville för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande;

2) att motionerna a) I: 325, i vad motionen hänvisats till konstitutionsutskottet, b) I: 330 och II: 489, c) II: 482, d) II: 486, e) II: 488 samt f) II: 490 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan under 1) hemställt.

Enligt utskottets förslag skulle riksdagsman, som tillhört riksdagen minst åtta år före fyllda 65 år, äga rätt till pension, som i vanliga fall skulle utgöra för den, som tillhört riksdagen nämnda tid, 1 188 kronor per år och för den, som tillhört riksdagen tjugu år eller längre tid före 65 års ålder, 3 636 kronor per år; för varje år utöver åtta skulle pensionen öka med 204 kronor.

Vid konstitutionsutskottets berörda utlåtande hade fogats reservationer:

1) av herrarna *Arrhén, Thorell, Nolin, Dickson* och *Larsson* i Stockholm, vilka i huvudsaklig anslutning till vad som anförts av reservanterna inom den för ändamålet tillsatta utredningen, herrarna *Persson* i Svensköping och *Velander*, ävensom i motionerna I: 330 och II: 489 samt II: 482, II: 486 och II: 488, yrkat bifall till det i dessa motioner samt i motionen II: 490 framtäckta avslagsyrkandet å förevarande proposition;

2) av herr *Björck*, utan angivet yrkande.

En av herr *von Heland* inom första kammaren väckt motion, nr 325, hade den 30 maj 1947 av första kammaren hänvisats till konstitutionsutskottet, som i memorial nr 18 för riksdagen anmält, att enär det i motionen väckta förslaget, i vad det avsåge annat än ändring i det i propositionen nr 276 till riksdagen framlagda förslaget till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, enligt konstitutionsutskottets mening vore av beskaffenhet att ej böra av utskottet handläggas. utskottet föranleddes att till första kammaren återlämna ifrågakvarande motion i nu berörda del. I anledning härav hade första kammaren den 11 juni 1947 hänvisat motionen till behandling av lagutskott i den del, vari den återlämnats till kammaren. Andra kammaren hade samma dag lagt berörda memorial till handlingarna med förklaring, att motionen i den i memorialet avsedda delen borde behandlas av lagutskott. I den del motionen sålunda hänvisats till lagutskott, hade den behandlats av andra lagutskottet.

Andra lagutskottet hemställde, att förevarande motion (I: 325), i den mån den hänvisats till lagutskott, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande. (Forts.)

Efter föredragning av vad utskotten hemställt anförde:

Herr **Larsson** i Stockholm: Herr talman! Tanken att komplettera riksdagsmannaarvodet med ålderspension framstår ju vid det första betraktandet såsom främmande och föga överensstämmande med riksdagsmannauppdragets egentliga karaktär. Detta är också vad som framhållits såväl av den kommitté, som förberett detta ärende, som av föredragande statsrådet. Riksdagsmannauppdraget är, säger statsrådet, icke att betrakta såsom en anställning med bestämd tjänstgöringsskyldighet, något som ju eljest utgör förutsättning för pension. Och man skulle kunna tillägga, att riksdagsmannauppdraget är ett förtroendeuppdrag, begränsat till viss kortare tid och med en mer eller mindre utpräglad osäkerhet i fråga om uppdragets förnyelse. Att anpassa ett sådant uppdrag till bestämmelser om ålderspension måste möta svårigheter. Pensionen är ju vanligen konstruerad såsom en uppskjuten lön, som vederbörande åtnjuter efter en regelmässigt lång tjänstetid ända fram till pensionsåldern.

Jag skall emellertid lämna dessa principiella betänkligheter å sido. De böra måhända i och för sig inte vara avgörande. Det är ju så att förtroendeuppdrag och tjänsteuppdrag i vår förvaltning flyta ihop med varandra. Vad som från början varit oavlönat förtroendeuppdrag förvandlas ofta så småningom till en tjänst med mer eller mindre fast tjänstgöringsskyldighet. Det kommunala området erbjuder ju många exempel på detta. Vi ha särskilt kommunalnämndsordförandena, beträffande vilka man på många håll, säkert på goda grunder, anser det önskvärt att arvodet kunde kompletteras med pension. För detta har emellertid lagen lagt hinder i vägen, vilka man måste finna vara mindre väl motiverade. Vi ha också sådana uppdrag i stor omfattning inom den stadskommunala förvaltningen. Vi ha verkstäl- lande ledamöter i drätselkammaren, vilka så småningom förvandlats till drätseldirektörer eller stadsdirektörer, verkliga tjänster ehuru med förtroendetjänstens särskilda karaktär. Det är väl också i sin ordning att jag omnämner det måhända mest framträdande exemplet på en sådan förskjutning, nämligen de förtroendeuppdrag som borgarråden i Stockholm inneha. Dessa uppdrag voro från början icke förenade med pension. Det var ett uppdrag med full tjänstgöringsskyldighet, och arvodet var avpassat därefter. Men sedan man funnit att den ursprungliga förutsättningen, nämligen sannolikheten av tämligen täta skiften och korta mandatstider, icke slog in, ha även dessa uppdrag blivit förenade med pension.

Det är denna förskjutning som även beträffande riksdagen — det vill jag gärna medge — kommit till uttryck. Man har med en viss rätt betecknat riksdagen som det stora riksämbetsverket med sina ämbetsmässigt arbetande utskott, som med stabiliteten i sin sammansättning speglar folkhemets stabilitet, sådan vi gärna vilja föreställa oss den. Detta intryck förstärkes, när man ser på riksdagens sammansättning och den tid riksdagsmandaten innehafte. Av första kammarens 150 ledamöter ha 56 mer än 12 tjänsteår och 29 mer än 20 tjänsteår. Motsvarande siffror för andra kammarens 230 ledamöter äro 83 och 40. Andra kammaren är ju något mer föränderlig och till medelåldern något yngre än första kammaren.

Det är mot denna bakgrund man har att se detta förslag. Trots den bakgrund som sålunda förefinnes kommer ett genomförande av förslaget att leda till ganska egenartade pensionssituationer. Som jag inledningsvis fram-

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)

höll är ju pensionen avsedd att vara en uppskjuten lön, som åtnjutes i omedelbar anslutning till lång tjänstetid. Riksdagsmannauppsdragets tidsbegränsade och osäkra karaktär, som ju under mera rörliga politiska perioder kan bli mera utpräglad, måste leda till att det blir som jag sade egenartade pensionsituationer. Enligt konstitutionsutskottets förslag skall pensionsrätt förvärras efter endast 8 år, och ett dylikt mandat kan ju ha innehafts årtionden innan pensionsålderns inträde. Detta är ju en ganska egenomlig följd av riksdagspensionerna.

Om jag nu med denna i all korthet antydda bakgrund övergår till att granska de skäl som anförts till förmån för riksdagspensionerna, finner man att de ungefär likalydande utvecklats av utredningskommittén, statsrådet och konstitutionsutskottet. Man har betonat det hinder för vanlig yrkesverksamhet som riksdagsmannauppsdraget utgör och de ekonomiska olägenheter det medför, olägenheter vilka icke kompenseras av arvodet, i varje fall sådant det nu är bestämt. Det framhålles att riksdagsmannauppsdraget är olikt andra förtroendeuppdrag därigenom att det tar vederbörande helt i anspråk under en avsevärd del av året, då han alltså inte kan vistas i sin hemort och sköta sin egentliga näring eller tjänst. Allt detta gör att många avböja ett eventuellt riksdagsmannauppsdrag. Vissa yrkesområden bli överhuvud taget icke representerade i riksdagen, och man förmenar att pensionsrätt skulle på ett tacknämligt sätt vidga kretsen av dem som stå till förfogande för riksdagsmannauppsdrag. Frånvaron av riksdagspensioner kan också, säges det, utgöra ett hinder för riksdagens förnygring; uppsdraget förlänges nämligen med hänsyn till att vederbörande har en lång och förtjänstfull riksdagsmannabana bakom sig och kanske inte har något att falla tillbaka på för sin åldersförsörjning. Alla dessa skäl tala, såvitt jag förstår, för en omprövning av de nuvarande arvodesbeloppen. De tala till äventyrs — och enligt min mening göra de det med styrka — för en ökning av de nuvarande arvoden. Men de tala enligt min mening ingalunda på samma sätt för en med riksdagsmannauppsdraget förenad pensionsrätt. Jag har sålunda utomordentligt svårt att tro att möjligheten att få pension vid 65 års ålder skulle vidga kretsen av eventuella riksdagsmän i en — vilket man väl gärna vill tänka sig — avsevärt yngre ålder. Jag kan inte tro att man på det sättet skulle kunna intressera näringslivets representanter, som nu äro relativt fåtaligt representerade i riksdagen, för riksdagsmannauppsdraget. Möjligheten att få pension efter ett antal årtionden, kanske 20 eller 30 år, kan inte gärna påverka vederbörandes villighet att antaga ett erbjudet riksdagsmannauppsdrag. Det torde väl vara så att om en person i den ställningen vill ägna sig åt politiken och åtaga sig ett riksdagsmannauppsdrag beror det på hans egen allmänanda och hans egen önskan att arbeta med politiska frågor.

Jag vill emellertid gärna medge, herr talman, att det bland de anförda skälen finnas även sådana — jag har nyss framhållit ett — som tala för pensionsrätt. Jag tänker på sådana fall, då en mångårig riksdagsmannabana fullföljts fram till den föreslagna pensionsåldern.

Däremot tror jag inte att en pensionering kommer att medföra den förnygring av riksdagen som man särskilt utanför densamma har ansett vara i hög grad önskvärd och nödvändig. Det är visserligen sant att med pensionsrättens införande bortfaller ett av de skäl som eljest kunna tala för att

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)

förnya ett uppdrag. Men å andra sidan tillkommer ju också med pensionsrätten ett skäl till förnyelse av uppdraget, nämligen att vederbörande vid kvarstående i riksdagsmandatet för det första kan nå pensionsåldern och för det andra tjäna in tillräckligt antal tjänsteår för pension. Med hänsyn härtill tror jag i likhet med vad som framhålles i en del av de motioner som väckts att förnyringssynpunkten kan lämnas helt å sido. Det finns skäl både för och emot, och de torde taga ut varandra.

Om jag nu emellertid, herr talman, medger att det finns skäl som ligga på en något annan linje och som röra mera själva arvodena och deras storlek, kan jag icke finna annat än att man vid lösningen av frågan måste taga hänsyn till det läge vari arvodesfrågan befinner sig. Har man den uppfattning som jag tror är allmänt företrädd inom riksdagen och som vi få försöka sprida även utanför riksdagen, nämligen att grunderna för beräkningen av de nuvarande arvodena äro olämpliga i flera hänseenden och arvodena med hänsyn till sina syften och de nuvarande levnadskostnaderna för små, vore det naturligtvis det riktiga att man nu ägnade sig åt frågan om arvodesregleringen. Det förhåller sig ju emellertid så att den frågan ligger hos den kommitté som har att utreda frågan om riksdagens arbetsformer. Det är bekant att denna kommitté under senare hälften av detta år kommer att avlämna sitt förslag. Det är också bekant att kommittén torde komma att föreslå nya grunder för riksdagsarvodena. Det förefaller då vara egenartat och med hänsyn till gängse principer vid behandling av löne- och pensionsfrågor oriktigt att nu besluta om pensioner inför utsikten att vid nästa års riksdag besluta om lönerna. Det förefaller mig vara en alldeles bakvänd ordning. Man brukar väl i allmänhet i sådana här fall först bestämma lönerna och sedan låta pensionerna bli beroende därav.

Så mycket större skäl för en sådan ordning ligger i den konstruktion av pensionerna som utskottet i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition har föreslagit. Utskottet har föreslagit att pensionerna skola bära sig själva, det vill säga att riksdagsmännen skola genom avgifter betala sin pensionering. Det är emellertid uppenbart, att de nuvarande arvodena icke äro tillräckliga för en sådan konstruktion av pensionerna. Den naturliga konsekvensen av detta läge vore väl då att vänta tills vi ha reglerat arvodena och på grundval av de sålunda reglerade arvodena ordna pensioneringen efter den princip Kungl. Maj:t och utskottet här ha föreslagit. I stället drar man den konsekvensen av de nuvarande arvodenas knapphet att man säger att de egentligen ha varit knappa så länge att riksdagsmännen nu böra få retroaktivt tillgodoräkna sig vissa förmåner. Detta bör, anser man, ske på så sätt att statsverket av allmänna medel tills vidare provisoriskt betalar de pensioner som enligt Kungl. Maj:ts och utskottets mening böra utgå redan nu. Jag vågar tro att behandlingen av denna fråga i principiellt hänseende i utomordentligt hög grad skiljer sig från vad eljest är brukligt vid behandlingen av dylika frågor här i riksdagen.

Här tillkommer även en annan synpunkt, som jag skall be att få något beröra, även om den kan vara ömtålig. Det är ju bekant att det här föreliggande förslaget, som väl riksdagen nu kommer att bifalla, har föga gehör utanför riksdagen. I synnerhet på landsbygden torde man ha svårt att förstå förslaget. Om förslaget nu i och för sig kan anses riktigt, vore ju det nu påtalade förhållandet icke något skäl till något annat, än att vi borde

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)

försöka övertyga allmänheten utanför riksdagen om det berättigade i förslaget. Men å andra sidan är detta förhållande också en allvarlig maning till riksdagen, som här har att besluta i egen sak — och något annat är ju inte gärna möjligt — att besluta med största möjliga varsamhet och i samma ordning som eljest brukar tillämpas vid behandling av frågor om statsanställdas löner och pensioner. Jag kan, herr talman, icke finna att detta krav på varsamhet är tillgodosett. Man måste även säga att det är olyckligt att förutsättningarna rubbas för lösningen av en viktig fråga, nämligen arvodesfrågan.

Vad jag nu anfört må, herr talman, icke betraktas såsom uttryck för räddhåga eller taktiska synpunkter. Det är i och för sig sakligt berättigat att se saken på detta sätt. Av de skäl som jag sålunda anfört och då jag anser att genom det principiellt oriktiga sätt på vilket frågan lagts fram av Kungl. Maj:t och utskottet även riksdagens anseende kan komma att skadas, hemställer jag, herr talman, om bifall till den vid utlåtandet fogade avslagsreservationen.

Herr Wiberg: Herr talman! Jag har en känsla av att debattinlägg i denna fråga inte just kunna förväntas bli mötta av någon allmän popularitet, åtminstone när det är fråga om sådana uttalanden, som gå i avstyrkande riktning. Vi få väl dock vara överens om att i ett demokratiskt samhälle folkets valda ombud böra vara de främsta att värna om demokratiska livsprinciper. Det skulle vara mycket olyckligt om det kunde sägas om riksdagens ledamöter, att de bevilja sig själva förmåner, för vilka det hos stora delar av vårt folk inte finnes någon resonans. Något sådant borde överhuvud taget inte få förekomma. Först som sist vill jag därför fastslå att jag av detta och många andra skäl anser det nu föreliggande förslaget vara olyckligt. Det riktigaste vore enligt min mening, att riksdagen, som har avgörandet om hand, ginge emot såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets förslag.

Å andra sidan är det alldeles självklart otillfredsställande, att medborgare, som under större delen av sitt liv ha ägnat sina bästa krafter åt allmänna värv, på sin ålders höst kunna komma i den situationen, att de mer eller mindre ställas på bar backe. Men det är väl ganska uppenbart att en lösning i fråga om sådana fall kan åstadkommas på annat och enligt min mening bättre sätt än enligt föreliggande förslag. Redan nu har riksdagen möjlighet att i ömmande fall bevilja pension åt förtjänta ledamöter, som i många år tillhört riksdagen och som stå utan möjlighet till en rimlig försörjning. Om förslag i fortsättningen framkomma i sådan riktning, är jag ganska övertygad om att inte endast vederbörande utskott utan också samtliga partier komma att intaga en välvillig inställning.

Men det finns också andra utvägar att lösa frågan. Som den föregående ärade talaren nämnde finnes även den möjligheten att riksdagsmannaarvodet kan höjas — som vi alla veta föreligger förslag i den riktningen. Det är ju tänkbart att riksdagen kommer att besluta en sådan höjning av dessa arvoden, att ledamöterna skulle på denna väg själva kunna ordna sin pensionering.

Det föreliggande förslaget inrymmer i många avseenden avväganden som jag inte kan finna välbetänkta. Jag skall emellertid inte uppta tiden med att ingå på någon detaljgranskning av detsamma. Jag vill, herr talman, hem-

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)

ställa, att kammaren måtte besluta att med bifall till reservanternas förslag avslå såväl propositionen som utskottets yrkande.

Herr Hällgren: Herr talman! Det har fallit på min lott att försvara konstitutionsutskottets utlåtande i detta ärende.

I de första båda inläggen i debatten i denna fråga har icke någon ny synpunkt framkommit. Att höra herr Yngve Larssons anförande var som att läsa en ledare, som helt nyligen var införd i hans tidning, Dagens Nyheter. Han gav emellertid uttryck för vissa principiella betänkligheter mot att pensionsrätt sammankopplas med riksdagsmannauppsdraget. Han erkände dock att Stockholms stad beträffande sysslor som borgarrådsbefattningar har genomfört rätt till pension. Jag var litet nyfiken häromdagen och såg efter i taxeringskalendern — den för år 1946, som står där ute på hyllan — vad ett borgarråd i Stockholm kunde ha för inkomst, och sedermera tog jag också reda på vad ett sådant borgarråd har i pension. Taxeringskalendern visade en taxerad inkomst till statlig och kommunal beskattning på respektive 69 000 kronor och 72 000 kronor på det håll där man är intresserad av att riksdagsmännen inte få någon pension. Uppgifterna om vilken pension som utgår å befattningen som borgarråd gävo vid handen att pensionen, grundpension plus rörligt tillägg, uppgick till cirka 18 000 kronor per år. Under sådana förhållanden undrar jag verkligen vilket värde man skall tillmäta inlägget från det hållet, som gick ut på att riksdagen skulle förlora sitt anseende, därest exempelvis en gammal riksdagsman, som vissa tider, såsom fallet varit under kriget, har varit bunden vid riksdagen under 8 månader om året mot ett arvode, som alla erkänna ha varit för lågt, och samtidigt inte kunnat ha någon särskild inkomst av sin borgerliga gärning vid sidan om sitt riksdagsmannauppsdrag, vid 65 års ålder skulle vara berättigad att erhålla en pension, som högst skulle utgå med 3 636 kronor per år, vilket är ungefär lika mycket som en stationskarl och ungefär hälften av vad en folkskollärare får i pension.

Jag skall be att få säga några få ord om den siste talarens anförande, vari han talade om riksdagens ställning. Jag har under den tid jag har suttit i riksdagen haft många belägg för att riksdagsmännen sannerligen varit ganska försiktiga då det gällt att bevilja sig själva förmåner. Det har man och man emellan resonerat om huruvida inte riksdagsmännen skulle kunna få ett dyrtidstillägg nu, när allt blivit så dyrt. Man beklagar på många håll att arvoden inte räcka till att både bestrida egna levnadskostnader i Stockholm och underhålla familjen i hemorten och att man förlorar på sitt riksdagsmannaskap.

Jag kan i samband härmed omnämna att 1921 lyfte riksdagsmännen ett arvode på 32 kronor per dag. 1947 utgör riksdagsmannaarvodet omkring 33 kronor per dag. Den förändring som genomfördes 1941 innebar, att arvode skulle få lyftas under hela den tid av året, då riksdagen var samlad. Tidigare var det som vi veta så, att om riksdagen varade över en viss tid, fingo riksdagsmännen intet arvode för denna överskjutande tid. Denna förändring tillkom väl närmast för att göra det möjligt att snabbt inkalla riksdagen under krigstiden och för att slippa ifrån de urtima riksdagarna. Någon vidare förändring i själva dagarvodets storlek skedde emellertid icke. År 1933, under den s. k. Ekmanregeringens tid, nedsattes arvodet för lands-

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)

ortsriksdagsmän till 27 kronor per dag. Man vill helst med tystnad förbigå denna fatala episod.

Sedan en utredning av pensionsfrågan verkställts föreligger här en kungl. proposition om att riksdagsmännen skola tillerkännas pension efter vissa grunder. I propositionen föreslås att en riksdagsman vid fyllda 65 år och med en riksdagsmannatid av 12 år skall erhålla 2 004 kronor i pension och efter 20 års riksdagsmannatid en pension av 3 636 kronor. Till denna pensionering skall riksdagsmannen själv bidra med 25 kronor för varje månad, varunder han åtnjuter riksdagsmannaarvode. Jag vill minnas att denna detalj i förslaget tillkommit på förslag av en kommunistisk ledamot av utredningen.

Med anledning av den proposition, som utskottet haft att besvara, ha rätt många motioner avgivits. Ett genomgående drag i resonemanget i dessa motioner är att de nuvarande arvodena äro för låga och behöva höjas. I en del motioner yrkas bifall till propositionen och genomförande av riksdagspensionerna, i några yrkas avslag och i andra föreslås förändringar av de olika detaljbestämmelserna i det förslag, som Kungl. Maj:t har förelagt riksdagen.

Vad själva principen beträffar ha ju rätt många andra länder infört bestämmelser om pension för riksdagsmän. Närmast liggande är ju Danmark, där pensionsbeloppen variera mellan 1 600 kronor efter 10 års riksdagsmannaskap och 4 000 kronor efter 19 års riksdagsmannaskap. På dessa pensionsbelopp utgår dyrtidstillägg med 60 procent, i trots av att de danska riksdagsmannaarvodena ligga betydligt över de svenska.

I Finland har pensionsfrågan också förts upp på dagordningen. I Belgien ha medlemmarna av deputeradekammaren och senaten pensionsrätt, vilken även omfattar efterlevande till medlemmar av deputeradekammaren. Liknande äro förhållandena beträffande ledamöter av deputeradekammaren i Frankrike. I England har man länge haft en understödsform för riksdagsmännen, och i Amerikas förenta stater kan pensionsrätt erhållas efter 6 års riksdagsmannaskap och vid 62 års ålder trots att arvodena för de amerikanska riksdagsmännen utgå med efter vårt bedömande svindlande belopp, nämligen 15 000 dollars per år plus 2 500 dollars i skattefritt bidrag för utgifter i samband med riksdagsmannauppsdraget.

Vad Sverige beträffar har jag redan tidigare redogjort för hur arvodesfrågan här har utvecklats. Man skall ju inte klandra den församling som man själv tillhör. Men när jag hörde herr Wiberg tala om riksdagens ställning och säga att riksdagen beviljar sig själv förmåner, tänkte jag att jag nog mera sympatiserar med hans partivän Dickson, som vid ett samtal med mig sade att om riksdagen kunde överlåta åt någon annan att klara sina ekonomiska angelägenheter vore det mycket behagligare. Men vi äro dock nu i den situationen att det är riksdagen själv och icke någon annan som får avgöra både arvodesfrågan och pensionsfrågan.

Här har talats om att en kommitté skall framlägga förslag till revision av riksdagens arbetsformer och i samband därmed också komma med förslag om en avvägning av arvodena. Den som har varit med så länge som jag och sett hur riksdagen under årens lopp har utrett och behandlat frågan om riksdagens arbetsformer och utrett och behandlat frågan om riksdagsarvodena, hyser inte alltför stora förhoppningar om att dessa frågor komma

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)

att avancera så snabbt. Ty innan man upptar frågan om arvodena, skall man vara överens om arbetsformerna, vilket knappast innebär att dessa frågor bli lösta vare sig nästa år eller året därefter. Enligt yttrande av ordföranden i kommittén för revision av riksdagens arbetsformer kommer i varje fall inte frågan om riksdagsmännens pensionering att inverka på kommitténs behandling av sina arbetsuppgifter.

Jag tycker vidare att man för ett svagt resonemang, när man talar om att man skall klara de svårigheter, som kunna drabba en stor del av riksdagsmännen på ålderns dagar, genom att höja arvodena. En höjning av arvodena för kommande dagar eller för de riksdagsmän som tillhöra riksdagen efter nästa års val hjälper icke de gamla riksdagsmän som ha slutat sin riksdagsmannabana och inte heller de riksdagsmän som stå i begrepp att lämna riksdagen. Detta är ett av de starkaste skälen till att utskottsmajoriteten har gått in för att — i något förändrad form — bifalla den kungl. propositionen.

Utskottets utlåtande ansluter sig i huvudsak till det förslag, som inneslutes i den kungl. propositionen. Vi ha emellertid också försökt att i görligaste mån tillgodose de önskemål, som framförts i de olika motionerna. Vi ha sålunda försökt få till stånd sådana övergångsbestämmelser, att alla gamla riksdagsmän, som tillhört riksdagen i 16 år och därutöver och som ha slutat sin riksdagsmannabana, skola kunna erhålla samma pensioner som de som nu sitta i riksdagen. Det har framförts ett visst klander mot utskottet för att utskottet nedsatt den tid, som en riksdagsman skall ha tillhört riksdagen för att ha rätt till pension från i propositionen föreslagna 12 år till 8 år. Men vi ha sökt vidtaga sådana ändringar i arvodesstadgan, särskilt dess 2 §, att pensioneringen skall omfatta de flesta eller så gott som samtliga riksdagsmän, både de gamla och de nuvarande. Vi ha således försökt att även tillgodose dem som enligt de föreslagna pensionsbestämmelserna trots allt icke bli berättigade till pension. Dessa skola befrias från att erlagga pensionsavgifter. Till följd av det sagda ha vi inte kunnat sätta den lägre pensionsgränsen så hög.

Jag vill därtill påpeka att de stadgade åtta åren sammanfalla med två andrakammarperioder och en period i första kammaren. Vederbörande får dock vänta till 65 års ålder, innan någon pension utgår. Då den pensionsberättigade tidigare erlagt avgifter, kan man jämställa det pensionstillskott han får vid 65 års ålder med utdelningen på en liten kapitalplacering. Det blir ungefär detsamma som om han köpt en livränta.

Vi ha som jag förut framhållit försökt att även ge statstjänarna något större förmåner än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Vi ha vidare lagt upp hela pensioneringsfrågan på det sättet, att vi föreslagit ett provisorium för att så småningom komma fram till ett pensionssystem, där riksdagsmännen skola i framtiden själva klara sin pensionering. Men dels tar det en viss tid, innan ett sådant system kan träda i verksamhet, och dels skulle man, om man genast började med detta system, icke kunna hjälpa de äldre riksdagsmännen. Vi ha på precis samma sätt, som när det gäller statstjänarna, betraktat pensionen såsom en intjänad och besparad lön. Vi ha då menat att det, med hänsyn till de låga riksdagsarvodena, bör vara statens skyldighet att svara för den största delen av de blygsamma pensioner, som nu av Kungl. Maj:t och utskottet föreslås riksdagen.

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

(Forts.)

Jag hoppas att det inte här blir så mycket principiellt resonemang om huruvida denna arvodestjänst eller detta förtroendeuppdrag skall förenas med pension. Med den inställning man hittills haft i riksdagen grundar även lön enligt kollektivavtal rätt till pension. Vi ha exempelvis våra vägarbetare, järnvägsarbetare o. s. v. Pension utgår även till dem som äro anställda på annat sätt såsom statstjänare. Det utgår även pension på arvodestjänster. Vi ha vidare fått belägg för att man inom huvudstadens förvaltning pensionerar förtroendeuppdrag.

Herr talman! Med hänsyn till de låga pensionsbelopp som här föreslagits ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag. Jag kan inte inse att ett genomförande av förslaget, vilket i första kammaren antagits med 85 röster mot 36, i något fall skulle inverka försvarande på frågan rörande riksdagens framtida arbetsformer. Med den lönepolitiska inställning som jag har anser jag inte heller att detta ärende kan försvåra avvägningen av de framtida riksdagsarvodena. Tvärtom anser jag att de, som i framtiden skola syssla med frågan om arvodenas avvägning och riksdagens arbetsformer, komma att få ett starkt stöd i detta utskottsutlåtande, därest det nu antages av riksdagen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för ytterligare avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande även som handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4.

Herr *Senander* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 524, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 326, med förslag till lag om särskilda åtgärder för polisverksamhetens upprätthållande i vissa fall.

Kammaren beslöt att omedelbart hänvisa motionen till behandling av lagutskott.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.05 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 9 juli.

kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande.
(Forts.)

Fortsattes den från förmiddagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande, ävensom i ämnet väckta motioner; samt andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av en i första kammaren väckt motion, nr 325, i anledning av nämnda proposition, såvitt motionen hänvisats till lagutskott; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Adolfsson**, som yttrade: Herr talman! Konstitutionsutskottet hemställer i punkt 2 i klämman i detta utlåtande, att en lång rad motioner, däribland den motion som jag har burit fram, måtte av riksdagen anses besvarade genom vad utskottet har anfört och hemställt. För min del kan jag inte anse, att t. ex. den kommunistiska motionen kan anses besvarad med någonting annat än ett nej. Vi ha i vår motion hänvisat till att denna pensionsfråga bör överlämnas till den statliga kommitté, som handhar utredningen av riksdagens arbetsformer. Utskottet säger för övrigt självt på ett ställe, att det inte delar vår mening att detta ärende bör hänskjutas till denna nu arbetande kommitté. När dessutom utskottet föreslår, att pensionsfrågan redan nu — visserligen provisoriskt — löses utan samband med lösningen av absolut närbesläktade frågor, är det enligt min mening därmed klarlagt, att utskottsmajoriteten realiter inte kan anses ha besvarat vår motion, i vart fall icke på ett tillfredsställande sätt, utan i stället faktiskt yrkar avslag på den.

Jag är ganska angelägen att framhålla, att jag mycket väl förstår de motiv, som ligga till grund för utskottets ståndpunktstagande. Man har genom den av utskottet föreslagna lösningen, såvitt jag kan se, velat säkerställa att de äldre riksdagsmän, som väl snart komma att avgå, som ett slags uppskjutet arvode skola få en liten pension. Jag understryker att jag förstår dessa synpunkter. Men denna fråga kan och bör, enligt min och mina medmotionärers mening, lösas i ett vidare sammanhang än som nu har föreslagits, dock för all del inte efter den behovsprövningsprincip eller den princip om de ömmande fallen, som herr Wiberg talade om under förmiddagen och som överhuvud taget på högerhåll förordas även i den fråga som vi nu debattera.

Vi ha alltså föreslagit, att denna fråga skulle hänskjutas till den kommitté, som har likartade frågor att utreda. Vi grunda denna vår ståndpunkt på, för det första att frågan är beroende av vilket resultat denna kommitté kommer till i fråga om riksdagens arbetsformer och andra därmed samman-

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande.

(Forts.)

hängande frågor, och för det andra att det enligt vår mening inte kan vara lämpligt att på detta sätt rycka ut denna fråga ur dess sammanhang. Så mycket mindre kan detta vara lämpligt som frågan även ur principiella synpunkter förtjänar ett i varje fall något noggrannare övervägande än den hittills har fått. Vi ha alltså inte velat föregripa den arbetande kommitténs resultat genom att så att säga i förskott lösa en fråga, som direkt sammanhänger med de problem som kommittén har att behandla. Skulle denna kommitté på grundval av sina förslag i övrigt finna, att en pensionering enligt självpensioneringsprincipen är lämplig och möjlig, får kommittén föreslå detta, och då får ju riksdagen tillfälle att ta ståndpunkt till frågan i hela dess vidd. Det tillfället borde inte behöva dröja så länge — ett sådant förslag skulle ju kunna föreläggas riksdagen redan nästa år. Det finns ingen anledning till den pessimism på denna punkt, som herr Hällgren gav uttryck åt.

Det står för mig inte riktigt klart, huruvida utskottsreservanterna ha yrkat avslag av principiella skäl. En av dem, herr Larsson i Stockholm, kan väl i vart fall inte ha gjort det, av den anledning som för inte så länge sedan påpekades här från talarstolen. Trots detta försöker han dock med konststycket att här anföra dylika principiella skäl.

Det som gör att vi kommunister inte utan vidare kunna instämma i den reservation, som fogats till utlåtandet, är att man där beträffande anledningen till reservationens framställande hänvisar till de reservationer, som ha avgivits i den statliga kommitté, som har utrett frågan om riksdagsmännens pensionering. Jag ber att få framhålla, att när man hänvisar till dessa reservationer, så gäller det inte enbart den reservation som inom utredningen avlämnats av herr Persson i Svensköp, utan det gäller också den som avlämnats av herr Velander, och denna liknar, måste jag säga, i utomordentligt hög grad en högerreservation. I denna reservation talas det nämligen om att reservanten hade kunnat tänka sig ett övervägande av åtgärder, »ägnade att förebygga eller lindra svårigheterna i ömmande fall». En sådan filantropisk syn på dessa ting kunna vi naturligtvis under inga förhållanden ansluta oss till, fastän vi naturligtvis förstå att högermän gärna vilja införa denna restriktiva behovsprövning även när det gäller riksdagsmän.

Skulle emellertid det yrkande, som jag, herr talman, vill framställa om bifall till vår motion, komma att falla vid voteringen, återstår det för oss endast att rösta för den reservation som förekommer i utlåtandet. Det nödgas vi göra, trots att den hänvisar till två kommittéreservationer vilkas motiveringar vi inte fullständigt kunna sympatisera med.

Jag har kanske nu talat färdigt beträffande vår syn på denna fråga, men det må vara mig tillåtet att som avslutning salutera högerpartiet och dess tidningar för konsekvensen i deras kamp för att svärta ned riksdagen och därmed också riksdagsmännen. Inte heller detta tillfälle ha dessa högertidningar låtit gå sig förbi. De ha fört och de föra en förljugen och hätsk propaganda, vars syfte väl inte kan vara att förhindra de riksdagsmannapensioner som ha föreslagits, utan väl är, eller under alla förhållanden förefaller att vara, att misskreditera riksdagen i allmänhetens ögon. Den är därmed också till sitt syfte antiparlamentarisk. Detta sysslar man alltså med i stället för att hjälpa till med att bortarbete de bristfälligheter, som vi alla kunna konstatera vidlåda riksdagens arbete.

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.
(Forts.)

Det skadar kanske inte att ännu en gång påpeka, att denna propaganda, varpå propagandan kring riksdagsmannapensioneringen utgör ett exempel, är en direkt kopia av den agitation som under Weimarrepublikens tid fördes i Tyskland och som hade till mål att bana vägen för nazismen. Jag har, herr talman, inte kunnat underlåta att ta mig friheten att säga även detta.

I övrigt ber jag att få yrka bifall till motionen nr 486 i denna kammare, eller således att denna fråga hänskjutes till den kommitté, som utreder riksdagens arbetsformer, vilken därefter har att framlägga förslag i pensionsfrågan, därest den så finner lämpligt. Det heter ju nämligen i vår motion, att motiveringen för vårt ståndpunktstagande är »icke blott de invändningar, som kunna anföras mot ett dylikt förslag med hänsyn till riksdagsmannauppsdragets karaktär av förtroendeuppdrag, utan jämväl det förhållandet, att hela frågan om riksdagens arbetsformer och grunderna för ersättningen för riksdagsmannauppsdragets fullgörande är föremål för utredning i annat sammanhang. Det synes oss därför riktigt, att detta spörsmål avgöres i samband med ställningstagandet till ovannämnda för dylikt uppslags fullgörande väsentliga frågor.»

Vi anse att de synpunkter på frågans lösning, som vi här ha angivit, äro de enda som äro bärande, och jag ber därför som sagt att få yrka bifall till vår motion.

Härpå anförde:

Herr Lundstedt: Herr talman! Man ser i detta ämne inte sällan begreppet förtroendeuppdrag figurera. Enligt min mening rider man på ord, när man i denna fråga argumenterar med utgångspunkten i uppfattningen av riksdagsmannauppsdraget såsom ett förtroendeuppdrag. Denna argumentationsmetod faller ju redan därpå, att riksdagsmännen åtnjuta månatlig avlöning. Förtroendeuppdrag är inte något exakt begrepp; det är tvärtom ett högst lösligt begrepp, med vilket man kan bolla hur som helst. I själva verket föreligger här en socialt synnerligen betydelsefull lämplighetsfråga, som sannerligen icke får göras till en ordstrid. Liksom alla lämplighetsfrågor kan den naturligtvis föranleda delade meningar. För min del finner jag emellertid de skäl, som anförts i direktiven för utredningen, liksom utredningens egna synpunkter, vilket allt har godkänts av utskottsmajoriteten, vara utav sådan art, att jag ser mig nödgad att ansluta mig till utskottsmajoritetens synpunkt.

Jag hade, herr talman, ursprungligen inte tänkt gå in i något slags polemik med föregående talare. Jag har ju också sagt, att jag är fullt på det klara med, att man här kan ha olika meningar. Men om man verkligen känner till de skäl, som jag nyss antydde och som finnas redovisade i utskottets utlåtande, då menar jag, att man måste antingen vara rent enfaldig eller också fullkomligt cynisk, när man kan framföra en sådan plaidoyer som den förste talaren i detta ämne framförde, nämligen herr Larsson i Stockholm. Jag förstår inte hur han, med sin inför denna fråga »ömtåliga» ställning, kunde ha panna att tala om brist på »ömtålighet», det vill här säga anständighetskänsla, hos förslagens tillskyndare.

Beträffande själva utformningen av förslaget kan jag för min del hysa tvekan på en del punkter, men jag anser inte att denna tvekan på något sätt nödgar mig att ingå i någon diskussion av olika detaljer. Ty också

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

(Forts.)

om jag framförde några avvikande synpunkter, vore det säkerligen utsiktslöst, att förslaget skulle antas med de ändringar, som jag i sådant avseende föresloge. Därför tiger jag, på dessa punkter, så mycket hellre, herr talman, som jag egentligen har begärt ordet endast för att avgiva en protest. Och, herr talman, om det varit i min krafts dagar, så skulle jag velat avgiva en ljungande protest emot dessa ohemula angrepp, som på vissa håll i pressen ha riktats icke blott mot förslaget utan också emot förslagets anhängare. Min situation är den, att jag skulle handla rakt i strid mot min övertygelse, om jag icke röstade för detta förslag. De simpla insinuationerna, att en sådan röstning icke skulle kunna bero på något annat än egoistiska beräkningar, spekulationer som ansvarslöst åsidosatte hänsynen till statsnyttan, ha därför, herr talman, för mig och — jag är övertygad därom — för mången i denna kammare oavsett partiställning känts såsom rena ärekränkningar. Jag inlägger min gensaga emot denna föraktliga metod att komma motståndare till livs.

Jag sade ärekränkningar, men jag sade inte stupida ärekränkningar, och det var avsiktligt, ty, herr talman, jag har kommit till den övertygelsen, att de icke ha begåtts i god tro. Envar som känner till skälen bakom detta förslag måste kunna förstå, också om man medger att meningarna kunna vara delade, att man *ärligen* kan hysa den åsikten, att detta förslag länder landets styrelse och därmed också landets allmänna väl till gagn.

Herr talman! Jag slutar kort och gott med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Jag skulle kanhända kunnat avstå från att begära ordet i denna debatt och endast vid omröstningen visa på vilken sida jag står. Men då jag för ett par månader sedan vid ett valkretsmöte i mitt hemlän blev interPELLERAD i denna sak sade jag: om denna fråga kommer före i riksdagen, så kommer jag att tala och rösta för den! Det var ett par andra talare där som hade varit litet betänksamma — tidningarna hade ju redan börjat sin hets — och det blev litet tyst omkring mig. Jag sade i fortsättningen, att jag, sedan jag nu har varit representant för länet i andra kammaren i snart 30 år, även om det gäller ett förtroendeuppdrag, inte skulle skämmas, om jag fick en liten pension, liksom den lägste av vaktmästarna i något verk, som herr Hällgren sade. Jag sade vidare, att om man hade begärt dessa pensioner för 10 år sedan, så hade jag inte varit med om dem, därför att jag hör till de där snåla människorna och under hela min tid här i kammaren har jag sökt tala om och för sparsamhet. Jag har också försökt spara litet grand själv. Tidningarna tala ju nu vitt och brett om att vi skola spara av våra arvoden, så att vi kunna pensionera oss själva. Men om jag hade lyckats spara 1 000 kronor om året av mitt arvode — vilket jag inte har lyckats göra — och skulle pensionera mig på de pengarna efter 2,5 procents ränta, hur stor pension hade jag då fått? Den hade blivit omkring 700 kronor! Är det på det sättet tidningarna vilja att vi skola pensionera oss med arvodet?

För övrigt har jag inte den uppfattning, som här kommit till synes från skilda håll, att vi ha varit så väldigt uselt betalda. I varje fall tycker jag inte det sedan vi kommit upp i nuvarande arvodesbelopp. Är man sparsam och inte behöver åka »egen bil» eller kosta på sig några särskilda utsväv-

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. (Forts.)

ningar, kan man nog klara sig bra på det och få litet över. Men om man sedan, när man har slutat, måste äta upp det lilla sparkapital man har tillsammans med den lilla pension som räntan ger, då kan man fråga sig, varför vi skola behöva göra det, då andra människor inte gärna vilja handla på det sättet.

Den här tidningsstormen tycker jag har två aspekter, den ena rätt allvarlig, den andra mycket löjlig. Allvarligt är det naturligtvis, om vi, som det hette i en ledare för ett par dagar sedan, komma att »skandalisera folkrepresentationen», om vi nu ge pensioner åt oss själva. Ja, inte tror jag att tidningar som stå bakom denna offensiv ämna bilda en fond för att pensionera oss. Men vem skall göra det? Jag vet inte vilken myndighet det skulle vara, som skulle bevilja oss pensioner eller högre arvoden. Strängt taget är vår egen lönefråga den enda lönefråga som vi kunna avgöra. Alla andra lönefrågor, t. ex. tjänstemännens, äro ju avgjorda av organisationerna innan de komma till riksdagen, och där få vi bara godkänna förslagen. Och inte sätter man i gång med någon Gallupundersökning om huruvida det är lämpligt att använda t. ex. ett par hundra miljoner i löneförhöjning på den kanten. Det gjorde man inte heller när det gällde de 50 miljonerna till förbättring av de äldre pensionärernas pensioner, som vi häromdagen beslöto. Jag säger inte detta därför att jag är avundsjuk, men jag tycker inte att det finns några skäl för pressen att försöka utnyttja den kända egenskap, som det svenska folkets avundsjuka utgör, till att piska upp en sådan storm som man gjort beträffande riksdagspensionerna.

För övrigt måste jag säga, att denna Gallupundersökning blev ett rent fiasko. När man inte genom att tillgripa sådana metoder, som här kommit till användning, och fast det ju alltid går lättare att hålla sådana människor våta, som man sedan gammalt spottar på, kunnat få mer än en *knapp* majoritet mot pensionerna, är det sannerligen ganska misslyckat efter allt det arbete som man haft.

Vidare har det talats om att riksdagsmännens och representationens anseende skulle nedsättas genom pensioneringen och ledamöternas ansvar minskas. I Belgien, Holland och Danmark har man ordnat pensionsfrågan för riksdagsmännen, och jag har inte hört att det uppstått några diplomatiska förvecklingar mellan dessa länder och vårt land därför att »de sänkt sig så lågt». I Finland är man på god väg att lösa frågan, och även i andra länder har man möjlighet att ge riksdagsmännen pension efter vissa linjer.

I den här lilla älskvärda artikeln, som jag talat om, heter det: »Karakteristiskt för pensionsreformens anhängare är att de inte tänka på de nödlidande, utan tvärtom vilja utesluta behovsprövning.» Ja, jag förstår att ett f. d. borgarråd kan känna det genant att lyfta folkpension och en sådan här riksdagsmannapension utan behovsprövning, men vi andra, som inte äro i samma lyckliga läge, känna det inte på samma sätt. För övrigt har man här i debatten från motståndarsidan mycket lindrigt hävdat påståendet om att riksdagens anseende skulle skadas så hårt genom denna åtgärd.

Jag måste säga, att när man har följt tidningspropagandan i denna sak, har man ideligen fått en känsla av att vederbörande resonerat som så: nu skola vi skrämna de stackars riksdagsmännen. Om de få reda på att de inte bli omvalda, ifall de gå in för pensionerna, kanske de bli rädda, helst som kommunisterna gjort gemensam sak med dem som vilja skjuta på saken. —

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

(Forts.)

Jag har aldrig haft för vana att ställa mig in hos väljarna nere i mitt län. Jag har ofta gått emot dem i vissa frågor, men det underliga är, att förtroendet har bara stärkts av detta, och om jag nu skulle fresta det där förtroendet en gång till genom att rösta för pensionerna kan det nog hända att förtroendet finns kvar ändå.

Det har sagts vara ganska anmärkningsvärt, att utskottet kommit fram till åtta år såsom den lägsta tid för rätt till pension, och det kan nog jag tycka också. Men det är tidningarna som ha frambesvurit även detta. Hur skall det kunna bli omsättning i riksdagen och komma dit yngre krafter, om pension skall utgå först efter tjugo år eller i varje fall efter sexton år, har det tidigare hetat. Men när nu tiden satts till åtta år just för att det skulle kunna bli bättre omsättning, är man inte belåten ändå. Nej, den som vill ställa till med gräl kan ju alltid få anledning att göra det, vilka förslag som än framställas.

Ett annat argument har varit, att det måste skiljas på statstjänst och riksdagsmannauppsdrag. Ja, vill man ha billiga riksdagsmän, skall man bara välja statstjänare, ty de ha ju $\frac{2}{3}$ av sin lön så länge de sitta i riksdagen och inte göra något på det område, där de egentligen skulle arbeta, och när de sluta få de en pension, som i regel blir »något större» än den det här är fråga om. Men går man den vägen och väljer bara statstjänare, kan det ju hända att det blir litet intressebetonat här i en viss riktning, och »vårt land är väl ändå ett konungarrike och inte något tjänstemannagäll» — i varje fall böra vi inte på den vägen försöka skapa ett sådant.

Jag skall inte hålla något långt anförande. Det är egentligen redan tillräckligt sagt till förmån för förslaget av ett par föregående talare. Jag vill bara, när det här talas om att vi skola vänta med pensioneringen och eventuellt inarbete pensionerna i riksdagsmannaarvodet, säga att jag avundas inte de unga här, som i framtiden kunna få dessa bättre riksdagsmannaarvoden — jag klagar inte på de arvoden vi nu ha — men blir det *billigare* att gå den vägen? Och är det någon som säkert kan lova att det inte blir pension ändå? När de länder i vår omgivning, som jag har pekat på, redan genomfört en pensionering, är det nog tämligen fåfängt att tänka sig, att vi här i landet i det långa loppet skulle kunna komma ifrån att göra detta.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga att hela den tidningsstorm, som här blåsts upp, vill jag karaktärisera som en smula löjlig, och jag tror inte att det är många här i riksdagen, som tagit sådant intryck därav att de blivit avskräckta att rösta för förslaget. Jag tror att ställningstagandet för pensionsförslaget i stället blivit betydligt större just tack vare den tidningspropaganda som har förekommit, och då kanske vi inte ha någon anledning att förarga oss över den. Det är värst för den tidningspress som i alla fall förlorar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Holmström: Herr talman! Den motion, som jag jämte en kamrat i kammaren avgivit i denna fråga, börjar med orden: »Utan att taga ställning till frågan om pensionsrätt skall tillkomma riksdagens ledamöter i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition nr 276 vilja vi, för den händelse riksdagen skulle besluta sådan pensionsrätt, fästa uppmärksamheten på följande» och slutar med följande kläm: »På grund av vad sålunda anförts få vi hem-

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.
(Forts.)

ställa, att, för den händelse riksdagen beslutar om pensionsrätt för riksdagens ledamöter, riksdagsmannapension må utgå efter samma grunder för alla riksdagsmän.»

Jag karakteriserar motionen som en »beredskapsmotion».

I propositionen ställas nämligen tjänstemän och pensionerade tjänstemän i statens eller i annan allmän tjänst i en synnerligen orättvis ställning. De skola endast få $\frac{1}{4}$ av den pension som övriga riksdagsmän erhålla. Det är detta som vi vilja reagera mot. Om en person, som är anställd i enskild tjänst, i samverkan med sin arbetsgivare ordnat med sin pensionering genom S. P. P. — Sveriges privatanställdas pensionskassa — innebär det att arbetsgivaren betalar en del av avgifterna och den anställde en annan del. På enahanda sätt förhåller det sig för en statstjänsteman; han får genom avdrag på sin lön vidkännas kostnader för sin pensionering, och staten bidrar med den andra delen av dessa kostnader. Och alla andra riksdagsmän få ju pension; t. o. m. den riksdagsman, som till äventyrs är miljonär, får sin riksdagsmannapension alldeles obeskuren. Men en, som råkat tjäna staten, skall, jag vågar säga det, straffas på detta sätt.

Det är häremot som vi motionärer ha reagerat, och det är särskilt mitt intresse för de pensionerade statstjänstemännen som kommit mig att träda fram med denna motion.

Nu har ju utskottet i viss utsträckning hyfsat ekvationen och föreslår att de i statlig eller annan allmän tjänst anställda skola få halva riksdagsmannapensionen. Det är ju gott och väl, men det innebär i alla fall inte att full rättvisa skipas. Men så som saken nu ligger till, är det inte något annat att göra än att beklaga denna orättvisa och hoppas att den så småningom skall kunna elimineras.

Personligen anser jag, att riksdagsmännen inte böra pensioneras, och min motion har som jag redan nämnt tillkommit som en beredskapsåtgärd, för den händelse riksdagen skulle besluta om en sådan pensionering.

Jag har bara, herr talman, att göra denna deklaration — jag kan tyvärr inte göra något annat.

Herr Dickson: Herr talman! Jag har egentligen samvetsförebräelser för att jag inte avstått från ordet, ty de argument, som finnas, äro väl redan framförda. Men jag vill ändå konstatera, att denna fråga ju hör till dem, som inte kunna lösas på matematisk väg, utan den är, såsom professor Lundstedt nyss sade, en lämplighetsfråga och en omdömesfråga.

Vad omdömet beträffar, kan man ju ha olika inställning, och jag får säga med herr Adolfsson: jag kan mycket väl förstå dem som ha ställt sig på utskottsmajoritetens sida. Jag har emellertid inte själv gjort detta, och det är min form för att ge uttryck för mitt omdöme. Om det nu är det absolut riktiga, kan jag inte döma om.

Vilken inställning man än må ha till denna fråga, vare sig man principiellt motsätter sig varje pensionering eller man tycker att det bör vara en sådan pensionering, så måste man väl ändå fråga sig, om det verkligen är en sådan brådska med saken att den måste föras igenom just i dag, då som bekant andra med denna fråga intimt sammanhängande spörsmål ligga under utredning och snart stå inför sin lösning. Det har ju från flera håll

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

(Forts.)

konstaterats, hurusom arvodena måste såsom ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande anses sammanhänga intimt med pensionsfrågan, och nog tycker jag, att det naturliga varit — och det tycker väl var och en i grund och botten — att dessa frågor hade kommit upp samtidigt och lösts i ett sammanhang.

Jag tror att det vore välbetänkt av kammaren — jag vet att det är bortkastade ord att säga det, men jag gör det ändå — att vänta till dess arvodesfrågan kommer upp om något år och då få hela problemet rationellt löst i ett sammanhang i stället för att, såsom nu sker, plocka sönder det i olika bitar, med beslut om pensionering i dag, om arvodeshistorien i morgon — bildligt talat — och kanske beträffande en tredje förmån i övermorgon.

Jag vill sluta med det yrkande, som jag antydde i början av mitt anförande, nämligen om bifall till reservationen, även om jag inte har så stora förhoppningar att riksdagen skall ha förmåtts anse att detta är det klokaste.

Herr Nolin: Herr talman! Jag hade kanske kunnat nöja mig med att instämma med herr Dickson, ty jag har i stort sett samma uppfattning som han, att pensionsfrågan bör lösas i samband med behandlingen av det förslag som kan vara att vänta från den kommitté, som för närvarande sysslar med frågan om riksdagens arbetsformer och som samtidigt har att taga upp frågan om riksdagsmännens arvoden.

Att riksdagsmännens arvoden behöva justeras, torde väl nästan alla här vara eniga om, och vi äro också fullkomligt på det klara med att någon annan än riksdagsmännen själva inte kan göra detta. Det kommer väl liksom alla gånger tidigare att inte kännas så behagligt för riksdagsmännen att syssla med denna fråga, men när det, som sagt, inte finns några andra institutioner som kunna handlägga den, äro vi tvungna att göra det själva.

Jag betraktar för mitt vidkommande, trots vad herr Lundstedt nyss anförde, riksdagsmannauppsdraget som ett förtroendeuppdrag och i många fall ett mycket tillfälligt sådant, och det har ju alltid tidigare ansetts, att förtroendeuppdrag icke böra vara förenade med pensionsrätt. Ersättningen för förtroendeuppdrag bör regleras arvodesvägen. Det är ju också så olika, hur länge man sitter här i riksdagen. I många fall sitter en riksdagsman inte här mer än en period och så kommer en annan och avlöser honom, medan å andra sidan många sitta här nästan hela sin arbetsföra tid. Arvodena böra därför vara konstruerade på ett sådant sätt, att hänsyn tages till de uppföringar, som vederbörande får vidkännas.

Det är ju också så, att den, som åtar sig uppsdraget som riksdagsman, i allmänhet har något intresse för det politiska livet, och på ett sådant intresse ha många kommunala förtroendemän under årens lopp offrat oerhört mycket arbete och tid utan att få någon pension.

Nu tjänar det väl inte mycket till att orda vidare i saken, ty förslaget kommer ju att gå igenom trots de skäl som ha framförts däremot. Jag har emellertid inte kunnat underlåta att även här ge uttryck för de betänkligheter, som jag framfört inom utskottet och som gjort att jag biträtt den reservation som finnes fogad till utskottsutlåtandet.

Jag ber, herr talman, att i anslutning därtill få instämma i det avslagsyrkande som här framställts.

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.
(Forts.)

Herr **Thapper**: Herr talman! Det är klart att argument kunna anföras både för och emot en pensionering av riksdagsmännen, men gör man i denna fråga så som man bör göra i alla andra frågor, väger argumenten mot varandra, kommer man enligt mitt förmenande fram till att de starkaste skälen tala för en pensionering. Vi äro väl ändå alla numera överens om att folkrepresentationen bör vara så allsidigt sammansatt som möjligt, d. v. s. att även de ekonomiskt svagare grupperna skola ha möjlighet att vara representerade i riksdagen i förhållande till sitt antal i samhället. Även i detta fall, och kanske först och främst i detta fall, gäller skaldens ord: Det är skam att medborgarrätt heter pengar. — Detta blir nämligen följderna, om riksdagsmännens ekonomiska betingelser äro sådana, att endast de, som ha en god privat ekonomi, kunna åtaga sig riksdagsmannaskapet.

Man skall icke alltför mycket spekulera i ovilja ute bland allmänheten mot en pensionering av riksdagens ledamöter. Arbetare och småfolk ha säkerligen fullt klart för sig, att de representanter, som de sända till riksdagen för att tillvarata deras intressen, också böra ha möjlighet att existera på en dräglig nivå, både under den tid de tillhöra riksdagen och när de som gamla fullgjort sitt värv.

Är det icke så, att den ovilja, som man söker spåra bland folket är något som man önskar och eftertraktar, något som man medvetet söker skapa på visst håll. De skäl som från visst håll — och det är från håll, där man alltid söker misstänkliggöra riksdagen — ha anförts i diskussionen mot införande av pensionering av riksdagsmännen ha i många fall varit rent av ovederhäftiga. Professor Lundstedt har redan varit inne därpå.

Jag skall bidra till diskussionen med att giva ytterligare ett exempel på hur man gått till väga härvidlag. Jag behöver endast erinra om en ledare i Dagens Nyheter för i lördags, alltså för den 5 juli. Denna tidning har ju alltmånga på den sista tiden gjort sig känd för att icke vara så noga, vare sig med vederhäftigheten eller metoderna. Man borde kanske därför icke fästa så stort avseende vid skrivierna. Men på det hållet har det rätt en medveten strävan att misstänkliggöra riksdagen, vår folkrepresentation och därmed hela vår demokrati i en utsträckning, som man måste finna så pass anmärkningsvärd, att det finnes skäl att icke helt förbigå densamma.

Det talades i den nämnda artikeln om riksdagsmännens givmildhet mot sig själva. Vidare hette det: Man talar om ett ämbetsverk med dåliga seder, med omissskänlig lust att sko sig på det allmännas bekostnad. — Vad har man för tacksning för dessa påståenden? Verkliga förhållandet är väl i stället att riksdagen visat en återhållsamhet, när det gäller arvodesfrågor, som vore värd ett annat omdöme. Den svenska riksdagens arvoden torde vara bland de lägsta i världen, och arvodena ha under kristiden varit oförändrade. Som exempel kan nämnas att när vi för 8 månaders riksdag ha ett arvode på 8 000 kronor, har man i vårt grannland Danmark ett årsarvode av över 14 000 kronor och i Norge ett arvode på över 9 500 kronor för 6 månaders riksdag med tillägg för den tid riksdagen pågår längre. Att ett sådant sakförhållande skulle framkomma t. ex. i en artikel i Dagens Nyheter är naturligtvis en hädisk tanke. Personligen har jag den uppfattningen, att om någon annan instans skulle ha bestämt arvodena för riksdagens ledamöter, skulle arvodena säkerligen ha legat på annan nivå än vad de nu

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

(Forts.)

göra. På detta område har man i riksdagen enligt min mening iakttagit återhållsamhet.

Det har sagts en del här av herr Yngve Larsson. Jag kan icke undgå att också säga honom ett par ord. När jag hörde honom rann mig i minnet en historia, som jag hörde i min barndom om en själasörjare som icke levde så exemplariskt. Han sade till sin församling: Ni ska' leva som jag lär och inte som jag gör. — Jag tycker att denna historia passar bra in på herr Larsson.

Det har redan talats här om att herr Larsson i Stockholm har en borgarrådsbefattning med rundligt tilltagen avlöning. Vidare veta vi att dessa borgarråd ha en pensionsrätt, och borgarrådsbefattning är också så vitt jag vet förtroendeuppdrag, vars innehavare väljes på visst antal år. Jag finner det därför anmärkningsvärt, att herr Larsson här kan tala mot den låga riksdagspension, varom det här föreligger förslag. Man skall naturligtvis icke förutsätta en så elak tanke som att herr Larsson redan har pension på 17 à 18 000 kronor ordnad och av den anledningen icke har intresse av att riksdagsledamöterna få pension, eller att, om man vore än elakare, säga, att de inskränkningar som gjorts i det framlagda förslaget skulle återverka i samma riktning, därför att han icke har möjlighet att dra nytta därav. Så elak, säger jag, skall man inte vara. Man skall naturligtvis söka tro, att det varit av ideella motiv eller rent av på grund av principiella betänkligheter, som han vänt sig mot förslaget såsom sådant. I sådant fall tänker man icke på hur bestämmelserna komma att drabba en själv.

Varför skall det framstå som en så förfärlig tanke att eu blygsam pension tillerkännes ledamöterna av den svenska riksdagen, när denna rätt är införd i de flesta andra demokratiska länder? Bland de länder som löst denna fråga kunna nämnas Danmark, Holland, Belgien, Frankrike, Amerika och England; i Finland har förslag därom framlagts.

Beträffande det föreliggande förslaget är jag villig vitsorda, att detta innebär en i vissa fall klar förbättring, jämfört med det förslag som framlagts av de sakkunniga och på vars synpunkter propositionen huvudsakligen bygger. Då vi i utredningen brottades med problemet — det är jag angelägen att betona — ansågo vi oss böra iakttaga stor återhållsamhet och försiktighet. När konstitutionsutskottet ansett sig kunna gå med på att såsom villkor för erhållande av pensionsrätt uppställa två andrakammarperioder och en förstakammarperiod som lägsta gräns, är jag villig erkänna, att detta innebär en förbättring. Jag har ingen invändning att resa mot att det införes bestämmelser om en viss retroaktivitet, så att möjlighet att få pension kan beredas äldre, tidigare avgångna riksdagsmän.

När jag hörde herr Holmströms resonemang blev jag litet förvånad. Han sade att han är emot denna pensionering av riksdagsmän, men att därest en sådan skulle genomföras, han var mycket angelägen om att pensionerna icke skulle bli mindre för statstjänstemännen. Detta är en tankegång som jag är mycket förvånad över, och den synes — det måste jag säga — vara, för att använda ett hårt uttryck, präglad av egoism. Det har erinrats redan tidigare i debatten, men jag vill säga det ännu en gång, om att statstjänarna hittills haft möjlighet att behålla en stor del av sin avlöning jämsides med riksdagsarvodet. Vidare förhåller det sig så, herr Holmström, att från den

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.
(Forts.)

1 juli 1947 statstjänarna icke behöva vidkännas pensionsavgifter för den framtida pensionen.

Till sist vill jag konstatera, som jag redan tidigare gjort, att de, som spekulera i en eventuell ovilja ute bland allmänheten därför att riksdagsmän som uppnå 65 år skola erhålla en så blygsam pension efter 20 riksdagsår som 3 636 kronor per år, säkerligen ha spekulerat fel. För mig står det klart, att när det finnes exempel på f. d. riksdagsmän som till och med efter 30 års riksdagsarbete och annat arbete i samhällets tjänst saknat andra utkomstmöjligheter och varit nödsakade att gå till fattigvården eller i stor utsträckning lita till insamlingar eller gåvor från andra medborgare, då är det ett tillstånd som för mig framstår såsom synnerligen ovärdigt ett demokratiskt samhälle.

Med det anförda ber jag få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr **Holmström** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Thapper anklagar mig för egoism och vilja att göra en framstöt i en sak, mot vilken jag vänder mig. Hårtill vill jag säga, att den motion, som jag väckt i denna fråga, har jag kallat för en beredskapsmotion, som alltså skulle bli aktuell endast i det läge, att riksdagen beslutade om pensioner till riksdagsmännen. Jag har icke väckt denna motion för egen del utan i egenskap av ordförande i pensionerade statstjänstemäns riksförbund. Jag har ansett det vara min skyldighet att tillvarata deras intressen.

Herr Thapper talade om, att nu få statstjänstemännen icke vidkännas några avdrag för sin pensionering. Ja, men lönen är ju, herr Thapper, tilltagen med hänsyn därtill. De gamla avdragen äro borta. Nu utgår nettolön. Vid dennas fastställande har avdrag för pensionsavgifter verkställts.

Herr **Hällgren**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! I anledning av herr Holmströms första anförande vill jag framhålla, att enligt utskottets förslag få dessa statstjänstemän sina fulla pensioner intill dess statstjänstemannapensionen och riksdagspensionen uppgå till 5 000 kronor. Därefter få de 50 procent tills de uppnå högsta statstjänstemannapensionen, därvid hänsyn tages till sammanlagda summan av båda pensionerna.

Härpå yttrade:

Herr **Ohlin**: Herr talman! Detta spörsmål har redan blivit så utförligt debatterat, att det icke gärna kan vara behövt att ägna de olika argumenten en mera ingående uppmärksamhet och repetition. Jag vill medgiva att frågans behandling i pressen kanske vid en del tillfällen utmärkts av överdrifter som tyckas ha framkallat åtskilligt missnöje bland dem som framtråda såsom anhängare av förslaget till pensionering av riksdagsmännen. Å andra sidan förefaller det ganska klart att pensioneringens vänner här i kammaren också gjort sig skyldiga till en del överdrifter. I varje fall är jag förvånad över de hårda ord som här riktats mot ledamöter i kammaren, vilka äro motståndare till denna pensionering. Är man förtörnad på ett eller annat sätt över de överord i pressen, som kommit till synes, vore

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

(Forts.)

det väl lämpligast att kritisera dem som böra svara därför och icke rikta en därav betingad kritik mot kamrater i kammaren, som efter vad det förefaller mig icke själva ha använt några egentliga överord.

Det spörsmål som vi debattera är icke alldeles utan betydelse. Det är i varje fall legitimt att anlägga olika synpunkter på denna sak. Eller är det icke det? Ja, ibland frågar man sig, om icke föregående talare rent av velat antyda, att det icke är riktigt legitimt och kamratligt att ha en annan åsikt. Jag vill emellertid deklarerera, att jag har den åsikten — som jag helt kort skall antyda — att det vore bättre att icke nu besluta om pensionering. Det måste i och för sig anses önskvärt att detta spörsmål behandlas med samma lugn och måtta som brukar utmärka kammarens förhandlingar utan miss-tänkliggörande av kamraterna och deras motiv därför att de eventuellt i denna fråga ha en annan principiell ståndpunkt.

I likhet med en del av de föregående talarna har jag den uppfattningen, att det icke finnes tillräckliga skäl för att nu forcera fram ett positivt beslut. Det vore bättre om denna fråga upptoges till behandling senare i samband med förslag till någon form av frivillig pensionering samtidigt som riksdagens arbetsformer och arvoden regleras. Till dess skulle man kunna lösa frågan med pensionering i individuella fall. Jag vill emellertid betyga, att det förslag, som nu föreligger, i vissa hänseenden utgör en förbättring i förhållande till det tidigare förslaget. Men åtminstone i ett avseende är det sämre. Jag tror att en pensionering efter så kort tjänst som åtta år knappast står i överensstämmelse med svenska folkets känsla för vad som är en rimlig tjänstgöringstid, för att man skall anses förtjänt av pension. Jag tror ej heller att det kommer att leda till en föryngring av riksdagen.

Ett huvudskäl till att jag är motståndare till förslaget är följande. När riksdagen går att besluta i en angelägenhet, som på sätt och vis kan sägas vara riksdagens egen sak, då är det alldeles särskilt viktigt, att riksdagen är lyhörd för den allmänna opinionen. Man kan säga, att den som är vald till riksdagsman tar ställning till de olika spörsmålen i enlighet med egna åsikter, och det är klart, att han bör göra det oberoende av folkstämningen. Men när man handlar i egen sak finns det anledning vara alldeles särskilt lyhörd för hur den allmänna opinionen bedömer denna sak. Gör man icke det, återverkar det ogynnsamt på riksdagens ställning inför folket. Jag vet icke, om man vågar lita på Gallupundersökningar. Men vid den undersökning, som gjordes i denna fråga, voro nej-svaren tre gånger så många som ja-svaren. Under sådana omständigheter, då man icke kan utgå från annat än att saken faktiskt av folket bedömes på detta sätt, tror jag det vore klokast att i dagens läge icke besluta genomföra en pensionering.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till avslagsreservationen.

Herr **Thapper** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag tycker det var rätt kostligt, att herr Ohlin vädjade, att man icke skulle göra några angrepp mot kamraterna. Jag hoppas, att han för framtiden själv tänker på det. Jag har icke känt mig träffad av hans uttalande i detta fall, ty jag har icke riktat något angrepp mot kamraterna av den anledningen att de haft annan åsikt än jag, något som ju herr Ohlin tyckes vilja göra gällande. Då jag vände mig mot herr Larsson i Stockholm var det därför att han intar en så pass ömtålig ställning på grund av för-

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

(Forts.)

troendeuppsdraget såsom borgarråd. Jag hade därför icke väntat mig från hans sida det ställningstagande i saken som han här deklarerat. Om jag icke är fel underrättad, förhåller det sig ju också så, att det föreligger ett visst sammanhang mellan honom och den tidnings styrelse, vars uttalande jag citerat. Herr Ohlin gör ofta så, att han i allmänna ordalag tar avstånd från vad man säger i pressen, enkannerligen folkpartipressen. Jag tycker icke, att det är riktigt att göra så, utan man bör inte bara tala om en bättre ordning utan också medverka till att en sådan blir genomförd i detta avseende.

Vidare yttrade:

Herr **Hallén**: Herr talman! Detta är alltså en dag då — för att citera en folkfrisinnad tidning — »riksdagen skall skämma ut sig, och», för att fortsätta citatet, »sko sig på det allmännas bekostnad och skandalisera folkrepresentationen». »Framför allt», säger en av tidningarna, »faller ett misstänkt ljus, eller kanske rättare en misstänkt skugga över majoritetspartiet, därför att» — det är fortfarande citat — »ovanligt många riksdagsmän inom detta parti väntas falla igenom vid nästa års val, varför man nu gör sig skyldig till ett tilltagset försök att kapa åt sig extra förmåner i sista stund, medan skattebetalarna vända ryggen till».

Herr talman! Genom hela vårt samhälle har under och efter kriget visat sig symtom på en förflackning, brutalisering och nedbusning av hela livsföringen; allt ställes under debatt eller begrinas, och på det mest lättfärdiga sätt *misstänkliggör man meningmotståndarnas motiv*. Det är en anklagelse som gäller oss alla. Det parti jag företräder är ej heller fritt för en sådan beskyllning lika litet som andra partier. Men den skada som därigenom tillfogas är icke så stor som den skada som uppstår, när folkrepresentationen utsättes för en i system satt smutskastning som nu sker i viss del av borgarpressen. framför allt i huvudstadens folkfrisinnade tidningar. Man får faktiskt gå tillbaka till förhållandena i Tyskland år 1933 före Hitlers maktövertagande för att finna en sådan intensiv kampanj för att misstänkliggöra riksdagsmannaskapet, som vi nu fått bevittna. Jag tror icke att det är överdrift, om jag säger, att aldrig, åtminstone icke på många herrans år, har Sveriges riksdag utsatts för sådan skymf och sådana tillmälen som skett de sista dagarna. Nu hotar man också att publicera namnen på dem som rösta för utskottets förslag. Ja, hjärtans gärna. Vi sky icke offentligheten, men vi kanske komma att begagna offentligheten för att i tal och skrift bevara åt eftervärlden dessa utgjutelser mot riksdagen, vilka söka sin make i perfiditet. Kanske vaknar också folket upp på ett annat sätt än dessa Gallupundersökningar utvisa, vilka ha en förunderlig förmåga att alltid stå i en viss tidnings tjänst.

Man undrar över att riksdagsmännen tala i egen sak. Kanske icke alla göra det, herr talman. När det gäller mitt eget obetydliga jag, kan jag nämna, att jag snart har 40 riksdagar bakom mig. På grund av att jag uppbär kommunala och statliga lönedel kommer jag, om jag får leva och ha hälsan och icke hör till de massor som skola falla bort vid nästa val, som Dagens Nyheter visat, att, om detta förslag går igenom, få en pension efter dessa 40 år med den svindlande summan av 1 818 kronor. Man får väl

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

(Forts.)

då icke mena att det är rena egoismen och lystnaden efter pengar som dikterar hur man yttrar sig.

Det som gjort att jag tagit till orda, herr talman, är uteslutande ett svenskt intresse. Jag har nämligen ansett att vi skola väl inte skilja oss alltför mycket i detta avseende från våra skandinaviska kamrater. Vi ha i den kommitté, som tidigare omnämnts och som sysslar med riksdagens arbetsformer, studerat förhållandena i Norge och Danmark. Vi ha även på ort och ställe resonerat med vederbörande angående bl. a. de s. k. förmåner, som vi nu skola söka »kapa åt oss» och vi ha sett hur folkmeningen reagerat i dessa länder. Jag tror det skulle vara nyttigt, om både Stockholms-Tidningens och Dagens Nyheters chefredaktörer och styrelseordförande gjorde en studieresa till Norge och Danmark och sågo hur den allmänna opinionen där betar sig i en sådan här fråga.

Först och främst vill jag nämna att norska stortinget avlönar sina ledamöter med för närvarande 1 583 kronor och 33 öre i månaden, förutsatt att riksdagen pågår sex månader, och blir det längre utgår avlöningen automatiskt med samma belopp. Detta är något annat än när vi här under gångna år fingo utdela kuponger för att bespisa våra kamrater med halv-rutten korv i riksdagsrestaurangen, skriva på växlar och låna ut pengar för att riksdagsledamöter skulle kunna klara sig.

Jag vill också erinra om att danska riksdagen i dag för ett år sedan beslöt att på grund av inflationen höja arvodet för landsbygdsrepresentanter med 63 procent, d. v. s. från 8 700 till 14 181 kronor. Samma dag beslöt man också en pension, som efter nitton riksdagsår utgår med 4 000 kronor. Jag vill inte reta en del borgerlighet, de frisinna framför allt, genom att tala om alla dessa andra förmåner i form av sjukhjälp, begravningshjälp och pension till alla riksdagsmäns änkor, som vi aldrig någonsin ifrågasatt här.

Hur reagerar då i det norska stortinget och i den danska riksdagen opinionen inför dessa yrkanden? Här har jag framför mig trycket med landstingets förhandlingar för jämnt ett år sedan. När förslaget kom fram i andra läsningen begärdes ordet av inrikesministern — som talade ungefär en minut — av C. E. Christiansen, Rytter, Korsgaard och Oluf Johansen. Samtliga partier allenast tillstyrkte denna reform, både de förbättrade arvoden och pensionen på 4 000 kr. Det var frågor som avhandlades i danska riksdagen på ungefär fem minuter. När man frågade: Hur reagerade folket gent emot de fria resorna? svarade folketingets formän: Sådana ha vi haft så länge, så jag kommer inte ens ihåg när vi fingo dem! Men aldrig har vare sig allmänheten eller pressen reagerat. De, som tala om otillbörliga förmåner för svenska riksdagsmän vare sig det gäller fria resor, arvoden eller pensioner, böra alltså erinra sig, att i de övriga skandinaviska länderna ha dessa arvoden och pensioner — med avsevärt högre belopp — beslutats enhälligt och utan någon kritik från allmänhetens sida. Det är inte roligt att vara svensk i en sådan situation och veta, att det finns fog för något som heter den kungliga svenska avundsjukan.

Jag tror, herr talman, att det vore mycket nyttigt, om vi kunde få en radiodebatt till stånd i denna fråga. Radiochefen bör verkligen se till att det blir en saklig och objektiv upplysning. Detta så mycket mer som vi nog känna till att även om man är en skicklig journalist, har man stor förmåga

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.
(Forts.)

att kunna tiga ihjäl, bagatellisera eller trola bort hela den opinion som i kväll finns i riksdagen, om det är så att den inte faller vederbörande på läppen. Då är det bättre att Radiotjänst kan på ett objektivt sätt belysa alla dessa frågor inför allmänheten, så att det antligen blir slut på denna perfida kampanj som bedrivs.

Herr Ohlin anlade ett mycket kalmerande sätt, han liksom ville hålla olja över de upprörda vågorna. Herr Ohlin är nu ingen obegåvad herre utan visste nog varför han borde anslå denna ton. Han kände att i riksdagen och dess andra kammare stod en kompakt opinion emot hela den kampanj som bedrivits. Och här riktar man sig icke, herr Ohlin, mot speciella riksdagskamrater, även om det är underligt att se, hur man i tidningarnas styrelser och ledning ställer sig så passiv och neutral inför de allra grövsta förlöpningar. Herr Ohlin sade att det har kanske förekommit överdrifter. Att så där nonchalant kalla sådana otäcka, skymfliga artiklar som den jag här citerat för överdrifter, det är att inte visa överdrivet intresse själv för en så pass ömtålig fråga.

Jag vill också säga att herr Ohlin kanske förstår, att från vårt håll är reaktionen inte riktad mot dem som sakligt göra invändningar. Visst kan man diskutera frågan om åtta eller tolv år, och visst kan man diskutera om det skall fattas beslut i år eller ett annat år. Att man i pressen och här i riksdagen kritiserar dylikt, är alldeles i sin ordning, och det är inte det vi reagera emot, utan mot det *misstänkliggörande av våra motiv*, som här kommit fram. Det finns något annat som kammaren är känslig för och det är att vi veta, att här går det folk som räknar på pengarna och tar reda på vad vederbörande skall få, fast man röstar emot saken. Hur har man inte sprungit i konstitutionsutskottet och frågat, om den och den avgångne ledamoten har utsikt att få pension nästa år, och så röstar man ändå emot förslaget. Det är detta som kammaren känner, och man har så pass mycket av svensk hederlighet att man reagerar däremot. Man reagerar inte emot dem som ha sakliga invändningar, t. ex. att det är bättre att vänta till ett annat år — sådant kan man respektera. Det är som sagt av andra skäl kammaren reagerar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Ohlin** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Hallén medgav att vi göra mycken skada genom att misstänkliggöra varandras motiv, en taktik som insmugit sig partierna emellan, och att hans eget parti därvidlag inte är alldeles oskyldigt. Det vill jag instämma med honom uti. Det har t. o. m. varit det karakteristiska för den socialdemokratiska propagandan under de senaste 18 månaderna, att den hela tiden sökt misstänkliggöra det försvar för näringsfriheten, som man tagit upp inom oppositionen. På socialdemokratiskt håll säger man att detta innebär inte, att ni äro anhängare av näringsfriheten, utan det innebär att ni stå i vissa intressens tjänst. Någon motsvarighet till en sådan beskyllning har man inte hört riktas mot socialdemokraterna, vilkas socialistiska övertygelse oppositionen respekterar.

När herr Hallén emellertid säger att ingenting gjort riksdagen så mycket skada som vissa borgerliga tidningars skrivelser, måste jag betona att det

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

(Forts.)

gäller dock här ett spörsmål där man har rätt att ha olika mening, exempelvis om pension skall ges för förtroendeuppdrag efter ett litet antal år. Det är fullt legitimt att ha olika åsikter härvidlag, även om det i pressen använts en del onödigt starka ord — jag sade överord, herr Hallén, inte överbud. Men om herr Hallén är angelägen att förbättra riksdagens anseende — vilket jag tror att han är — anser jag det viktigare än att angripa pressen för dess uttryckssätt att han börjar hemma så att säga, d. v. s. börjar inom riksdagen och medverkar till en överenskommelse mellan alla partier att inte misstänkliggöra varandras motiv utan respektera, att vi ha olika åsikter i olika frågor, även i dagens.

Jämväl herr **Hallén** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill bara påpeka att jag sade mycket klart och tydligt ifrån, på tal om denna allmänna nerbusning av vårt offentliga liv som följt efter kriget, att när det gäller att misstänkliggöra en motståndares motiv och bevekelsegrunder sitta vi alla i samma båt. Jag sade även att det parti jag har äran att här företräda gjort sig skyldigt till detta. Herr Ohlins påpekande att de, som försvarat näringsfriheten och annat sådant, blivit utsatta för ohemula beskyllningar kan vara mycket riktigt, men det är inte det vi diskutera nu, utan här är det fråga om huruvida riksdagen skall tolerera, att den utsatts för en sådan skymf, som är utan motsvarighet i svensk historia.

Detta har ägt rum då man påstår att ett stort parti anar, att nästa års val skola medföra en katastrof så fruktansvärd, att dess medlemmar för att rädda vad som räddas kan måste passa på att sko sig i sista minuten, innan Damoklessvärdet faller över dem. Det är detta som är utan motsvarighet. Till något sådant har vårt parti, herr Ohlin, verkligen aldrig gjort sig skyldigt, utan det är ett rekord som är förbehållet en viss press. Och det är underligt att inte de förnämsta talesmännen för denna press reagera kraftigare häremot än de göra.

Vidare anförde:

Herr **Mosesson**: Herr talman! Även om jag förstår att frestelsen legat nära för vissa talare att dra in föregående talares privata och ekonomiska förhållanden i denna debatt, anser jag att det hade varit lyckligare att så icke skett, utan att vi härvidlag endast vägt mot varandra de skäl som anförts. Här har man emellertid talat om privata förhållanden, och då må jag väl också få säga något i den vägen. Jag gör det inte för att dra in dylika privatförhållanden utan helt enkelt, såsom mina kamrater skola förstå efteråt, för att få relief för vad jag i det följande vill säga.

Jag har glädjen kunna säga att jag har pension — vilket jag inte trodde jag skulle få när jag efter att ha lämnat min plats som bankman blev missionsman. Jag har inklusive dyrtidstillägg ungefär 4 000 kronor om året i pension. Om jag hade dagligt bröd när alla barnen voro små, så skulle det väl vara bedrövligt om jag nu inte skulle kunnat hoppas — även om jag inte skulle få någon riksdagspension — att kunna reda mig med min kära på ålderns dar.

Jag har vidare en privilegierad ställning i jämförelse med det stora flertalet av kamraterna här i så måtto att jag har kunnat bo i mitt hem, medan

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.
(Forts.)

andra ha fått betala hyra och mycket annat sådant. Men jag kommer i dag att utan tvekan rösta för det förslag som här är före. Varför? Därför att jag anser det vara rätt! Jag vet inte, ty man räknar inte små väntjänster, hur många gånger under de år som gått sedan 1925, då jag först kom hit, som jag har haft, jag ville säga smärtan att skriva ett litet bidrag på en lista, som någon kamrat har gått omkring med här för att be, att vi skulle tänka på någon av våra kamraters efterlämnade. Någon gång ha vi t. o. m. måst göra en insamling till begravningskostnader. I sådana stunder har jag verkligen såsom en enkel svensk känt någonting som man väl må betrakta såsom en vanära för oss. Ty det har inte varit slarviga människor det gällt, utan det har varit kamrater som vi allesamman ha aktat.

Postvaktmästaren där inne kan tala om, huru varje dag när arvoden utbetalats det har varit en omedelbar trafik med postanvisningar eller andra värdeförsändelser till familjemedlemmarna där hemma. Jag vet att det stora flertalet av kamraterna i riksdagen får lov att hushålla ordentligt och ekonomiskt tänka sig för. Så tillkommer för dem, som inte äro i den privilegierade ställning jag är, att de måste ha oro för ålderns dagar. Tanken på de dagarna kommer när de själva inte kunna börja något nytt och inte ha kunnat samla något. Är det under sådana förhållanden så att jag eller andra som ha den uppfattningen, att detta inte är värdigt, skola behöva rodna därför att vi ha talat såsom vi göra eller röstat för denna sak? Jag ämnar uppriktigt och ärligt säga, och jag gör det nu inför vem som helst: Skulle jag ännu en gång låta mina valmän döma över saken, så är det *de* som döma om den. Det är mina valmän som bestämma hur länge jag skall få ha möjlighet att tala i andra kammaren, men det är mitt eget omdöme som avgör, vad jag skall säga så länge jag är här. Och jag känner det så, att det härvidlag för mig inte bara är en omdömesfråga, ett tycke, utan för mig är det en rättfärdighets sak.

Jag skulle ha önskat, herr talman, att det varit en något annan formulering av utskottets förslag. Jag skulle hellre ha sett att man i fråga om antalet riksdagsår följt propositionen. Jag hade också önskat en starkare motivering i utskottsutlåtandet för den uppfattningen, att det här är fråga om en övergångsform till dess att sådana förhållanden äro för handen, att det är möjligt för riksdagsmän att kunna ge ett något större bidrag till sin pensionering än som nu kan komma i fråga.

Jag vill säga, herr talman: Jag är glad att jag i dag får rösta för det förslag som föreligger.

Herr Lövgren: Herr talman! Herr Lundstedt, herr Carlström, herr Hallén, herr Mosesson och herr Thapper och kanske några till ha talat så bra sedan jag begärde ordet, att jag egentligen skulle kunna avstå.

När jag begärde ordet var det närmast för att få ge en replik till herr Adolfsson. Herr Adolfsson slutade sitt slingrande anförande med att hännyfta på förhållandena i Weimarrepubliken. Ja, herr talman, jag skulle vilja rekommendera herr Adolfsson att begrunda vad som förekom där. Det hände vid åtskilliga tillfällen att kommunisterna — på lika slingrande motiveringar som den herr Adolfsson hade här i kväll — kommo i samarbete med de reaktionära. Men, herr talman, så gick det som det gick.

Sedan skulle jag vilja säga ett ord till herr Ohlin, som framhåller att var

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.

(Forts.)

och en har rätt att ha sin åsikt och uttala vad han tycker och tänker om det som föreligger och vidare att man inte skall alltför högtidligt ta på den propaganda som förts i pressen. Till detta skulle jag vilja säga: När man behärskar en av de främsta orgelpiporna i den allmänna konserten, såsom herr Ohlin gör, så har man plikt och skyldighet, enligt min mening, att fara litet varliga fram. Men det kan man sannerligen inte säga att folkpartipressen har gjort. Och jag måste säga att jag känner det riktigt uppfriskande, att herrar Carlström och Mosesson reagerat på det sätt de gjort här i kväll i denna fråga.

Slutligen, herr talman, vill jag också säga, att här i landet borde vi vara litet försiktiga med importgods. Det är en del saker som man kan importera med fördel, och det är en del saker som inte riktigt passa oss. Bland det importgods vi fått på senare tid finns det ingenting som passar oss så illa som det s. k. Gallupinstitutet. Om jag kunde göra Gallupinstitutet till en fotboll och få hela det svenska folkets kraft samlad i en stövel, skulle jag sparka det ut i Atlanten så långt som det överhuvud vore möjligt. Ty det finns ingen större förfalskning av den allmänna opinionen än den som man får via det s. k. Gallupinstitutet.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att framföra några nya synpunkter, men jag har velat deklarerera min ståndpunkt.

Jag har tillhört riksdagen så länge, att jag känner alla faser i arvodesdebatterna från 1914 till nu. Alltid har det talats om att vi få vara försiktiga, när det gäller vår egen ersättning, med hänsyn till hur människorna utanför riksdagen reagera mot sådana beslut. Jag tillhör dem, som anse att riksdagen alltid skall fara försiktigt fram i sina beslut. I förevarande fall äro vi ovetande om hur allmänheten reagerar. Huru vissa tidningar reagera veta vi. Ha vi själva en bestämd uppfattning om hur vi böra handla, är det naturligt att vi böra följa vår egen uppfattning. Detta även om allmänheten möjligen har en annan.

Om det skulle bli känt för allmänheten, hur riksdagen har reglerat arvodesfrågan och även vad som förekommit i debatterna om pensionsfrågan, skulle nog allmänheten fråga sig, vad i all världens da'r vi tänkt på som kunnat tolerera det tillstånd som rått och ännu råder.

Jag motiverar icke pension med att åldringar skola giva sig i väg härifrån. Jag vill medverka till pension för att en del av mina kamrater skola slippa gå till fattigvården för sin ålderdomsförsörjning. Jag vill ha pensioner och arvoden, som äro skäliga, därför att det är den enda möjligheten för att få ett verkligt demokratiskt parlament. Jag har i dag lagt märke till, att de ledamöter av kammaren, som äro personligt mera än andra berörda av de föreslagna pensionerna, ha varit tysta. Det är på deras vägnar jag talar och jag gör det så mycket hellre som jag därmed icke talar i egen sak. Min pensionsfråga är ordnad genom statstjänst.

Jag tillhörde nämligen under mina första riksdagsår den grupp av riksdagsmän, som varje dag fingo gå med bekymmer för våra familjers existens. Vi överlade med oss själva, huruvida vi icke borde draga oss från detta arbete hellre än att utsätta oss för en ruinerad ålderdom. Vi fingo protester från våra väljare, icke därför att vi hade för höga arvoden utan därför att

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppslagets fullgörande.
(Forts.)

vi icke sökte ordna arvodes- och pensionsfrågan så att de medborgare, som de önskade få valda till riksdagsmän, skulle kunna taga emot ett mandat. Som förhållandena nu äro kunna allttjämt icke ekonomiskt svaga män taga emot ett riksdagsmannauppslag, hur kvalificerad vederbörande kandidat än må vara.

Det är numera så, att folk hellre än att taga äran av ett riksdagsmannauppslag förståndigt nog se på hur de skola kunna existera och hur deras ålderdom skall te sig. Men är det värdigt ett parlament i en demokratisk stat att så ordna med arvodes- och pensionsfrågan för sina ledamöter, att ej de medborgare, som ha svag ekonomi men i övrigt kvalifikationer för att vara riksdagsmän, skola kunna taga emot detta uppslag? Det är mig likgiltigt om vi kalla det förtroendeuppslag eller ej. För mig är det väsentliga att, såsom jag sagt, se till att de personer, som ha kvalifikationer och få förtroendet att vara riksdagsmän, skola kunna oberoende av förmögenhetsställning taga emot mandatet.

Jag väcktes till minne av de första riksdagsåren, när jag i första kammaren hörde ett inlägg och ett yrkande: Vi behöva icke pensionera alla riksdagsmän; vi kunna i varje särskilt fall, där ömmande förhållanden föreligga, giva pension åt dem, som vi tycka ha förtjänat det och behöva det.

Jag skulle oerhört reagera varje gång riksdagen finge konstituera sig som fattigvårdsstyrelse. Det är ju det mest kränkande och orimliga i detta system. Jag har själv känt verkningarna av detta i riksdagen. Under mina första riksdagsår tog arvodet slut; det var lågt tidigare. Vi som gingo utan annan inkomst måste naturligtvis fortsätta med att vara riksdagsmän och uppehålla oss här. Då beslutade välvilligt någon korporation i riksdagen, att vi skulle här nere få äta på matkuponger för att kunna uppehålla oss. Vår stolthet och omvårdnaden om riksdagens anseende befallde oss att ej taga emot erbjudandet. Samma är förhållandet med det förslag, som innebär att vi skulle behövspröva de olika ledamöternas anspråk på pension.

Därför hoppas jag, hur det än i fortsättningen fortlöper, att man alldeles överger denna tanke. Jag är mån om att vårda riksdagens anseende, lika mån om det som herr Larsson i Stockholm. Men så långt i den omvårdnaden går jag icke som herr Larsson, att jag mera tänker på riksdagens än på mitt eget anseende.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag skulle kunna i huvudsak instämma med den siste talaren. Men då jag tänker rösta för förslaget, vill jag motivera, varför jag gör detta. Jag menar precis som herr Hedlund i Östersund, att vi skola söka skapa ett tillstånd, där det ej är beroende på förmögenhetsvillkor och sådana omständigheter, om man skall kunna vara ledamot av riksdagen och fullgöra en nationell uppgift till gagn för hela folket. En riksdagsman behöver icke vara vare sig slösaktig eller något annat för att komma i svårigheter; han behöver t. ex. bara åtnjuta förmånen att ha en stor barnskara. Och vem som helst förstår, att om han driver ett yrke och om hans familj kostar mycket pengar, så måste riksdagsmannauppslaget betyda ekonomiska uppoffringar särskilt om man tänker på familjen i dess helhet. Om det är en arbetare, så har han icke åtminstone under de sista åren kunnat i större utsträckning sköta sitt arbete och få någon näm-

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande.

(Forts.)

värd inkomst därav under den tid riksdagen varit samlad. Följaktligen måste det bli en ekonomisk uppoffring.

Nu är det vissa som säga: Låt oss ordna detta genom högre arvoden! Det kunna de säga som äro unga. Jag skulle för min del vilja säga: Vilja alla de, som äro mot riksdagspensionerna, icke begära någon pension, även om riksdagen beslutar sådan, skall jag lova heligt, att icke heller jag skall begära pension. Men jag tycker att det är rimligt, att de, som äro mot riksdagspensionerna, avstå från sina pensioner. Jag utgår nämligen från, att kostnaderna för dessa pensioner skola i huvudsak bestridas av riksdagsledamöternas avgifter. Om nu staten får satsa något därför att man pensionerar även dem, som avgått för något år sedan och nu äro komna till viss ålder, kan det vara en sak för sig. Men sedan kan man öka avgifterna i sådan utsträckning, att det blir en riksdagsmännens kollektiva försäkring, där var och en deltagar i enlighet med de bestämmelser som äro genomförda.

Då säger man, att riksdagsmännen kunna ju själva genomföra denna pensionering. Men det är väl ändå ingen som vågar påstå, att de, som gått i flera år i riksdagen och äro komna till rätt hög ålder, kunna, med de ekonomiska förutsättningar som många av dem ha, klara dessa inbetalningar för att tillförsäkra sig en viss pension på sin ålderdom. Från den synpunkten ser jag det. Det är från den utgångspunkten som jag röstar för förslaget.

Det har skrivits så mycket om att riksdagens anseende är i avtagande. Jag skulle i detta sammanhang vilja säga, att det är något som bidrar till detta försämrade anseende så är det den agitation som drivits i tidningspressen mot detta förslag, där man sökt göra gällande, att riksdagsmännen vilja tillskansa sig ett extra arvode. Jag röstar icke för förslaget därför att jag vill, att riksdagsmännen skola tillskansa sig ett extra arvode, utan därför att jag menar, att vi skola påtaga oss de avgifter, som behöva uttagas för att vi skola klara den pension som är ifrågasatt. Sedan må riksdagsarvodet höjas eller bli kvar vid nuvarande belopp.

Jag förvånar mig mest över att de, som äro tillförsäkrade pension av allmänna medel, gå emot detta. Jag går så långt att jag inbegriper dem, som äro tillförsäkrade pension i enskild tjänst vid viss ålder. Det är ofta en relativt bra pension. Den får ändå allmänheten betala, ty den enskilda företagsamheten kan icke betala den med mindre dess inkomster giva möjlighet att trygga tillvaron för de anställda. Jag har icke det ringaste emot detta. Men då är det icke rimligt, att man mot detta förslag för en agitation, som enligt mitt förmenande förstör riksdagens anseende i större utsträckning än någon ting annat. Den förstör icke allenast riksdagens anseende som helhet betraktad, utan den förstör allra mest deras anseende, som skarpast agiterat mot detta förslag.

Ifrån den utgångspunkten, att riksdagsmännen skola vidkännas de avgifter, som erfordras för dessa pensioner, hemställer jag, herr talman, om bifall till det föreliggande förslaget.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag skall icke yttra många ord i en fråga som denna, där vi litet var äro i viss mån jäviga, icke minst jag, som är en av de äldsta och en av dem, som ha de flesta riksdagsåren och följaktligen står ganska nära en pensionering.

Jag har under de många år jag tillhört riksdagen samlat någon liten er-

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.
(Forts.)

farenhet om förhållandena men skall försöka att icke upprepa vad ett par föregående talare meddelat om saker och ting kring förra världskriget och hur man då fick som riksdagsman bokstavligen svälta sig fram. Det var, som den näst föregående talaren sade, sannerligen icke så lätt att sköta riksdagsmannaskapet, när man jämte en svag ekonomi hade stugan full med barn, och man samtidigt, vilket ju dock alla sträva efter, skulle söka trygga ålderdomen för sig och sin maka. Låt vara att kanske en och annan lyckats med den saken, men säkert har den möjligheten icke beretts alla riksdagsmän och i vart fall försvårats genom riksdagsuppdraget.

Det är en annan synpunkt, som jag i detta sammanhang skulle vilja framhålla och som för mig varit ganska avgörande, då jag tagit positiv ställning till det föreliggande förslaget, nämligen att riksdagen bör såsom ledamöter kunna behålla näringsidkare av olika slag. Jag vet, att det möter mycket stora svårigheter för dessa mindre näringsidkare, en trädgårdsmästare, en jordbrukare eller en hantverkare — ja, det möter svårigheter även för de stora näringsidkarna, fastän kanske på annan grund — att hålla sig kvar i riksdagen. Det kan nämligen icke undvikas att, så mycket som man nu måste vara borta från sitt företag, detta blir lidande, och följaktligen bli möjligheterna att samla till en självpensionering betydligt förminskade. Jag tror att vi genom att bifalla detta förslag skapa större möjligheter för en betydande och viktig kategori av medborgare att bli riksdagsmän och att hålla sig kvar i riksdagen. Jag kan tillägga, att jag sett åtskilliga riksdagsmän, som efter ett betydande antal riksdagsår lämnat riksdagen och som på grund av riksdagsmannaskapet kommit i så besvärliga ekonomiska omständigheter, sedan de lämnat riksdagen, att de levat och dött i misär. Detta kan icke vara lämpligt.

Till sist vill jag uttrycka ett beklagande av att denna frågas lösning beledsagats av denna långa och utdragna debatt med anklagelser å ömse håll. Jag tror att det varit lyckligast, om vi låtit det vrövel, som förekommit utanför riksdagen, gå oss tämligen ostört förbi och utan någon större diskussion beslutat i frågan i kväll; den saken kan emellertid icke nu ändras. Det är väl försvarat, om man just med hänsyn till möjligheterna för många riksdagsmän att kunna vara kvar i riksdagen eller mottaga sådant uppdrag och känna sin framtid någorlunda tryggad nu går in för ett positivt beslut i frågan.

Herr Thorell: Herr talman! Jag har deltagit i utskottets behandling av denna fråga, men jag har icke tidigare begärt ordet beroende därpå, att mina partikamrater herrar Dickson och Nolin redan på ett tidigt stadium i debatten framfört skälen varför vi yrkat avslag på den kungl. propositionen.

I denna debatt har det talats så mycket om riksdagens anseende. Jag tror, att efter vad som här sagts det nog icke är utan att detta anseende fått sig en knäck. Jag skulle ha varit glad om den förhoppningen kunnat infrias här, som kom till uttryck i utskottet oberoende av partiställning, nämligen att debatten i kamrarna skulle komma att stå på samma plan som i utskottet. Där var debatten kort, saklig och klar. Var och en framförde de skäl han hade för sitt ståndpunktstagande, och ingen gjorde något angrepp på den andre därför att denne hade en annan uppfattning. Vi respekterade varandras uppfattning och hoppades att en så irriterad debatt, som förekommit

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande.
(Forts.)

här i dag, icke skulle behöva ifrågakomma. Jag är för min del ganska förvånad över att en del av de stora partiernas representanter uppträda här emot varandra på sätt som skett. Jag skulle tro, att det knappast gagnar saken som sådan.

Då det på något håll skymtat fram att vi, som äro emot pensioneringens genomförande, skulle ha fattat vår ståndpunkt på osakliga skäl, vill jag för min del framhålla, att jag i det avseendet svarar för mig själv. Kammarens ledamöter minnas säkerligen mycket väl, att min utskottskamrat, herr Dickson, och jag biträdde förslaget om de fria resorna. På samma sätt skulle det i dag icke ha generat mig det minsta att skilja mig från partikamraterna och rösta för förslaget om pensioner, om jag nämligen ansett detta förslag motiverat.

Jag har, herr talman, velat göra denna deklaration då det kanske skulle ha tett sig underligt att jag, som dock avstyrkt förslaget, icke en enda gång yttrat mig i dagens debatt. Jag ber sålunda, herr talman, att få biträda det yrkande om avslag, som redan är framställt.

Härmed var överläggningen slutad.

Beträffande konstitutionsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 26 gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets berörda hemställan; 2:o) avslag å såväl utskottets ifrågavarande hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; samt 3:o) bifall till motionen II: 486 av herr Adolfsson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Nolin begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade herr Adolfsson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 26 antager yrkandet om avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till motionen II: 486 av herr Adolfsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit yrkandet om avslag å utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts förslag. I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Andra kammarens protokoll 1947. Nr 34.

Ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande.

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Nolin, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 127 ja och 63 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad konstitutionsutskottet hemställt.

På därå av herr talmannen given proposition blev härefter andra lagutskottets hemställan i utlåtandet nr 51 av kammaren bifallen.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat:

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m. ävensom en i ämnet väckt motion; samt statsutskottets utlåtanden:

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacering av viss personal, som övergått i statens järnvägars tjänst vid statsförvärv av enskild järnväg, m. m.; och

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Motioner angående ersättning för skada av person, som avvikit från anstalt m. m.

Föredrogos statsutskottets utlåtande, nr 246, i anledning av väckta motioner angående ersättning för skada, åstadkommen av person, som avvikit från anstalt m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Ekdahl**: Herr talman! En av de motioner, som det föreliggande utskottsutlåtandet behandlar, har jag väckt. Jag ber att få uttala min glädje över den förståelse, som statsutskottet visat för de synpunkter, som jag framfört i min motion.

Motioner angående ersättning för skada av person, som avvikit från anstalt m. m. (Forts.)

Dessa synpunkter på frågan äro icke ett uttryck för en osakkunnig lekmands funderingar. Inspirationen till min motion fick jag genom en artikel på Dagens Nyheters kultursida för betydligt mer än ett år sedan. Artikeln var författad av en känd, uppskattad och erfaren jurist, häradshövding Ernst Leche i Leksand. Jag vill begagna tillfället att till kammarens protokoll anteckna, att detta inlägg i pressen av häradshövding Leche icke bara givit idéinnehållet åt min motion utan också kommit att i väsentlig grad ge form åt såväl motionens avfattning som dess kläm — allt givetvis med artikel-författarens kännedom och medgivande. Bakom det önskemål, som jag har gjort mig till tolk för i motionen, ligger alltså den erfarenhet, som en skicklig jurist och en varmhjärtad människovän samlat under en lång följd av år i domarsätet i olika svenska bygder.

Jag tillåter mig därför, herr talman, hysa den förhoppningen, att den utredning statsutskottet förordat inom en snar framtid skall ge ett resultat som står i överensstämmelse med motionens anda och syfte.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 46, i anledning av väckta motioner angående vissa skattemässiga åtgärder till uppmuntrande av de breda folklagrens sparande;

nr 47, i anledning av väckta motioner angående beräkning av kommande års statsskatter efter dåvarande inkomsters realvärden i förhållande till visst basår;

nr 48, i anledning av väckt motion om rätt för kommun att anvisa medel till förstärkning av taxeringsnämndsordförandes arvode; och

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m.; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsförhållandena för vissa befattningshavare vid universiteten;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m. såvitt angår under punkterna 3 och 4 gjorda framställningar;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid hushållningssällskapen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den Internationella arbetsorganisationens sjätte sjöfartskonferens år 1946 fattade beslut, såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet; och

nr 56, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om engångsunderstöd åt städerskan vid riksdagshuset Augusta Maria Andersson, född Nyman.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 5.

Ändring i lagen om delning av jord å landet, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr Lundberg: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande antecknat en blank reservation. Orsaken härtill är den, att jag i utskottet liksom av diskussionen om vår jordbrukspolitikens framtida utformning fått det intrycket, att skogsindustriernas berättigade intressen icke beaktas, ja, till och med i vissa fall underskattas. Jag har ingenting att anföra mot principen, att man skall skapa bärkraftiga och lönsamma jordbruk, men det vore i högsta grad betänkligt, om denna fråga skulle lösas utan hänsynstagande till näringslivet i dess helhet.

Skogsindustriernas betydelse för vår export är ganska betydande. Under normala tider utgör exporten från skogsindustrierna c:a 40 å 45 procent av hela exporten. Den konkurrens, som under så kallade normala tider bjuds våra skogsindustrier, är ganska hård, och marginalen för vinst och arbetslöner m. m. är då ganska pressad. När man i diskussionerna om jordbrukets ställning talar om de låga lantarbetarlönerna, bör man icke glömma skogsindustriernas arbetare och arbetarna i skogarna, vilka under tiden före kriget tillhörde de arbetargrupper, som hade det onormalt svårt. Jag har den uppfattningen, att skogsindustriernas priser och arbetslöner, när normala tider åter inträda, komma att bli underkastade den internationella konkurrensen. Det är med hänsyn härtill av ganska stor betydelse, att själva grunden för skogsindustrierna, den svenska skogen, kan stå till industriens förfogande. Det är av vikt att det finns en jämn och säker tillgång på skog och att rotvärdena på denna icke bli alltför konjunkturbetonade. En ytterligare splittring av utbudsposterna kan i händelse av en allt för stor omfattning av utbuden i fråga om rotvärdena m. m. förorsaka icke önskvärda rubbningar för industrien och dess arbetare samt för våra exportmöjligheter.

Den främsta orsaken till att jag antecknat min reservation var den, att jag ville betona vikten av att Kungl. Maj:t och andra myndigheter, som skola handha dessa frågor om delning av skogsmark, också ta hänsyn till berättigade intressen från skogsindustriernas sida. Jag är också av den uppfattningen, att skogsindustrien tillhör de förnämsta industrierna i vårt land, som vi även i fortsättningen måste bygga på. Med hänsyn därtill böra vi vara mycket aktsamma om själva grunden för industriens framtid, skogen. Men det är också angeläget att man ser till att de som arbeta i skogsindustrierna även i framtiden få en sådan lönesättning, som de kunna anses vara berättigade till.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den Internationella arbetsorganisationens sjätte sjöfartskonferens år 1946 fattade beslut, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

Ändring i lagen om delning av jord å landet, m. m. (Forts.)

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.; samt

nr 52, i anledning av väckt motion angående viss ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 471, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, ävensom i ämnet väckta motioner;

från statsutskottet:

nr 464, i fråga om antalet hemvärnsofficers- och hemvärnsunderofficersbefattningar;

från jordbruksutskottet:

nr 470, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner; samt från sammansatta konstitutions- och första lagutskottet:

nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.50 e. m.

In fidem

Gunnar Britth.

Torsdagen den 10 juli.

Kl. 4 em.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 247—251.

§ 2.

Herr *Fagerholm* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 525, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 326, med förslag till lag om särskilda åtgärder för polisverksamhetens upprätthållande i vissa fall.

Kammaren beslöt att omedelbart hänvisa motionen till behandling av lagutskott.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets memorial nr 27, med förslag till ändrad lydelse av § 17 reglementariska föreskrifter för riksdagen;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om begränsning i vissa fall av skatt till staten på grund av 1948 års taxering, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896), m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 53, i anledning av väckta motioner angående upphävande av lagen om skogsaccis och höjning av repartitionstalet för skogsvärde;

nr 54, angående det procenttal med vilket statlig inkomstskatt skall ingå i preliminär skatt för senare hälften av budgetåret 1947/48; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett avtal mellan Sverige och Norge för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet; samt

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 57, i fråga om ordnandet av anställnings- och avlöningsförhållandena för riksdagens vaktmästare m. m.;

nr 58, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till nytt avlöningsreglemente för riksdagens verk m. m.;

nr 59, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till 1947 års tjänste- och familjepensionsreglementen för riksdagens verk;

nr 60, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till tjänste- och familjepensionsbestämmelser för arbetare vid riksdagens verk;

- nr 61, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag angående reglering av vissa tjänste- och familjepensioner vid riksdagens verk;
- nr 62, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ändringar i vissa delar av reglementet för riksgäldskontoret;
- nr 63, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;
- nr 64, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till avlönings- och pensionsstat för riksbanken; och
- nr 65, med förslag till avlöningsstater för riksdagens verk med undantag av riksbanken.

§ 4.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 481, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m.;

från bankoutskottet:

nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsförhållandena för vissa befattningshavare vid universiteten;

nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m., såvitt angår under punkterna 3 och 4 gjorda framställningar;

nr 468, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid hushållningssällskapen jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 469, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den Internationella arbetsorganisationens sjätte sjöfartskonferens år 1946 fattade beslut, såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet; samt

från andra lagutskottet:

nr 476, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 477, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den Internationella arbetsorganisationens sjätte sjöfartskonferens år 1946 fattade beslut, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 478, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.;

nr 479, i anledning av väckt motion angående viss ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering; och

nr 480, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.04 em.

In fidem:
Gunnar Britth.

Fredagen den 11 juli.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 5 innevarande juli.

§ 2.

Soar på fråga. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr statsrådet **Ericsson**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Hansson i Skediga till mig riktat följande frågor:

1. Anser statsrådet att kontrollen över efterlevnaden av byggnadstillståndslagstiftningen handhaves på ett ur allmänhetens synpunkt tillfredsställande sätt?

2. Om så icke skulle vara fallet är statsrådet beredd att medverka till att en ändring i av mig antydd riktning kommer till stånd?

3. Överväger statsrådet att låta företaga en förenkling av den procedur, som nu är nödvändig för erhållande av byggnadstillstånd?

Innan jag besvarar de i interpellationen framställda frågorna vill jag först ge en kort orientering beträffande byggnadsregleringen. Under de senaste åren har kontrollen över byggnadsverksamheten successivt utökats med resultat att en enskild person f. n. endast i undantagsfall kan utföra byggnadsarbete utan att särskilt tillstånd härför erfordras. Man äger emellertid rätt att med anlitage av hemmavarande familjemedlemmar utföra ny-, till- eller ombyggnadsarbete avseende byggnad eller anläggning för eget stadigvarande bruk. Vidare har man rätt att utan tillstånd utföra sådant reparations- och underhållsarbete för vars utförande och fullbordande högst tre personer — specialarbetare inräknade — komma att sysselsättas. Härtill komma brådskande arbeten, som äro nödvändiga för att förhindra eller avhjälpa skador och som icke kunna uppskjutas.

Byggnadstillståndsgivningen är uppdelad mellan Kungl. Maj:t och statens arbetsmarknadskommission. Tillstånden förses regelmässigt med en klausul, som överlämnar åt vederbörande länsarbetsnämnd att med hänsyn till de lokala arbetsmarknadsförhållandena besluta om tid för arbetets igångsättande och om storleken av den arbetsstyrka som får sysselsättas vid det samma. Från början undantogs av administrativa skäl från tillståndstvånget de s. k. tremannabyggena, d. v. s. sådana byggnadsföretag för vars utförande endast erfordrades tre arbetare utöver erforderliga specialarbetare. Sedan det emellertid framkommit, att den byggnadsverksamhet som på detta sätt kunde bedrivas vid sidan av byggnadsregleringen hade en betydande storleksordning, infördes från den 1 juli 1946 även tremannabyggena under byggnadsregleringen. För att undvika en central handläggning av dessa byggnadsärenden meddelades generellt byggnadstillstånd för tremannabyggena med rätt likväl för länsarbetsnämnderna att besluta om tid för arbetets igångsättande. Denna metod gav sålunda praktiskt sett samma resultat som

Svar på fråga. (Forts.)

om man bemyndigat länsarbetsnämnderna att själva meddela byggnadstillstånd i dessa fall, vilket av formella skäl icke lät sig göra.

Angående det granskningsarbete som sker beträffande ansökningarna om byggnadstillstånd kan nämnas att — bortsett från tremannabyggena — ansökningarna — med ett undantag, varom mera sedan — skola ingivas till länsarbetsnämnden, som med eget yttrande över ansökningen vidarebefordrar denna till arbetsmarknadskommissionen som bl. a. företager granskning av byggnadskonstruktionen m. m. I erforderliga fall remitteras ansökningen till exempelvis industrikommissionen eller livsmedelskommissionen för yttrande angående angelägenheten av byggnadsföretaget. Beträffande bostadsbyggen i städer, köpingar och municipalsamhällen skola dock ansökningarna icke inlämnas till länsarbetsnämnden utan i stället till byggnadslånebyråns kommunala förmedlingsorgan — oavsett om statligt lån skall sökas hos byggnadslånebyrån eller icke. Dessa ansökningar granskas sedan av byggnadslånebyrån ur konstruktions- och planlösningssynpunkt och föredragas i arbetsmarknadskommissionen av tjänstemän från byggnadslånebyrån. Den uppdelning som på detta sätt skett beträffande ärendenas handläggning har vidtagits i syfte att nå en ur teknisk och saklig synpunkt så tillfredsställande behandling av ansökningarna som möjligt. I detta sammanhang må framhållas att den i en del fall långa väntetiden innan en ansökning blir föremål för slutligt avgörande mestadels beror på att det planerade byggnadsföretaget icke ansetts ha sådan angelägenhetsgrad, att det bör komma till omedelbart utförande. Med hänsyn härtill sker ofta en bordläggning av ansökningen för längre eller kortare tid i avvaktan på det tillfälle då förhållandena på arbetsmarknaden och tillgången på material skola medge byggnadsföretagets igångsättande. Detta förfaringssätt får anses stå helt i överensstämmelse med byggnadsregleringens ändamål som bl. a. syftar till att bromsa upp byggnadsverksamheten.

Vad härefter angår interpellantens båda första frågor vill jag framhålla, att man givetvis icke kan underlåta att kontrollera att gällande bestämmelser efterlevas. Byggnadsregleringen innebär ett starkt ingrepp i den enskildes handlingsfrihet, och det torde vara ofrånkomligt att visst missnöje råder med denna lagstiftning. Redan av denna anledning är det klart att byggnadskontrollanternas verksamhet ses med en viss motvilja. Härav följer även att det föreligger stora svårigheter för en byggnadskontrollant att vinna förståelse för sin verksamhet och undvika irritation hos dem, vilkas byggnadsföretag bli föremål för granskning, i varje fall om icke tillståndshandlingarna äro i sin ordning eller förutsättningar i övrigt för arbetets lagenliga bedrivande icke äro för handen. Erfarenheten har f. ö. utvisat att huvudparten av de fall där en konfliktsituation uppstått äro sådana där byggherren icke haft erforderligt byggnadstillstånd eller eljest icke följt gällande bestämmelser. Angående byggnadskontrollanternas kompetens kan nämnas att man vid anställningen av dessa eftersträvat att få folk med praktisk utbildning och erfarenhet. Av byggnadskontrollanterna, som f. n. äro 45 till antalet, äro 17 f. d. vägmästare och 6 f. d. redogörare från nedlagda beredskapsarbeten. Flertalet av dessa ha haft mångårig anställning hos arbetsmarknadskommissionen. Av återstoden äro 5 ingenjörer med utbildning vid tekniska skolor och 6 byggnadsverkmästare. Två äro f. d. byggnadsarbetare med erfarenhet av arbete inom fackföreningsrörelsen. Bland de övriga kan nämnas 3 f. d. byggnadsarbetare, 3 vägmästare och en f. d. byggmästare. Vid antagandet

Svar på fråga. (Forts.)

av byggnadskontrollanter har man vidare i första hand sökt se till att få personer med gott omdöme. Enligt min uppfattning är denna egenskap av större vikt i denna verksamhet än aldrig så mycken teknisk och teoretisk kunskap. Det är emellertid givet att omdömet i vissa situationer kan svikta och konfliktsituationer komma till stånd. På det hela taget torde man dock få anse att kontrollen av byggnadsverksamheten handhas på ett även ur allmänhetens synpunkt tillfredsställande sätt. I detta sammanhang vill jag icke underlåta att uttrycka min förvåning över att vissa delar av dagspressen karakteriserat byggnadskontrollanternas verksamhet som »spionage». Detta handlingssätt har varit direkt skadligt enär det bidragit att ge läsekretsen en felaktig inställning till kontrollen över byggnadsverksamheten och på så sätt än mer försvårar byggnadskontrollanternas arbete och deras möjligheter att nå förtroendefull kontakt med den byggande allmänheten.

Beträffande interpellantens tredje fråga får jag hänvisa till den ytterligare begränsning av investeringsverksamheten, som nyligen beslutats och varav följer, att någon uppmjukning eller förenkling av handläggningen av ansökningar om byggnadstillstånd i varje fall icke för närvarande är möjlig att åstadkomma.

Med vad jag här anfört torde interpellationen få anses besvarad.

Härpå yttrade:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för svaret, som jag tyvärr inte känner mig alldeles övertygad av. Statsrådet ger till en början en översikt över de regler, som gälla för byggnadstillstånden. Först erhålles tillstånd att bygga, och sedan tillstånd att börja bygga, vilket är två helt skilda saker. Jag vill inte medge att detta förfarande är fullt så enkelt som statsrådet anser.

När det gäller granskningen av ansökningarna om byggnadstillstånd måste jag starkt ifrågasätta, om densamma verkligen måste företas av så många olika instanser. Det blir ett dubbelarbete, som måste vara mera byråkratiskt än nödvändigt är. Det kan väl ändå inte vara behövt att remittera ett byggnadsärende till exempelvis livsmedelskommissionen. Den samordning, som man eftersträvar och som har sina fördelar, får inte drivas för långt; då blir samordningen oordning.

När statsrådet sedan säger, att den långa väntetiden mestadels beror på att det planerade byggnadsföretaget inte är så angeläget att det bör utföras omedelbart, förefaller det åtminstone mig som om statsrådet söker göra en dygd av nödvändigheten. De är väl i stället så, att den omständliga remissproceduren i förening med den byråkratiska tågordningen tar en väl tilltagen tid i anspråk. Statsrådet synes uppriktigt sagt vara alltför nöjd med det sätt, varpå byggnadsärendena behandlas inom de offentliga organen. Jag behöver knappast säga att denna uppfattning inte delas av den stora allmänheten.

I ett par artiklar — som jag antar herr statsrådet läst — har en socialdemokratisk tidning här i Stockholm beskrivit de besvärligheter som en egnahemsbyggare måste genomgå. Skribenten, som ju inte kan beskyllas för att vara ute i partipolitiska syften, är ingalunda av den meningen att allt är bra: tvärtom kritiserar han byggregleringens tillämpning hårt. Han säger, efter att ha påstått att det går åt 70 ritningar för en vanlig villa, bl. a. följande — jag citerar ordagrant: »Man lär inte kunna förneka att

Svar på fråga. (Forts.)

det på sina håll presterats ett för ärendenas gång ödesdigert dubbelarbete, och att en och annan betrodd tjänsteman skulle saklöst kunna låta väktmästaren bära papperen förbi hans bord utan att den ståtligt uttänkta byggregleringen skulle braka ihop.» Även artikelförfattaren är av den meningen att hela detta system, som kommit till och byggts på undan för undan, är invecklat för menige man. Han skriver: »Som det nu är frågar man sig, om det överhuvud är någon människa i hela Sverige, som exakt och i detalj vet hur ett vanligt byggnadstillståndsärende behandlas — sedan man sysslat närmare en vecka med att försöka sätta sig in i saken betvivlar man på fullt allvar att en sådan allvetare existerar. Desto mindre förvånar man sig över att det hela ur allmänhetens synpunkt ter sig som den hopplösaste röra, som det är nödvändigt att någon med det snaraste gör något åt för att reda upp.» Så långt skribenten. Jag stryker under det senaste särskilt, ty någonting måste göras. Och varför skulle inte statsrådet Ericsson, som gjort sig känd som en rivande karl, vara den någon som skribenten söker efter?

Tyvärr är inte svaret i det avseendet särskilt uppmuntrande. Statsrådet Ericsson har ägnat närapå 3 ½ sida åt att förklara den mera tekniska sidan av byggnadsregleringen, men frågan om förenkling i proceduren avfärdar statsrådet på knappa fem rader. Proportionerna tycker jag inte äro riktigt lämpliga. Det är vackert av statsrådet att lita på sina tjänstemän, men jag tycker ändå att statsrådet bestämt skulle säga ifrån, att byggnadstillstånds-givningen måste förenklas. Jag tror inte att det skulle behöva vara ett hopp-löst företag att söka plocka fram en klyftig karl inom administrationen, som finge till uppgift att ägna sig häråt under de kommande månaderna. Men då måste man från regeringens sida vara positivare inställd än statsrådet Ericsson varit i sitt svar. Det uppmuntrar faktiskt byråkraterna att fortsätta i de gamla spåren.

Det är sant att investeringsverksamheten ytterligare måste begränsas, men detta behöver så vitt man kan förstå inte kombineras med en ytterligare byråkratisering av byggnadsregleringen. Det kan inte heller förhålla sig så, att byggnadsregleringen rent av förutsätter en byråkratisk tillämpning. Det kan i varje fall inte jag förstå. Jag misstänker att statsrådet, som tidigare varit arbetsmarknadskommissionens vice ordförande, så levt sig in i detta arbete, att han underskattar möjligheterna att åstadkomma en förenkling. Statsrådet, som ursprungligen är en praktiskt utbildad karl, borde inte behöva ta alltför starka intryck av byråkratien.

Till sist skulle jag bara vilja påpeka ytterligare en sak. Det vill synas som om vederbörande myndigheters handlingssätt börjar påminna om det gamla ordspråket att sila mygg och svälja kameler. Först och främst gäller det att hålla efter de stora byggena. Det är de som draga mest material och arbetskraft. De mindre behöver man inte gå så hårt fram emot. Det skulle inte skada om byggnadskontrollanterna finge en uppmaning att gå litet moderat fram när det gäller byggande av t. ex. en potatiskällare eller någon annan mindre ombyggnad.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Herr Hansson i Skediga frågade huruvida det kan vara nödvändigt att remittera dessa ansökningar om byggnadstillstånd. Ja, vi anse att det är nödvändigt och angeläget att efterhöra hur vederbörande försörjningsmyndighet bedömer angelägenheten av

Svar på fråga. (Forts.)
ett företag. Om det t. ex. gäller ett charkuteri, ett mejeri eller ett bageri, kan det nog vara lämpligt att remittera en ansökan till livsmedelskommis- sionen. Jag tror att man därigenom får en garanti för en sakkunnig gransk- ning av ärendet, som kan vara till vägledning för de myndigheter som skola fatta definitiva beslut. Det går väl i allmänhet till så, när man för- söker objektivt pröva inkommande ansökningar, att man tar all tillgänglig sakkunskap till hjälp.

Vidare säger herr Hansson i Skediga, att en sökande av byggnadstill- stånd i allmänhet drunknar i den byråkrati, som samhället här byggt upp, Men det exempel, som herr Hansson i Skediga föredrog inför kammaren, avsåg nu inte statliga organ. Om herr Hansson i Skediga hade läst artikeln litet grundligare, hade han funnit att den avsåg förhållandena i Stockholms stad, och att vederbörande skribent slutar sin artikel med att säga, att handläggningen av ansökningarna i de statliga organen däremot förefaller vara relativt enkel. Herr Hansson borde alltså vända sig till Stockholms stads myndigheter och uppmana dem att förenkla sin procedur, så att in- vånarna i Stockholm lättare kunna erhålla byggnadstillstånd.

När det gäller de ansökningar, som jag föreställer mig att herr Hansson i Skediga i första hand ömmar för, är det ingalunda någon större byrå- kratisk apparat, som en sökande har att tränga sig igenom. Vederbörande skall skriva en ansökan på en mycket enkelt uppställd blankett, och denna ansökan skickas in till länsarbetsnämnden. Är det ett litet företag det är fråga om, bifalles eller avslås ansökningen av länsarbetsnämnden. Gäller det ett större företag, för vilket man vill disponera mer arbetskraft än länsarbetsnämnden äger besluta om, går ansökningen direkt till arbets- marknadskommissionen, och ärenden av enkel beskaffenhet remitteras i allmänhet ingalunda till industrikommissionen eller andra sådana organ.

Jag nämnde i mitt interpellationssvar, att vissa ansökningar, som inte kunna bifallas, bordläggas i den mån de inte avslås. Så sker helt enkelt för att spara besvär för vederbörande sökande. Om en ansökan kan bifallas längre fram bordlägges ärendet. Sökande underrättas att hans ansökan är bordlagd i byggnadslånebyrån eller arbetsmarknadskommissionen i avvaktan på vidare beslut. Jag tror inte att den väg som herr Hansson i Skediga rekommenderar är ändamålsenligare.

För övrigt är det, som jag sade i mitt interpellationssvar, naturligt att all- mänheten inte tycker om denna lagstiftning, men herr Hansson i Skediga och övriga ledamöter av riksdagen höra ju till dem, som inse att den är ofrånkomlig på grund av de svårigheter vi ha att brottas med. Visst vore det enkelt att åstadkomma en procedur, om vilken ingen kunde säga att den besvärades av för mycket paragrafer och byråkrati.

Jag vet ungefärligen var herr Hansson i Skediga har fått inspirationen till sin interpellation ifrån, men om vi granska det fallet i detalj, så förhöll det sig ju för det första så att byggherren inte hade sina papper klara utan hade överträtt bestämmelserna. För det andra: när man fått detta klart för sig, anmodades han att skicka in en ansökan om byggnadstillstånd. Tillståndet kom samma dag som ansökningen kom till Stockholm. Snabbare expedition går det inte att åstadkomma, herr Hansson i Skediga!

Jag tycker det är orättvist att offentligen slunga ut påståendet att bygg- nadskontrollanterna inte ha något omdöme och att de inte begripa sig på om det är en potatiskällare man bygger eller något annat hus. Ett sådant påstå-

Svar på fråga. (Forts.)

ende är inte riktigt. Här ha faktiskt tjänstemännen handlat riktigt. Det är deras uppgift att se till att man inte försöker handla olagligt. De ha kommit på en sak och rapporterat den till sina uppdragsgivare. Det är då inte tjänstemännen som ha felat, herr Hansson i Skediga, utan det är byggherren.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Herr statsrådet berörde i sitt anförande det speciella fall, som jag åsyftade. Det gällde därvid reparation av en mindre del av en lantgård och närmast rustning av en potatiskällare. Ägaren av gården ansåg att han borde kunna få utföra detta arbete själv utan någon mera invecklad procedur. Men när han kom så långt att han skulle ha cement, fick han klart för sig, att detta inte var tillåtet. Och så fick arbetet vila på grund av att han inte kunde få byggnadstillstånd. Jag hjälpte honom med att vända sig till arbetsmarknadskommissionen och sade till vederbörande där: ni få se till att han får tillstånd innan han skall börja med höstskörden. Herr statsrådet sade att behandlingen gick rätt snabbt den gången. Det må vara, men innan jag lyckades utverka tillstånd för honom att reparera, hade ärendet legat i fem månader. Det kan ju hända, att man ansåg det medföra så stort obehag att råka ut för en anmärkning, att man påskyndade behandlingen för att tysta ner saken.

Jag anser att herr statsrådet borde försöka att åstadkomma en förenkling av tillståndsgivningen, när det gäller reparation av uthus. Sådana taga ju ofta skada och behöva upprustas. Nog borde en sådan reparation få ske utan den invecklade procedur, som nu förekommer, detta så mycket mera som det ju är mycket ont om arbetskraft. Jag vill därför vädja till herr statsrådet att försöka förenkla proceduren för erhållande av byggnadstillstånd när det gäller reparationer. Om man går litet hårt fram när det gäller nybyggnader är en sak för sig. Men för reparationer borde åtminstone undantag kunna göras.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 27, bevillningsutskottets betänkanden nr 43 och 50—55 samt bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 57—65.

§ 4.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag hemställer att kammaren måtte besluta, att konstitutionsutskottets memorial nr 27 skall på morgondagens föredragningslista uppföras näst efter bankoutskottets utlåtande nr 57 samt att bevillningsutskottets betänkanden nr 50—55 och nr 43 skola i nu angiven ordning uppföras sist på föredragningslistan.

Denna hemställan bifölls.

§ 5.

Herr *Spångberg* avlämnade en av honom och herr *Nilsson* i Göteborg undertecknad motion, nr 526, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr

Svar på fråga. (Forts.)

326, med förslag till lag om särskilda åtgärder för polisverksamhetens upprätthållande i vissa fall.

Kammaren beslöt att omedelbart remittera motionen till behandling av lagutskott.

§ 6.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till herr **Pehrsson-Bramstorp**, som yttrade: Herr talman! Lantbrukarnas ställning i Sverige artar sig att bli alltmera prekär. Det är icke endast jordbruksprisernas förhållande till prisutvecklingen inom andra produktions- och distributionsområden och den därav följande löneutvecklingen med försämrad tillgång på arbetskraft inom jordbruket, som verka till nackdel för jordbruksnäringen, utan för var dag som går gör sig bristen på lantbruksmaskiner och redskap av olika slag alltmer kännbar. Detta är så mycket allvarligare, som en ökad mekanisering torde vara det enda botemedlet mot den rådande arbetarbristen inom jordbruket.

Det effektivaste hjälpmedlet härvid är även beträffande bondejordbruket traktorn. Under krigsåren har det för jordbrukarna icke varit möjligt att kunna anskaffa traktorer. Nu synas emellertid bättre möjligheter yppa sig. Två stora företag inom landet stå färdiga att på allvar taga itu med traktorfabrikationen. Ävenså har importen av traktorer i rätt avsevärd omfattning börjat komma i gång. Däremot är det icke möjligt att i dagens läge kunna anskaffa för svenska förhållanden avpassade redskap till dessa traktorer, plogar, harvar etc. Orsaken härtill lär icke vara, att vi sakna fabriker för tillverkning av dessa redskap. Missförhållandet torde bero på att genom den statliga dirigeringen järntilldelningen till lantbruksmaskinfabriker blir så ringa, att jordbrukarnas behov och önskemål i fråga om maskiner och redskap, särskilt traktorplogar, ej på långt när kunna tillfredsställas. Såväl jordbrukarnas organisationer som livsmedelskommissionen och jordbruksmaskinfabrikanterna ha gjort ansträngningar för att få saken tillrättalagd, men hittills utan åtgärd från regeringens sida. Detta förefaller så mycket egendomligare som den utredning, vilken genom opartisk, sakkunnig person verkstälts för utrönandet av det föreliggande behovet av lantbruksmaskiner och redskap i landet, har givit vid handen, att en stor brist föreligger i förhållande till det aktuella behovet.

Jag vill slutligen understryka vikten icke minst av reservdelsfabrikationen av den anledningen, att tilldelningen av järn på sistone lär ha åtstramats på ett sådant sätt, att fara är å färde, att fabrikanterna på grund av denna åtstramning icke se sig i stånd att ens tillverka sådana i erforderlig utsträckning.

Jag vill med anledning härav anhålla om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få rikta följande fråga:

Kan man förvänta att skyndsamma åtgärder komma att vidtagas i syfte att ge järnbruken förtursrätt för leverans av järn till lantbruksmaskinfabriker i landet i sådan utsträckning och inom sådan tid, att lantbrukarnas behov av maskiner och reservdelar kan tillgodoses i behörig tid?

Denna anhållan bordlades.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 252, i anledning av väckta motioner om inrättande av yrkesmedicinsk undersökningscentral vid karolinska sjukhuset m. m.; och

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1947/48 till avskrivning av vissa kapitalinvesteringar;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna barnbidrag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o, 5:o, 8:o, 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3.) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361), m. m.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 472, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till nybyggnad för statens rättsläkarstation i Stockholm;

nr 473, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacering av viss personal, som övergått i statens järnvägars tjänst vid statsförvärv av enskild järnväg m. m.;

nr 474, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas m. m.; och

nr 475, i anledning av väckta motioner angående ersättning för skada, åstadkommen av person, som avvikit från anstalt m. m.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.25 em.

In fidem:

Gunnar Britth.